

1946); Ilavský zločin (R 1946); Monsieur La Mort (R 1946); Nikdo není vinen (R 1947); Akce B (R 1952); Padělek (D 1955, i prem.); Zlatá čtyřka (R 1955); U Tří kufrů (R 1957); Série C-L (R 1958); Kilometr devatenáct (R 1960); Rozkaz 42 (R 1960); Tři detektivní příběhy (1963: Zinková cesta, Nikdo není vinen, Kilometr devatenáct); Pán stínů (R 1969). ■ SCÉNICKÝ. *Hra: Svědomí* (1960). ■ REDIGOVAL *knižníci: Knihy nové generace* (1937–45). ■

LITERATURA: F. Jakubův: ref. Fantóm operety, Zinková cesta, Lid. demokracie 15. 5. 1946; vop (J. Vopařil): ref. Ilavský zločin, NO 22. 3. 1947; ■ ref. Zlatá čtyřka: Z. Mráz: Pokus o dobrodružný román, HD 1955; Z. Fábera, LitN 1955, č. 17; P. H., Kulturní život 1958, č. 32 ■; ■ ref. Padělek: J. Rodr, Pochodeň 1955, č. 91; M. Obst, Divadlo 1956 ■; Z. Mráz: ref. U Tří kufrů, Květen 1957; ft (Z. Frýbort): Kus historie české detektivky, Mladá fronta 18. 3. 1959; ■ ref. Série C-L: O. Sus, HD 1959; (hp), Kulturní život 1959, č. 10 ■; M. Hájková: Za E. F., Plamen 1961; M. Vachule in E. F.: Tři detektivní příběhy (1963); gs (O. Sus): K nedožitým šedesátinám..., Kult. tvorba 1963, č. 22; O. Neveršilová: E. F., Kulturně politický kalendář 1967 (1966); J. Kuchynka: Čeští Wallaceové a plzeňští zvlášť, Pravda 5. 7. 1969; V. Nezkusil: ref. Nejdřív já, Zlatý máj 1970.

dh

Josef Filgas

* 16. 10. 1908 *Chropyně* u Kroměříže

Prozaik píšící též pro děti, autor rozhlasových prací, novinář, básník; většina jeho prací je situována na Ostravsko.

Syn dělníka Vítkovických železáren (rodice se krátce po jeho narození odstěhovali do Ostravy), po absolvování měšťanské školy se vyučil pekařem (1925) a poté pracoval v nejrůznějších oborech: v koksovně, válcovně, jako pomocný dělník na stavbě a v elektrárně, jako kamelot (část svých životních osudů zachytil v autobiografické próze *Cesta do neznáma*). Po ukončení vojenské služby (1930) se vydal pěšky na cestu do Francie, po návratu začal publikovat reportáže a fejetony v *Dělnickém deníku*. Až do 1935 byl bez zaměstnání, potom se živil novinářskou prací a příspěvky pro os-

travský rozhlas. 1937 začal vydávat měsíčník *Havířská neděle* (od 1939 pod názvem *Ostravská neděle*, od 1941 *Rodná země* slovem i obrazem, téhož roku zastaven). Na podzim 1944 byl nasazen jako pomocný dělník, po osvobození pracoval jako úředník Zemského národního výboru v Ostravě, od 1946 byl spisovatelem z povolání a externím redaktorem deníku *Nová svoboda*, 1950–51 redaktorem závodního časopisu *Jiskra*, 1951–55 redaktorem *Nové svobody*, 1955–71 redaktorem týdeníku stavbařů *Nová Ostrava* (závodního časopisu n. p. *Bytostav*).

Většina F. prací vznikala jako bezprostřední výraz životních zkušeností a pozorování ostravského proletáře a dělnického žurnalisty. Tím byl dán jejich převážně dokumentární charakter. V reportážích podával F. svědectví o době krize a nezaměstnanosti (*Zapomenutá Ostrava*, pův. cyklus reportážních fejetonů psaných ve 30. letech pro rozhlas) a později o budování socialistického Ostravska; autentickou výpovědí, jež staví na faktech, aniž usiluje o jejich výraznější umělecké ztvárnění, jsou i jeho romány a příležitostné verše. Pro mládež psal pohádkové příběhy a prózy námětově těžící z autopsie (*Cesta do neznáma*) a z rázovitého hornického prostředí (vyprávění o důlním koníkovvi *Koníček Ivánek*). Je též autorem rozhlasových her (*Morová rána*, 1946, *Bylo nás pět*, 1948, *Vítr ze zámoří*, 1948).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jan Baran, Jan Kresta, Ondra Foltýn, Vagus; -as. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Červený květ* (od 1959); *Čes. slovo* (od 1933; t. r. reportáže Vagus bloudí Evropou, 1936 Vagus hledá práci); *Dělnický deník*; *Duch času* (1936 román *Kolonie*, první verze románu *Stín šachty*); *Havíř* (od 1933); *Havířská neděle* (od 1937); *Jiskra* (od 1950); *Lid. noviny* (od 1934); *Lit. noviny* (od 1935); *Mateřídouška*; *Nová Ostrava* (od 1955; 1967–69 nová verze rep. Vagus bloudí Evropou); *Nová svoboda* (od 1947); *Nový život* (od 1952); *alm. Oheň* (1964); *Ostravská neděle* (od 1939); *Práce*; *Rodná země* slovem i obrazem (1941). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie: Narodil se...* (B 1934); *Marieta* (R 1936); *Maminko, na shledanou* (BB, P 1937); *Mezi bráškami* (P pro ml., 1939, přeprac. vyd. 1976); *Stín šachty* (R 1940); *Koníček Ivánek* (P pro ml., 1942); *Padala rosa* (BB 1942); *Bráška Lajdáček* (P pro ml., 1943); *Brášci v Modré zemi* (P pro ml., 1944); *Chléb ze železa* (R 1944); *Přišel a zvitězil Lenin* (B 1945); *Nikdy víc válku* (BB, PP 1947); *Cesta do neznáma* (R pro ml., 1948); *Ploština v plamenech* (kronika *Partyzánské brigády Jana Žižky*, 1948, s V. Vaňákem); *Zapomenutá Ostrava* (RpRp, FF 1948);

Slezské písně nedozněly, Petře Bezručí (BB 1948, pseud. Ondra Foltýn); Rodí se nová vesnice (Rp 1950); Za mrazivých dnů (RpRp, PP 1953). ■ REDIGOVAL *časopis*: Havířská neděle (1937—39), pokr. Ostravská neděle (1939—40), pokr. Rodná země slovem i obrazem (1941). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Slezský pozdrav (1945). ■

BIBLIOGRAFIE: M. Rusinský in J. F. (1968). ■ LITERATURA: M. Rusinský: J. F. (1968). ■ V. T. (Tichý): ref. Koníček Ivánek, Nár. práce 18. 10. 1942; kp. (K. Polák): ref. Bráška Lajdáček, Nár. práce 17. 3. 1943; R. Kap. (Kapounová): ref. Koníček Ivánek, Rovnost 17. 12. 1946; F. K. Zeman in J. F.: Zapomenutá Ostrava (1948); A. Mazur: ref. Zapomenutá Ostrava + ref. Slezské písně nedozněly, Petře Bezručí, SISb 1949, příl. Slezská tvorba; ■ ref. Za mrazivých dnů: J. Hájek, LitN 1954, č. 32; A. Závodský, SISb 1954; E. Benšová, Nová svoboda 5. 11. 1955 ■; M. Rusinský: Zpodobitel zapomenuté Ostravy (k padesátinám J. F.), Červený květ 1958; ■ ref. Koníček Ivánek: O. Rafaj, Nová svoboda 12. 10. 1958; Z. Kožmín, Poezie práce a umravňující sentence, Zlatý máj 1959 ■; O. Rafaj in J. F.: Zapomenutá Ostrava (1962); ■ ref. Zapomenutá Ostrava: J. Svoboda, Červený květ 1962; zv (Z. Vavřík), LitN 1962, č. 25 ■; S. Urbanová: ref. Mezi brášky, Nová svoboda 18. 11. 1976; D. Tomášová: Sedmdesátník J. F., Ostravský kult. měsíčník 1978, č. 10.

et, šv

v Pardubicích, do převratu v Hradci Král. Za první světové války byl brzy propuštěn z vojenského svazku, ve válečných letech se zvýšenou měrou věnoval sbírání lidových pohádek a pověr. Po převratu se stal správcem gymnázia v Liptovském Mikuláši, od 1920 učil v Praze, 1929—31 byl přidělen ministerstvu školství a národní osvěty. 1924—29 byl spolupracovníkem Družstevní práce a redigoval zde sbírku knih pro mládež *Do života, dále pracoval v odboru literatury pro mládež Masarykova lidov ýchovného ústavu, kam byl delegován Dělnickou akademií, stal se jeho předsedou a po smrti V. F. Suka (1934) také redaktorem Úhoru, který vedl až do jeho zániku (1944). Za okupace byl ve vedení Dělnické akademie. Bohatou přednáškovou činností věnoval zejména popularizaci přírodních věd a národopisu Orlických hor. Tragická smrt jeho dvou dětí přivedla F. načas k zájmu o mystiku, spiritismus, kabalou atd.: z hloubání o posmrtném životě vznikla kniha *Zlatá studánka*.*

F. měl původně aspirace v literatuře pro dospělá, a to jak vědecké, tak umělecké; tato snaha se pak uprostřed jeho převažující tvorby adresované mládeži nejen prosadila románem *Probuzení a konec Lojzy Trhana*, nýbrž zatížila také některé jeho práce pro mládež (*Jak se čerti ženili a jiné legendy i báje, Poslední obět Bělova, Kouzelný prsten krále Šalamouna*) složitým kulturněhistorickým záměrem. Ke vzniku F. beletrie pro mládež podstatně přispěl jeho přírodovědně orientovaný zájem o pohádku, konfrontovaný s pohádkoslovnými výklady Polívkovými a Tilleho. Vyrovnávání s těmito výklady, kritické zvažování orientálních náboženských systémů (babylónského, židovského) i mytologie českého pohanství a macharovská polemika s křesťanstvím daly F. pohádkám vědecky racionalistický základ, který — jen nedostatečně zakrýván fabulí — snižoval jejich čtivost. Poučný základ převážil i v prózách *Opuštěná země* (o stěhování kmene Charvátů do Čech) a *Filmařova dobrodružství v pravěku* (o geologickém vývoji naší planety). Od těchto prací se odlišují F. knihy založené na podání humorném (*Jak se čerti ženili a jiné legendy i báje*) nebo básnickém (*Zlatá studánka*). Jediný autorův román pro dospělé (*Probuzení a konec Lojzy Trhana*), založený na motivu ztráty paměti, se vyznačuje otevřenou erotičností a kritikou popřevratových poměrů na malém městě. Na pomnichovskou si-

Dominik Filip

* 18. 8. 1879 Jičín
† 28. 11. 1946 Praha

Prozaik píšící převážně pro mládež, též kritik literatury pro mládež, sběratel pohádek a autor různých odborných, hlavně přírodovědných statí.

Jeho otec byl kartáčníkem. Dětství prožil F. v Jamném v Orlických horách; v tamních pohádkách a pověstech tkví základ jeho pozdějšího vypravěčství. Po maturitě na reálce v Jičíně (1898) vstoupil v Praze na techniku, zakrátko však přestoupil na filoz. fakultu a studoval zeměpis a národopis (abs. 1902). Od šesty psal verše a přispíval do školního časopisu. Po absolutoriu působil jako středoškolský profesor v Kolíně, 1903—05 v Kostelci n. Orl., 1905—07

tuaci reagoval F. dvěma beletristickými návrhy do kraje svého dětství (odtrženého od republiky), a to se silným akcentováním principů lidskosti a s jinotajnou politickou tendencí; historická próza *V srdci české divočiny* je položena do doby posledních Přemyslovců, *Pohádky ze Zapomenuté země* těží z krajových vyprávění. — Jako kritik literatury pro mládež uplatňoval F. měřítko strohého realismu.

ŠIFRA: F. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta; Čes. osvěta; Čes. svět; Dělnická osvěta (od 1925); Kritika; Nár. osvobození; Národop. věstník československý (1923—24 Pověsti ze severovýchodních Čech, 1940—47 Pověsti ze Žamberecka); Právo lidu (od 1929); Samostatnost; Úhor (1928—44; 1931 Václav Tille a tzv. národní pohádky, 1936 Židovská literatura bájevá, 1939 Křivolaké cesty); Výroční zpráva vyšší reálné školy v Hradci Králové (1914 Kterak přispívá příroda k udržení pohádek a pověr); Výroční zpráva vyšší reálné školy v Kostelci n. Orlicích (1904 Sternum u obojživelníků a vyšších obratlovců); Výroční zpráva české vyšší školy reálné v Pardubicích (1906 Původ a domov našich obilin); Zlatá Praha (od 1921); Zvon (od 1922). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Mezi skřítky a jiné pohádky (1915); Zlatá studánka (pohádky, 1919); Trpasličí robinzonáda (pohádka, 1920, přeprac. vyd. 1940 s tit. Trpasličí robinzoni); České dušičky (D pro ml., 1921); Zelené oči (D 1922); Jak se čerti ženili a jiné legendy i báje (1923); Poslední oběť Bělova (P pro ml., 1925); Probuzení a konec Lojzy Trhana (R, 2 díly, 1930: k 2. d. připojeny 4 povídky); Druhým životem (R pro ml., 1931); Kouzelný prsten krále Šalamouna (PP pro ml., 1937); V srdci české divočiny (P pro ml., 1939); Pohádky ze Zapomenuté země (1941); — posmrtně: Opuštěná země (P pro ml., 1947); Filmařova dobrodružství v pravěku (P pro ml., 1948). — *Ostatní práce*: Krkonoše (zeměpisná studie, 1902); Přírodovědný základ pohádkových zjevů (1908); Hvězdy a novější názory o vzniku světů (1911); Rok v přírodě (3 sv., 1933—35, s R. Šmikou); Němčina pro každého (2. sv., 1939, s R. Messerem a R. Kadlecovou); Krátká kronika města Jablonného n. O. (1940) aj. ■ REDIGOVAL *časopis*: Úhor (1934—44); *knižnice*: Domácí učení (1934—35, učebnice); Do života (1925—29, knihy pro mládež); *sborníky*: Královéhradecká ročenka (1914), Písemný kurs přípravný ke zkoušce do 1. tř. středních škol (1937), Kurs pro divadelní ochotníky (1942, s jinými), Zdravotnictví pro každého (1942, s M. Klímovou-Fügnerovou). ■

LITERATURA: V. F. S. (Suk): ref. Jak se čerti ženili, Střední škola 1926 + ref. Poslední oběť Bělova, Střední škola 1926; O. Dubský in D. F.: Probuzení a konec Lojzy Trhana (1930); ■ ref. Probuzení a konec Lojzy Trhana: J. Petrus, Čes. osvěta 1929/30; V. Ryba, PL 27. 4. 1930; J. Staněk, LidN 19. 7. 1930 ■, ■ ref. Druhým životem: V. F. S. (Suk), Čes. osvěta

1931/32; O. Pospíšil, Úhor 1932; M. M. (Majerová), Čin 1932/33 ■; ■ ref. Kouzelný prsten krále Šalamouna: M. Majerová, LidN 8. 12. 1936; A. F. J., Úhor 1936; K. J. (Juda), Střední škola 1936/37 ■; -ř: ref. V srdci české divočiny, Úhor 1939; R. Kadlec: ref. Trpasličí robinzoni, Úhor 1940; F. Bulánek-Dlouhán: ref. Pohádky ze Zapomenuté země, Úhor 1941; R. Hrdlička: D. F. a úsilí o novou pohádku, Úhor 1942; K. Polák: D. F., Štěpnice 1946/47; J. Voráček: K úmrtí prof. D. F., Panoráma 1947; N. Č. (Černý): ref. Opuštěná země, Komenský 1947/48; N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský): ref. Filmařova dobrodružství v pravěku, Komenský 1948/49.

ah

Otakar Filip

* 1. 7. 1874 Praha

† 10. 4. 1931 Praha

Žurnalista, fejetonista, reportér, autor románů vydávaných v novinách.

Po studiích na gymnáziu v Praze a na lékařské fakultě pražské univerzity vstoupil 1893 do redakce Hlasu národa, kde působil jako reportér a ilustrátor. 1897 se stal členem redakce Národní politiky a 1898 Pražských novin, kde setrval i po jejich reorganizaci a přeměně v deník Československá republika. Psal fejetony, povídky, reportáže a posléze pracoval v rubrice výtvarného umění.

O. F. působil celý život jako novinář a s novinami je spjata i jeho činnost prozaická. Napsal devět románů vycházejících na pokračování v Pražských novinách a vydaných jako románová příloha i knižně. Náměty a zápletky těchto próz, příznačné pro kolportážní a bulvární literaturu, se blíží kriminalistické próze a jsou obestřeny často tajemstvím (romantické intriky kolem dědictví, bohatství, odložené děti, záměna osob apod.). Čerpají z našeho i cizího prostředí, ze současnosti i historie (román o Casanovovi *Duchcovský literát*). Zdání autenticity jim dodávají pasáže popisující skutečné historické události a podávající reálné místní údaje, zejména pražských lokalit. Kro-

Filip

mě románů napsal F. dvě oslavné monografie o Františku Josefovi I.

PSEUDONYM, ŠIFRY: F. Smích; -ili-, O. F., Omikron, -x-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Českosl. republika; Hlas národa; Nár. listy; Nár. politika; Newyorské listy; Nové ilustrované listy (Brno, 1895—1908, jako pražský zpravodaj a ilustrátor); Pražské noviny; Venkov. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Markýza s trojím srdcem (R 1900); Červené kamélie (R 1902); Otroci sobectví (R 1903); Mor (R 1904); Náhodou (R 1905); Opál přináší smrt (R 1906); U sedmi čertů (R 1907); Tajemství opuštěného bytu (R 1908, pseud. F. Smích); Duchcovský literát (R 1912). — *Ostatní práce*: Osmdesátiletý mocnář (1910); Nejvyšší ochránce českých dětí (monografie o Františku Josefovi I. pro ml., 1913). ■

LITERATURA: an.: Jubileum, Čs. republika 2. 7. 1924; ■ nekrology: A. Z., Čs. republika 12. 4. 1931; A. Veselý: In memoriam O. F., Čs. republika 12. 4. 1931; J. Vejvara, NL 12. 4. 1931; Draf (A. Fuchs), Prager Abendblatt 13. 4. 1931; hjb, Lit. rozhledy 1930/31 ■

zt

Václav Filípek

* 29. 8. 1811 *Veselí nad Lužnicí*
† 27. 5. 1863 *Praha*

Příslušník první předběžné romantické generace, Tylův spolupracovník, redaktor časopisů a kalendářů. Autor humoristických povídek a drobné časopišské prózy; psal a hlavně překládal zábavné, výchovné a historické povídky a divadelní hry.

Syn veselského měšťana. Gymnázium vystudoval v Jindřichově Hradci 1827—32. Vliv na jeho národní uvědomění a literární vzdělání měli profesori K. Hrubý a J. Dubský, jeho nejbližšími přáteli byli A. Matušovský (později děkan v Dolanech u Klatov) a K. Tupý (B. Jablonský). Básnické prvotiny (převážně vlastenecká lyrika, mimoto humoristické a milostné skladby, překlady) shrnul do čtyř rukopisných svazků *Sbírka všelikého cvičení v básnickém slohu*. 1833—35 vystudoval v Praze filozofii; ve studiích asi dále nepokračoval. Z 2. 4. 1835 je F. vysvědčení o způsobilosti vychovatelské, vystavené direktorátem filoz. fakulty; F. pas

z 1849 udává zaměstnání: soukromý učitel a korektor. (Byl korektorem v tiskárně K. Jeřábkové asi od 1848 do konce života.) Po příchodu do Prahy se seznámil s Tylem (bydlil též u něho) a stal se pomocníkem většiny jeho redakčních, vydavatelských, divadelních a společenských podniknutí. Podílel se na redakci *Jindy a nyní* a Květů zvl. tím, že z cizích periodik pořizoval překlady a příspěvky pro rubriky drobných zpráv. 1848 vedl redakci *Pražského* posla, když byl Tyl na zasedání sněmu. S Tylem pečoval o ochotnické hry v Kajetánském divadle (od 1834), tam a v českých hrách Stavovského divadla působil jako herec (pseud. Veselský), pořídil pro ně na 20 překladů, většinou netištěných. Byl rádcem venkovských divadelních ochotníků, 1846—47 pomáhal Š. Hněvkovskému při pořádání jeho rukopisů, zajišťoval prvním českým kočovným společenstvem (Prokopově, Tylově) spojení s Prahou. S K. Pünerem založil 1837 knižnici pro překlady divadelních her, od 1842 se podílel na redakci prvního českého humoristického časopisu *Paleček*; samostatný pokus V. F. o jeho obnovu (*Turek na mostě pražském*, 1851) nebyl úspěšný. Od poloviny 40. let redigoval kalendáře pro nakladatelství J. Spurného (mj. anonymně *Svatováclavský kalendář*) a K. Jeřábkové a psal pro ně většinou veškeré beletristické příspěvky i články historické, národohospodářské apod. 1848 pomáhal E. Arnoldovi při redakci *Občanských novin*; v 50. letech jako pomocník Mikovcův (a po jeho smrti nakrátko nástupce) v redakci *Lumíra* si získal sympatie spisovatelů nastupující generace (J. Nerudy, V. Hála a zvl. G. Pflagra Moravského). Spolupracoval s nakl. I. L. Kobrou při vydávání *Spisů výtečných českých básníků novověkých* (spisy Tylovy, Langrovy a Rubešovy, snad i Máchovy z r. 1862). Do doslovů k nim a do nekrologů v *Lumíru* uložil cenné údaje biografické. Na počátku 60. let byl redaktorem deníků a anonymním autorem jejich politických statí. — Asi v polovině 40. let se oženil s Annou Růžičkovou, měšťanskou dcerou ze Zbraslavic u Kutné Hory; manželství bylo bezdětné. Od 1857 trpěl ledvinovou chorobou. Pohřben byl na Vyšehradě.

Po celou dobu své literární činnosti překládal většinou konvenční produkci povídkovou (též povídky pro mládež) a dramatickou. Jeho překlady divadelních her jsou často adaptace mi (např. pražská lokalizace frašek). Jeho jedi-

ná původní hra (fraška) při provedení ve Stavovském divadle propadla. Mezi F. překlady historických povídek a původními prózami tohoto žánru je plynulý přechod. Patří v své generaci mezi hlavní pěstitele humoristické literatury, vyznačuje ho smysl pro burleskní humor; psal humoristické povídky (*Masopustní láska*; humoreska *Ženich v kurníku* byla přetiskována v antologiích 19. stol.), besední čtení a básně (např. soubor dvojverší *Cukrlátka*). Nejosobitěji se projevilo jako autor vtipných causerií ze života Prahy v 30.–40. letech (společenské zábavy, národní život, časové aktuality, příznačné postavy a výjevy všedního dne); jimi přispěl i k vytváření českého fejetonistického slohu. Několik jeho zhudebněných vlasteneckých básní patřilo do základního repertoáru společenského zpěvu (zvl. *Svornost*, hudba od F. Lablera). — Z údajů o F. tvorbě, uváděných v literatuře, nezjistěno: knižně vyd. překlad J. G. Campe: Robinson mladší (P 1838) a rukopis. překlady div. her F. Holbein: Dvojenec, E. Raupach: Omrzelý panského života (uvádí Jungmannova Historie) a A. Kotzebue: Pobřežní právo (uvádí Douchův Knihoisný slovník).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Buchtoslav Abyvádrak, Ještě Někdo (v Palečku), Líp, (V. F.) Veselský; -í (nejfrekventovanější šifra; v tiscích švabachových a latinkových se starším pravopisem: -j-), V., V. F., V. F.-k. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. včela (od 1836); alm. Čes. besedy (1842); Denice (čas., od 1840); Jindy a nyní (1833); alm. Krakonoš (1860); Květy české, Květy (od 1834); Lumír (od 1851); Občanské noviny (od 1848); Obrazy života (1863); Paleček (1842–47); alm. Pomněnky (1841); Pozor (od 1861); Pražský posel (od 1862); Pražský večerní list (od 1848); Pražský všeobecný domácí a hospodářský kalendář (od 1846); alm. Vesna (1837–38); Vlastenský kalendář (1852–61); Vlastimil (1840–42). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Masopustní láska (P 1837); Lichvář (P b. d.); Pamětnosti kocourkovské (P b. d.); Turek na mostě pražském. Výpisy z některých dopisů a zápisů jeho, sv. 1 (PP 1851); Kamenný obraz (P 1851); Jos. Kaj. Tyl, jeho snažení a působení (1859). — *Překlady*: H. Zschokke: Námluvy (1835) + Psaní z Islandu. Vojenské nehody pokojného (1841) + Láska vystěhovanců (b. d.); E. Houwald: Smíření aneb Kletba a požehání (1837, prem. 1838); Ch. Schmid: Ludvík, mladý vystěhovanec (1838) + Eustachia (1838) + Oudolí almeriánské (1838) + Pokladnička aneb Bohumír věrný a neviný (1840); O. Goldsmith: Kazatel wakefieldský (1842); Osířelá kněžna aneb Smrtící dar svatební (1849); Paličové aneb Následkové karbanu a mocnost lásky (1850);

E. Sue: Prorokování osudu (2 sv., 1852); H. Jäger: Na vesnici aneb Američané v Němcích — či v Čechách, jak se líbí. Kratochvilné i poučné čtení pro rolníky... (1858, s F. S. Kodymem); W. O. Horn: Zajatý mezi Indiány (1860). — *Ostatní práce*: Ježíšek, naše útěcha a spása. Modlitební knížka... (1853, v dalších vyd. i s jiným tit.). — *Výbory*: Humoresky (1882); V Praze jsou Čechové (FF 1939, ed. F. Strejček). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Pomoc ze říše kouzelné aneb Ženich v tisíceroých ouzkostech (1839). — *Překlady a adaptace*: W. Scott, Affenberger: Lev kurdistánský aneb Růže na poušti (1835); V. H. J. Ducange, L. Angely: Marnotratný syn aneb Tři dnové ze života karbaníková (1836); F. W. Ziegler: Domácí lékař aneb Manželství na zapřenou (i s tit. ... aneb Svoji jsou — ale potají; 1836); F. Raimund: Krakonoš a nevládník (i s tit. ... a tvrdohlavý nevládník; 1837); Seznámení se na Barvířském (i Žofinském) ostrově, únos z Hvězdy a zasnoubení v Chuchli (1837); C. Meissel: Kouzelnice z Paříže aneb Láskou trápený starý mládenec (1837); H. Kleist, F. Holbein: Katynka heilbronská (1838); A. Kotzebue: Zkoušení lásky ohněm (i s tit. Zkouška ohněm; 1839) + Bayard, rytíř bez bázně a hany (1843) + Nájemník Kmínek z Kocourkova (... aneb Ženich v tisíceroých nesházích; 1855); Ch. Birch-Pfeiffer: Hezká perníkárka aneb Vejroční frankobrodský trh roku 1297 (1840); J. Nestroy: Osudná masopustní noc (1841); F. Kaiser: Hospodářství čeledínů aneb Škatule a hodinky (1844); J. V. Vogel: Mandát proti souboji aneb Den před bitvou (1844); F. Holbein: Martin, mistr bednářský a jeho tovaryši (i s tit. Mistr Martin bednář; 1844); Lope de Vega, F. Halm: Král a sedlák aneb Král hostem u sedláka a sedlák u krále (1845); A. Bäuerle: Kouzelnice Lindana a copánkář aneb Rytíř Havran z Uhelného trhu (1845); F. Rosenau: Duchové sedmi šedivých bratrů na besedě aneb Zbrojnoš, harfeník, sklepník (1845); Frey: Kouzelné proutky aneb Ženichové co žebraví muzikanti (1846); J. A. Gleich: Valentin Makovička, nájemník z Radlic, aneb Ošizená smrt (1846); Čarodějná noc prvního máje aneb Železné hutě v krkonošských horách (1846); V. H. J. Ducange, J. F. Castelli: Sirotek z Genevy aneb Zjevení u hrdelního soudu (1847); V. Hugo, Ch. Birch-Pfeiffer: Zvoník u Matky boží (i s tit. Zvoník notredamský; 1848); Vesnický lazebník aneb Šunka hojí každou nemoc (1852); E. G. Bulwer, Ch. Birch-Pfeiffer: Noc a jitro (1853); Sevcův vychovanec aneb On nebo ona? (1853, z franc.). ■ REDIGOVAL časopisy: Paleček, milovník žertu a pravdy (1842–49, 19 sv., pseud. Ještě Někdo, s F. J. Rubešem a F. Hajnišem, od 11. sv. jen s Rubešem), Lumír (září—prosinec 1862), Pražský posel (1862), Pozor. Nové občanské noviny (březen až květen 1863); kalendáře: Pražský všeobecný kalendář (od 1846), Vlastenský kalendář na rok... (1852–61); knižnice: Výbor divadelních her zahraničních (2 sv., 1837, s K. Pünerem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL:

Filípek

Sebrané spisy J. K. Tyla (1857—59, 14 sv.); Spisy J. Langra (1860—61, 2 sv., s životopisným doslovem); Spisy F. J. Rubeše (1860—62, 4 sv., s životopisným doslovem). ■

LITERATURA: A. Matuška: V. F., zasloužilý spisovatel a vlastenec český, 1887. ■ ■ nekrology: an.: Pozor 30. a 31. 5. 1863; an.: V. F. co spisovatel dramatický, Rodinná kronika 1863 ■; K. Sabina: Nove-listika a romanopisectví české doby nejnovější, Krit. příloha k NL 1864 → Články literárně dějepisné 1 (1912) + Paleček a jeho doba, Světozor 1869 → Články literárně dějepisné 2 (1916); J. M.: Vlastenecké vzpomínky z doby před r. 1848, Světozor 1875; K. Hof: V Modrém domě. Vzpomínka z r. 1839, NL 22. a 25. 3. 1876; J. Arbes: V. F., Čes. politika 16. 12. 1889 → Literaria (1954); F. Frýdecký: Humorista V. F., Zvon 1915/16; F. Strejček: Vzpomínka na dva dávné ochotníky (V. F. a Rubeš), Čs. divadlo 1933 + in Humorem k zdraví a síle národa (1936) + in V. F.: V Praze jsou Čechové (1939); A. Novák: K dějinám českého fejetonu (ref. V Praze jsou Čechové), LidN 21. 5. 1939; M. Vučka: Vyprávění o Palečkoví, Dějiny a současnost 1963.

mo

Václav Filomates viz Václav Philomates

Jan Václav z Finberka

* 6. 6. 1869 *Skuteč*

† 15. 9. 1951 *Skuteč*

Autor povídek, novel, románů a dramát ze života venkovského lidu na Českomoravské vrchovině a z maloměstského prostředí.

Vl. jm. J. V. Svoboda; literární pseudonym zvolil podle skutečského předměstí Finberk. Vychodil obecnou školu v rodišti, pak studoval na nižším reálném gymnáziu v Chrudimi a na učitelském ústavu v Hradci Král., kde mezi jeho učitele patřili J. Letošník a Ad. Černý.

Vyučoval od 1890 na venkovských školách v Krásném a Chraští na Chrudimsku, od 1893 v Hlinsku, kde se stal později ředitelem měšťanské školy; ze zdravotních důvodů odešel 1923 předčasně do penze a žil potom v Úvalech u Prahy. Zůstal svobodný. Jako učitel využíval prázdnin k cestám a k pobytu na Slovensku a v Jugoslávii; ze zážitků těžil v cestopisných črtách (*Vábné Slovensko*) i ve své povídkové a románové tvorbě. Po vypuknutí války 1914 uvízl při prázdninové cestě načas ve Francii.

Jako student začal psát básně, první povídky tiskl časopisecky 1891 v krajinských listech (Chrudimské listy, Český východ) pod pseudonymem Anna Arnoštka Svobodová. Vzorem k první knížce povídek z historie rodného města (*Zašlé děje*) byly autorovi historické povídky Z. Wintra. Těžiště F. neobyčejně rozsáhlé a rozmanité literární práce spočívá v povídkách, novelách, románech a dramatech ze života venkovského lidu, který poznal z svého učitelského působení na Chrudimsku a na Hlinecku. V těchto „horských obrazech“ šel ve šlépějích K. V. Raise, s nímž se stýkal i osobně za jeho učitelského působení v Hlinsku. F. se snažil zachytit sociální situaci, strasti i radosti, osudy a povahy venkovských rodin, výměnkářů, tkalců, dětí atd. a vyjádřit v kresbě prostředí i v mluvě lidí krajový kolorit. Další podstatnou část jeho literárního díla tvoří prozaické a dramatické obrazy z maloměstského života (*Kalná voda, Lačné rty* aj.), jak jej poznal v Hlinsku a zejména v rodné Skutči. Některé jeho práce a povídky vyšly i v překladech (rusky, slovensky, slovinsky, charvátsky, německy), F. sám překládal z polštiny a francouzštiny. Psal rovněž cestopisné črty, knížky pro děti, otiskoval články vlastivědného obsahu, studoval život a dílo F. J. Rubeše, jenž působil a zemřel ve Skutči, uveřejňoval literární posudky a informace (v Samostatnosti aj.).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Anna Arnoštka Svobodová; z F. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1914); Besedy lidu (od 1895); ČČM (od 1929); Čes. revue (1927); Čes. lid (1895); Čes. svět (od 1912); Čes. východ (1891); Hasičský almanach (Skuteč, 1895); Hlas národa (přil. Nedělní listy, 1901); Hlasy z Chrudimska; Chrudimské listy (1891); Květy (od 1901); Lit. listy (1899); Lumír (od 1897); Máj (1912—13); Malý čtenář (od 1912); Nár. listy (od 1891); Nár. politika (od 1912); Náš týden (1926); Naše kniha (1929); Niva (od 1893); Osvěta (od 1895); Právo lidu (od 1925);

Rodinné listy (Brno, 1891); Rozkvět (1920); Samostatnost; Stráž českého východu (Vys. Mýto, 1933–35); Švanda dudák (od 1901); Tribuna (1925); Trstenickou stezkou; Vesna (od 1897); Venkov (od 1925); Vlast' (od 1893); Vzlet (od 1918); Zlatá Praha (od 1891); Zvon (od 1935). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Zašlé děje (PP 1894); Horská srdce (PP 1899); V lepším světě (R b. d., Velké Meziříčí 1900); Stíny života (PP 1900); Mezi tkalci (PP 1901); Mračna v duších (PP 1901); Pro slávu a lásku (D 1902); Dva tábory (R 1902, podle hry Pro slávu a lásku); Kalná voda (R 1902, v příloze brněnských Nových ilustrovaných listů 1902 s tit. Klepavé hnízdo); Jsme jen lidé... (PP 1902); Lačné rty (PP b. d., 1903); Rudé jeřabiny (PP b. d., 1903); Rozvrat (R b. d., 1905); Vřelé city (PP 1906); Vábné Slovensko (cestopis, 1906); Měňivé nebe (PP 1907); Očistec živých (PP 1909); Vzbouřená nitra (PP 1911); Baščanské povídky (b. d., 1913); Svět mladosti (PP pro ml., 1915); Vzácný smích (PP 1918); Hrdá radost (R 1921); Rubešovo přátelství k Havlíčkovi (1926); Fr. Jar. Rubeš u hrobu K. S. Šnajdra (1928); Svatá pravda (PP 1929); Vlastenectví Fr. Jar. Rubeše (1930); Kudrnatý klučina (vzpomínky, Slaný 1930); Útrapy duší (P, Trnava 1934); Literární autobiografie (Hlinsko 1940). — *Překlady*: W. Przyborowski: Grunwald (1912); T. Miciński: Učitelka (1918); S. Gębarski: Tatranský Robinson (1919); M. Rodziewiczówna: Šedý prach (1924); P. Mérimée: Poslední povídky (1919); Zlaté hvězdy (výbor z franc. autorů, Pacov 1919); Drahé kamení (výbor z franc. autorů, Pacov 1919). ■ REDIGOVAL *edici*: Ve vlaku (20 sv., Pacov 1918–19). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Zlaté hvězdy (1919); Drahé kamení (1919). (Viz i rubr. KNIŽNĚ — *Překlady*.)

LITERATURA: J. V. z F.: Literární autobiografie (Hlinsko 1940). ■ X. Y. Z.: ref. Zašlé děje, Lit. listy 1895; O. Theer: ref. Stíny života, Rozhledy 1901; Vbk (J. Voborník): ref. Mezi tkalci, NL 14. 3. 1902; ■ ref. Kalná voda: Ž., Zvon 1902; F. V. Vykoukal, Osvěta 1903 ■; H. (K. H. Hilar): ref. Jsme jen lidé..., Moderní život 1902; ■ ref. Rudé jeřabiny: J. R. (Rowalski), Lumír 1903; Ž., Zvon 1903 ■; ■ ref. Rozvrat: α, Máj 1905; -ášký, Zvon 1905 ■; ■ ref. Vřelé city: J. R. (Rowalski), Lumír 1906; Dr (J. D. Konrád), Máj 1907; E. R., Zlatá Praha 1907 ■; ■ ref. Vzbouřená nitra: il., LidN 2. 7. 1911; A. Procházka, Moderní revue 1911; Š. Jež, Přehled 1911; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 1911; F. Sekanina, Zvon 1911; V. Martínek, Novina 1911 ■; D. Dubský in J. V. z F.: Hrdá radost (1921); -btk- (V. Brtník): ref. Hrdá radost, Zvon 1922 + J. V. z F., Zvon 1929; ne (A. Novák): J. V. z F. šedesátníkem, LidN 6. 6. 1929; J. V. z F.: Mé literární začátky, Naše kniha 1929, s. 225; E. Škorpil in Spisovatelé vysokomýtského kraje (1932); J. V. z F. in Sborník Svazu českých umělců (1940).

Petr Fingal

* 13. 6. 1889 *Radnice* u Plzně

† 5. 8. 1940 *Praha*

Romanopisec, povídkář, fejetonista, dramatik, básník, kritik, novinář.

Pův. jm. František Fingl. Studoval na gymnáziu v Praze a v Čes. Budějovicích a na učitelském ústavu v Plzni. Jako novinář působil ve Dvoře Králové a v Plzni, kde redigoval Plzeňský kraj a u nakladatele Beníška literární měsíčník *Vzlet* (1917–19). Od 1920 byl redaktorem *Venkova* v Praze. Psal divadelní a literární referáty do četných časopisů (*Den*, *Večer*, *České divadlo*, *Moderní žena*, *Rozkvět*, *Hlas národa* aj.). O literatuře přednášel také v rozhlase.

Publicistická zběhlost a obratnost spolu s představou uměleckého díla jako zdroje poučení a zábavy se staly výchozími momenty F. povídkového, románového, dramatického, básnického, kritického a novinářského díla. Dlouholeté působení v novinách a časopisech ovlivnilo F. orientaci k široké čtenářské obci, zaměření kladoucí důraz na žánrovou a námětovou pestrost, ale nenáročnou na uměleckou původnost a objektivnost. F. patřil mezi receptivní typy; obratně kombinoval a obměňoval tvůrčí principy a postupy českého slovesného umění z konce 19. století. Ve veršovaných pracích (lyrice i epice) se F. opíral o českou před-symbolistickou poezii; zvláště v pokusech o veršovaný biblický román a dramatické básně bezprostředně vycházel z J. Vrchlického. V humoreskách, žánrových obrázcích, drobnokresbách a anekdotických příbězích navázal na dědictví I. Herrmanna. Specifičnost lokalit a rozmanitých lidských činností se snažil postihnout pomocí charakteristických detailů a osnováním komických situací. Veseloherní tvorba, frašky, komedie, „historické žerty“, které rozšiřovaly repertoár ochotnických scén, vycházely z tradičních postupů situačních dram. Součástí F. novinářské práce byla také fejetonistika, literární a divadelní kritika, jejíž zaměření bylo dáno informačním a výchov-

ným zřetelem; také ona byla však poznamenána konzervativními názory, které byly i v regionálním měřítku (Plzeň) pokládány za překážku rozvoje moderní české kultury. Bohatý rejstřík žánrový byl u F. provázen i bohatým rejstříkem námětovým. F. povídková a románová díla jsou situována do prostředí venkovského, městského a maloměstského, berou látku z minulosti i přítomnosti. Nejvíce ceněnou částí F. tvorby byla historická próza čerpající z českých dějin 19. a začátku 20. století. V řadě románů z doby předbřeznové (např. *Za károu Tylovou*) a z údobí rozvoje české politiky od 60. let (rozsáhlý dvoudílný román *Pro nová hesla*) se autor sice opřel o paměti a odbornou historickou literaturu, ale charakteristika psychologická i historická je stále podřízena nacionalistické ideologii.

PSEUDONYMY: F. P. Radnický, Jiří Konrád, Stanislav Havel, Všudybyl, Xaver Gerlický. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy lidu* (1909); Černá Plzeň; Čes. demokracie; Čes. divadlo (od 1917); Čes. kraj; Čes. svět (1917); Den (1920–21); Hlas národa (1911); Humorist. listy; Jitřenka (1909–11); Královédvorské listy; Lit. listy (1923–24); Lit. rozhledy (1926–27); Máj (1907–12); Milotický hospodář; Moderní žena; Mor. orlice; Národ; Nár. listy; Nár. politika; Naše noviny; Neděle (1905); Neruda; Plzeňské listy; Plzeňský kraj; Pramen; Rozkvět; Ruch (1913–14); Šotek; Švanda dudák; Topičův sborník (1920–25); Večer (1920); Velká Praha; Venkov (1916–40); Vzlet (1917–19); Zlatá Praha (1913–15); Zvon (1910–36); Ženské listy (od 1916); Ženský obzor (1929). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Drobné mince (PP 1910); Abstinenci (D 1911); Barevné jiskry (PP 1911); Cizincův slib (B b. d., 1911); Kouzlo vzpomínek (BB 1911); Cizáci (D b. d., 1912); Lapky (D b. d., 1912); Při luně měnivě (D b. d., 1912, i prem); Stávka penátů (D b. d., 1912); Španělská vesnice (D b. d., 1912); Aprílové paprsky (PP b. d., 1913); Hrany (D b. d., 1913); Revoly a adagia (BB b. d., 1913); Šípy Amorovy (D b. d., 1913); Za živou vodou (D pro ml., b. d., 1913); Veselým pérem (PP b. d., 1916); Zázrak (D 1916); Pomněnky v zákopech a jiná próza veselá i vážná (1917); Synové Jakobovi (D 1917); Kalné strže (R b. d., 1917); V reji života (PP 1918); Mefistova láska a jiné povídky (1919); Podivní patroni (PP 1919); Václav Štech, dramatik, prozátér, organizátor (studie, 1919, rozšíř. vyd. 1929); Právo vrchnosti (D b. d., 1920); Redakční tajemství (PP 1920); Klub rozvedených (D b. d., 1921); Branského Frantína (D b. d., 1922); Noemi (P 1923); Ve lví kleci (D 1923); Byl první máj... (D 1924); Hvězdy na horách (D 1924); Straky na vrbě (PP 1924); Vlast (D 1924); Božský Kamil Korybut (R 1925); Darebnosti

(PP 1925); Pro nová hesla (R, 1. 1925, 2. 1926); Dědičáci (P pro ml., 1926); Květy flirtu (PP 1926); Pěšky jako za vozem (PP 1926); Putifarka (R 1926); Za károu Tylovou (R 1926); Z Příkopů a z Podskalí (PP 1927); Škádlivé příběhy (1928); Zmatená srdce (R 1929, ozn. jako 1. díl); Malostranský Casanova (R 1930); Vraždící zlato (PP 1930); Bonapartův koníček (D b. d., 1932); Ženidlo a jiné rozmarné příběhy (1933); O láskách Jana Nerudy (stať s citáty z korespondence, 1934). — *Úpravy her*: F. F. Šamberk: Sokolská košile (1925) + Potrhlý švec (1931). ■ REDIGOVAL *periodika*: Hlas národa (nedělní krit. rubrika, 1911), Švejdův divadelní sborník (od 1912), Královédvorské listy (od 1913), Český kraj (od 1915), Lidový deník, Vzlet (1917–19), Plzeňský kraj, Rozkvět (od 1923). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Republikánský přednášec (1921). ■

LITERATURA: Hký (K. Horký): Spasitelé (polemika), Nár. obzor 14. 11. 1908; F. X. Votrab: Literatura (ref. Drobné mince), Jitřenka 1910; S. (F. Sekanina): ref. Cizincův slib, Zvon 1910/11; -pa- (F. S. Procházka): ref. Kouzlo vzpomínek, Zvon 1911/12; an.: ref. Stávka penátů, Jitřenka 1912; R. (V. Červinka): Z literárního trhu (ref. Aprílové paprsky), Zlatá Praha 1912/13; K. V. H. (Havránek): ref. Aprílové paprsky, Zvon 1912/13; -pa- (F. S. Procházka): ref. Revoly a adagia, Zvon 1913/14; V. M. Augusta: Mimo literaturu (ref. Zázrak), Moderní revue 1916, sv. 30, s. 241; B. Polan: Venkovská kapitola, Kmen 1919/20 + ref. Mefistova láska, Pramen 1920; J. Vrba: Veřejný život (polemika), Pramen 1920; -btk- (V. Brtník): ref. Redakční tajemství, Zvon 1920/21; -pa- (F. S. Procházka): ref. sb. Republikánský přednášec, Zvon 1920/21; F. Skácelík: Z pražské činohry (ref. Španělská vesnice), LidN 2. 4. 1922; -drb- (J. Borecký): ref. Straky na vrbě, Zvon 1923/24; K. H. (Híkl): ref. Darebnosti, Naše doba 1925/26; vz. (V. Zima): ref. Božský Kamil Korybut, Darebnosti, Zvon 1925/26; drb. (J. Borecký): ref. Pěšky jako za vozem, Zvon 1925/26 + ref. Květy flirtu, Zvon 1926/27 + Naše otcina (ref. Dědičáci), Zvon 1926/27 + ref. Putifarka, Zvon 1926/27 + ref. Pro nová hesla, Zvon 1927/28 + ref. Z Příkopů a z Podskalí, Zvon 1927/28 + ref. Zmatená srdce, Zvon 1928/29 + ref. Vraždící zlato, Zvon 1929/30 + ref. Malostranský Casanova, Zvon 1929/30; A. Berndorf in P. F.: Zmatená srdce (1929); -och- (F. S. Procházka): O láskách J. Nerudy, Zvon 1934/35; ■ nekrology: -btk- (V. Brtník): Jména P. Fingala, Zvon 1939/40; an., LidN 6. 8. 1940 ■; V. Kotva: Vzpomínáme P. F., Pravda 3. 7. 1974.

zt

Pavel Fink

* 1. 6. 1891 Zaječov u Rokycan
† 17. 4. 1965 Nymburk

Prozaik a novinář, čerpající pro své dokumentární i beletristické práce hlavně ze zážitků z revolučního Ruska a z legií.

Byl synem venkovského učitele a spisovatele Petra F. Studoval na gymnáziu v Příbrami (1903–04), odkud přešel na reál. gymnázium v Rokycanech (mat. 1912). Potom pobýval u rodičů v Hůrkách u Rokycan a u strýce faráře ve Vraném nad Vltavou až do jara 1913, kdy nastoupil do redakce olomouckých Selských listů. V létě 1914 narukoval a po příchodu na haličskou frontu přeběhl k Rusům. Zajetí strávil na Sibiři a na Urale, kde pro své druhy také vydával časopis Šlehy. 1918 vstoupil do československých legií; konal nejdříve strážní službu u roty, potom se stal telefonistou a posléze byl přidělen Informačně osvětovému odboru, a to do redakce Československého deníku. Většinu roku 1919 působil jako válečný zpravodaj v Omsku, sídle Kolčakovy vlády, a začátkem 1920 v Čitě, sídle atamana Semjonova. Domů se vrátil americkou lodí kolem Asie v srpnu 1920; přivezl si i manželku, původem Lotyšku, a dvouletého syna. 1921–22 byl redaktorem Času, potom pracoval v Památníku odboje v Praze (vykonal řadu přednáškových cest po republice), 1925–32 byl vedoucím filiální redakce Národního osvobození v Brně, kde se 1933 stal odpovědným redaktorem Moravské orlice. Byl činný v Moravském kole spisovatelů (1927 jako jednatel, 1932–34 vedl kancelář Družstva Mor. kola spisovatelů). Několikrát navštívil Lotyšsko, Estonsko a Finsko. V polovině 1939 odešel do invalidního důchodu a odstěhoval se do Jaroměřic nad Rokytnou, 1962 se přestěhoval do Sadské. Zemřel v nemocnici v Nymburce na následky infarktu.

Po první knížce různorodých črt určila další F. vývoj první světová válka a její důsledky. V řadě reportážně dokumentárních knih, vzniklých v rychlém sledu, vylíčil život v ruském zajetí, v čs. legiích a revolučním Rusku. Třebaže se neztotožňoval s bolševiky a jeho koncepce nebyla vždy důsledná, podal detailní obraz kontrarevolučního teroru, mravní zchátralosti a zkorumpovanosti vlády admirála

Kolčaka (*Bílý admirál, Mezi mohylami*) i atamana Semjonova (*Umírající království*) a kritiku intervenční politiky československého diplomatického vedení na Sibiři. Potom přistoupil k beletristickému zpracování svých zážitků ze zajetí a z legií v románové kronice bez ústředního hrdiny *Zajetí babylónské* a *Válčící národ*; jeho cílem bylo vystihnout vesnické prostředí na Urale a přelom, který v životě ruských lidí i českých zajatců způsobila revoluce, stavějící proti sobě dřívější přátele. Na milostné zápletky je založena novela ze života legionářů na Sibiři *Obrněnec Hubitel* i románový cestopis *Návrat vítězů*. V cestopisných fejetonech z 20. a 30. let přibližoval F. naši veřejnosti zasněženě především život a kulturu Lotyšska, Estonska a Finska (*Za severním sluncem*); do Rigy umístil i svůj detektivní román *Mlhy na pobřeží*. Do domácího prostředí lokalizoval příběh mladého vědce objevujícího naftová ložiska a bojujícího proti nekvalitním metodám kapitalistických petrolejářských společností (*Soukromý docent, Zelené zlato*) i humoristickosatirický román o pytlákově považovaném za milionáře (*Miliony Graciána Fifejdy, Slavný rodák*), v němž se vysmál politickému stranictví, intrikánství a korupci. Po válce vydal dokumentární vylíčení událostí kolem Mnichova a 15. března (*Hnědá bestie*), vzpomínky na své žurnalistické a literární počátky, život v zajetí a činnost válečného korespondenta na Sibiři (*Voják sedmé velmoci*) a několik překladů pohádek z ruštiny. Řada dalších prací zůstala v rukopise.

ŠIFRY: Fk., P. F., -p. f., -pf-, pf., -pf.- ■ PŘÍSPĚVKY in: Američan (Cleveland, 1912); Čas (1921–22); Českosl. deník (Sibiř, 1919–20); Čes. deník (Plzeň, 1912); Kolo (1930); Lid. noviny (dopisovatel 1913–14, fejetony od 1929); Mor. orlice (od 1933); Nár. osvobození (1924–33); Niva (1926); Piskle v trní (1929); Ruch (Brno, dopisovatel); Selské listy (Olomouc, 1913–14); Směr (Plzeň, 1912); Stráž podbrdská (Zbiroh, 1912); Žďár (Rokycany, 1911). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Paní Kardinálek a jiné loutky (PP b. d., 1914); A tak lidé žili, nežli umírali... (PP 1921); Svatý ďábel (FF 1921); Umírající království (Rp 1921); Bílý admirál (Rp b. d., 1922); Mezi mohylami (Rp b. d., 1923, 2. díl kn. Bílý admirál); Zajetí babylónské (R b. d., 1924); Válčící národ (R 1926, 2. díl kn. Zajetí babylónské); Osvobozená země (Rp 1928); Návrat vítězů (R 1929); Obrněnec Hubitel (P b. d., 1931); Za severním sluncem (Rp b. d., 1931); Soukromý docent (R 1941); Zelené zlato (R 1941, 2. díl kn. Soukromý docent); Milióny Graciána Fifejdy

Fink

(R 1941); Slavný rodák (R 1941, 2. díl kn. Milióny Graciána Fifejdy); Zastavení... (Rp, FF, PP 1941; několik próz převzato z prvotiny); Hnědá bestie (dokumentární vyprávění, 1945); Voják sedmé velmoci (vzpomínky, 1945); Mlhy na pobřeží (R 1946). — *Překlady*: Pohádky o zvířatech (výbor, b. d., 1933); A. Pogorelskij: Tajemný svět (1945); V. A. Osejeva: Kouzelné slovo (1945). — *Souborná vydání*: Soubor prací P. F. (nakl. J. Jícha, 1941, 5 sv., ed. P. Fink ml.; obs. práce z 1941 — viz *Beletrie*); Sebrané spisy P. F. (1945, 1 sv.; obs. práci Hnědá bestie). ■ *REDIGOVAL časopisy*: Stráž podbrdská (1912), Šlehy (rozmn. zajatecký časopis, 1917). ■

LITERATURA: J. Kudela: ref. Svatý ďábel, LidN 3. 1. 1922; V. K-ý (V. Kaplický): ref. Bílý admirál, RP 19. 3. 1922; ■ ref. Válčící národ: J. Staněk, LidN 23. 6. 1927; V. O. (Osvald), NO 4. 12. 1927 ■; J. Staněk: Poznámky o knihách a autorech (ref. Bílý admirál), LidN 6. 7. 1929; ■ ref. Návrat vítězů: J. Staněk, LidN 30. 11. 1929; drb. (J. Borecký), Zvon 1929/30 ■.

pp

Petr Fink

* 28. 6. 1867 *Horní Hradiště* u Kralovic
† 13. 3. 1944 *Holoubkov* u Rokycan

Lidový prozaik konce 19. století a první čtvrtiny 20. století, čerpající náměty hlavně z Podbrdská.

Narodil se v rodině rolníka. Do obecné školy chodil krátce v Žebnici a v Hodině, 1874—79 v Kralovicích. 1879—82 studoval na reál. gymnáziu v Plzni, odkud přešel na učitelský ústav v Příbrami (mat. 1886). Učil v Cerhovicích u Berouna (1886—89), v Cheznovicích u Rokycan (1889—90) a ve Sv. Dobrotivě u Zaječova (1890—1905), pak byl řídícím učitelem v Hůrkách u Rokycan (1905—19) a ve Sv. Dobrotivě (1919—26). Oženil se 1890 a měl čtyři děti (syn Pavel F. se stal rovněž spisovatelem), 1916 ovdověl, druhé manželství uzavřel 1917. V místech svého působení řídil divadelní a hudební kroužky (hudba byla jeho velkou zálibou, sám hrál na několik nástrojů), pořádal přednášky pro děti i pro dospělé. Psal výchovné články do krajských časopisů (o rodinné výchově, o vztahu rodiny a školy, o četbě dětí,

o vystěhovalectví do Ameriky aj.). Na penzi žil nejdříve v Rokycanech, pak v Holoubkově u Rokycan, kde také zemřel; byl zpopelněn v Plzni a jeho urna byla uložena v rodinném hrobě na Olšanech v Praze.

V díle P. F., jehož značná část zůstala na stránkách krajských listů, převažují jednoduché povídky, obrázky, črty a fejetony z venkovského života a ze zážitků učitele, později se objevují také vzpomínky ze studií na učitelském ústavě. Autor se soustřeďoval na humorné (*Růžové trny*) i vážné příhody charakteristických figurek českého venkova, jako byli tvrdohlaví nebo hamizní sedláci, pytláci a hajní, výměnkáři, rychtář, vysloužilce, kolovrátkář, krajánek, chlubitivý pantáta nebo žid. Časem však věnoval pozornost i postavám výrazně se odlišujícím od normálu, ať již šlo o protikladné typy kněží (skutečného sluhu božího a naopak mstivého politikařícího vládce okresu), či o různé ztroskotance a vydědence společnosti, oběti osudu i lidské bezcitnosti — tuláky, žebráky, bývalé trestance, tiché blázny apod. (*Výstřední svět*). Jeho první románová próza *Zaviněné hroby*, příběh nezodpovědného, novotářstvím zkaženého rolnického synka, zbláhého studenta, šířícího kolem sebe zlo, vyrůstala z konvenčního typu mravokárných povídek pro venkovský lid, vyznačujících se konzervativním přístupem ke světu a míscích drastičností se sentimentalitou. V dalším vývoji F. staromilství překonával a zaujímal kritický postoj k duchu rakouského školství, ke klerikalismu atd. Umělecky dospěl k pokusu o modernější, psychologicky orientovaný román rozvratu nesourodého manželství, v němž je problematika střídavě nazírána očima obou trpících stran (*Přes vlastní krev*).

ŠIFRA: P. F.-k. ■ *PŘÍSPĚVKY in*: Nár. listy (od 1902); Stráž podbrdská (Zbiroh, od 1904); Žďár (Rokycany, od 1904). ■ *KNIZNĚ*. *Beletrie*: Růžové trny (PP b. d., 1898); *Zaviněné hroby* (R 1900); V lesním vzduchu (P pro ml., 1900); Na strunách humoru (PP 1922); Z denní lopoty (PP 1922); *Přes vlastní krev* (R 1922); *Výstřední svět* (PP 1924).

pp

Josef Fischer

* 2. 4. 1891 Kolín

† 19. 2. 1945 věznice Neu Brandenburg

Autor populárně filozofických a sociologických úvah a studií z dějin myšlení; překladatel německé literatury.

Pocházel z českožidovské rodiny; starším bratrem byl literární vědec, básník a překladatel Otokar F., manželkou (od 1927) dramaticka Milena Balcarová-F. Od 1901 navštěvoval J. F. reálku na Novém Městě v Praze, po maturitě (1908) studoval na filoz. fakultě filozofii, dějepis a zeměpis (doktorát 1913 prací *Filozofie dějin Františka Palackého*). Od 1915 učil jako středoškolský profesor krátce na gymnáziu v Rychnově n. Kněžnou, pak na reálkách v Lounech (1915–19) a v Praze-Karlíně (1919–31), od 1931 na reál. gymnáziu v Praze-Libni. 1928 se habilitoval pro obor dějiny filozofie na filoz. fakultě UK. Vedle pedagogické a odborné činnosti se věnoval vzdělávací práci v širším slova smyslu: patřil např. k spolupracovníkům sociálně demokratické Dělnické akademie, po léta pomáhal při vydávání Studentského časopisu, rozvíjel rozsáhlou přednáškovou činnost, byl spoluautorem osnov filozofické propedeutiky pro střední školy aj. F. sociálně politické úvahy, jež psal do nejrůznějších časopisů (typické pro tuto činnost jsou zejm. Studentský časopis, Nová svoboda, Dělnická osvěta a Nár. osvobození), byly orientovány v duchu masarykovského pojetí demokracie a po Hitlerově nástupu k moci protifašisticky. Za nacistické okupace se zapojil do ilegálního hnutí (z jeho pera pochází koncept programu domácího odboje „Za svobodu“), v září 1941 byl zatčen pro účast ve skupině Petičního výboru Věrní zůstaneme, prošel mnoha věznicemi, byl odsouzen v Berlíně k smrti a krátce před osvobozením popraven v Neu Brandenburg.

Původní literární dílo J. F. patří svým celkovým zaměřením do oblasti filozofie a publicistiky; tradici pozdního pozitivismu, jemuž byl poplaten, spojoval však se snahou vytvořit tzv. praktickou filozofii, sloužící životu tím, že orientuje člověka v každodenních morálních i politických situacích a vychovává ho k vyššímu mravnímu a občanskému vědomí. Jeho v podstatě pedagogické pojetí filozofie navazovalo na ideál pozitivní práce a na kult T. G.

Masaryka, jehož dílu i myšlenkám věnoval řadu prací. V tomto duchu napsal i velké množství populárních sociologických úvah, pokoušejících se někdy o formu filozofujícího eseje. Jeho hlavní dílo — rozsáhlá monografie *Myšlenka a dílo Františka Palackého* — usiluje na podkladě zevrubného pramenného studia podat příspěvek k výkladu smyslu českých dějin v masarykovském duchu. — Vedlejší oblastí F. činnosti byla jeho práce překladatelská a ediční. Redigoval několik ve své době rozšířených edic („knihy živé vědy“ Perspektivy, edice memoárové a dokumentárně zaměřené literatury Stopami dějin a Knihy osudů a práce, cestopisná edice V Evropě a za oceánem), v nichž vyšla řada pozoruhodných a aktuálních překladů (např. Ortegy y Gassetta Vzpouřa davů, Machiavelliho Vladař, knihy P. de Kruifa aj.). Pod vlivem bratra Otokara začal F. překládat z německé literatury: překladatelsky se podílel i na jeho vydání Goethových spisů v nakl. Borový a na zájmu o F. Nietzscheho, jehož dílu věnoval své nejvýznamnější překlady (Antikrist, Ecce homo, Přehodnocení všech hodnot).

ŠIFRY: J. F., Jfr. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. mysl (od 1922); Čes. revue (od 1919); Čin (od 1932); Dělnická osvěta (od 1929); Index (od 1931); Kritika (od 1927); Masarykův sborník (1925); Nár. osvobození (od 1925); Nová mysl (1936, studie K dnešnímu postavení filozofie); Nová svoboda (od 1928); Nové Čechy (od 1918); sb. T. G. Masarykovi (1938); Prager Presse (1928); Právo lidu (od 1932); Přehled (od 1914); Přerod (1926); Roční zpráva obecní školy reálné v Praze X (1930); Ruch filozofický (1921); Studentský časopis (od 1920); Tvorba (od 1925); Večerní Tribuna (od 1923); Ženský svět (od 1925). ■ KNIŽNĚ. *Původní práce*: Prezidentův program (stať, 1921); František Palacký o minulosti a pro budoucnost (studie, 1926); Myšlenka a dílo Františka Palackého (1. 1926, 2. 1927); Případ Petra Korčáka. Vypravování o zoufalé bídě legionáře (1928); Jejich boj. Co chce a čemu slouží Sudetendeutsche Partei (polit. úvaha, 1933, s V. Patzakem a V. Perthem); Filozofie a školy (úvaha, 1933, s J. B. Kozákem a A. Dratvovou); Válka a mír v antické filozofii (studie, 1935); Poslání Československa v boji o demokracii (přednáška, 1937). — *Překlady*: E. T. A. Hoffmann: Cizí dítě (1920); C. F. Meyer: Páže Gustava Adolfa (1912) + Mnichova svatba (1912); F. Nietzsche: Antikrist (1928) + Ecce homo (1929) + Přehodnocení všech hodnot (1929); V. Bulgakov: Tolstoj — Lenin — Gandí (1932); J. W. Goethe: Spřiznění volbou a jiné prózy (1932, s jinými). ■ REDIGOVAL *periodikum*: Studentský časopis (1920–25); *knížnice*: Perspektivy. Knihy živé vědy (1930–38), Stopami

Fischer

dějiny (1933—38), Časové otázky (1935—36), V Evropě a za oceánem (1936—38), Knihy osudů a práce (1937—38). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Z politického odkazu F. Palackého (výbor statí, 1926); Vůdcové a tradice (výbor z F. Palackého, K. Havlíčka a T. G. Masaryka, 1932); sb. Naše maminky. Básně, vzpomínky, studie (1933, s F. Halasem); Vavřín spravedlivému (výbor zahraničních hlasů o T. G. Masarykovi, 1936). ■

LITERATURA: ■ ref. Z politického odkazu F. Palackého: ne (A. Novák), LidN 1. 7. 1926; Wdt (J. Werstadt), NO 23. 5. 1926 ■; ■ ref. Myšlenka a dílo F. Palackého: A. Hartl, Naše doba 1927/28; F. M. Bartoš, ČČM 1928, sv. 1 + PL 3. 6. 1928 ■; ■ ref. Válka a mír v antické filozofii: F. Fajfr, Čin 1935; F. Stiebitz, LidN 25. 12. 1935 ■; J. Popelová: Za doc. J. F., Čes. mysl 1945; L. Svoboda: J. F., Naše věda 1946; b: Vzpomínka na J. F., Práce 20. 1. 1946.

II

Josef Ludvík Fischer

* 6. 11. 1894 Praha

† 17. 2. 1973 Olomouc

Filozof a sociolog; jako analytik a syntetik kultury vycházel významnou měrou z rozborů velkých zjevů a problémů české literatury; bezprostředně se na soudobém literárním procesu podílel svými esey, kritikami, sloupky i publicistikou.

Jako syn schwarzenberského lesníka prožil dětství na Šumavě v schätzenwaldské myslivně (u obce Vchynice-Tetov). Studoval na klasičtém gymnáziu v Třeboni, v Českých Budějovicích a znovu v Třeboni (mat. 1912) a poté na filoz. fakultě pražské univerzity češtinu, němčinu a filozofii, hlavně jako žák J. Vlčka, O. Fischera a F. Krejčího (doktorát 1919 prací *Arthur Schopenhauer. Příspěvek ke genezi systému*). Za války narukoval, ale sloužil v Praze a mohl skládat zkoušky na filozofii, 1921—23 působil v Praze nejdřív jako svobodný literát, pak jako asistent Univerzitní knihovny. Kvůli své levicové činnosti spolkové (ve studentském hnutí, v kruhu kolem časopisu Var) a publikační byl v červnu 1923 přeložen do Studijní knihovny v Olomouci (na jejíž reorganizaci v typ moderní knihovny se pak význam-

ně podílel, a to za ředitelování vlastivědného pracovníka, literárního historika a překladatele ze slovinštiny B. Vybírala); i v Olomouci, jako ostatně v kterémkoli svém působišti, byl činný organizačně (1923—26 v jím založené pobožce Jednoty filozofické, od 1929 ve Společnosti pro současnou kulturu, od 1930 v Dobrovského škole lidové). Přitom se 1927 habilitoval (prací *Saint-Simon a Auguste Comte*) na brněnské univerzitě jako docent sociologie (nástupní přednáška *Budoucnost evropské kultury*) a do Brna zajížděl k přednáškám; od poloviny 20. let se datuje celoživotní přátelství s B. Václavkem, blízko měl i k J. Maheňovi. Poté co se 1930 habilitoval i v oboru filozofie, přestěhoval se 1931 do Brna a byl zde — do svého ustanovení mimořádným profesorem (1935, nástupní přednáška *Věčný a časový úkol filozofie*) — formálně jmenován vrchním komisařem Zemské a univerzitní knihovny (s trvalou služební dovolenou, aby mohl přednášet). V Brně se podílel na práci Levé fronty, spoluredigoval Index, 1938 byl předsedou Společnosti přátel demokratického Španělska, mobilizoval přednáškami i publicistikou do boje proti fašismu a k odporu ke kapitulantské politice (viz kn. *Proti Mnichovu*). V červenci 1939 byl zbaven učitelského místa, ale již předtím (v dubnu) se mu podařilo odjet za hranice; v ilegality přežil válku v Amsterodamu, do vlasti se vrátil v červenci 1945. Znovu, už jako řádný profesor, začal působit na brněnské filozofické fakultě (též jako její děkan); 1946 byl povolán na obnovenou olomouckou univerzitu jako profesor filozofie a její první rektor (1946—49) a natrvalo přesídlil do Olomouce. 1956 přešel na brněnskou univerzitu, 1960 byl penzionován, 1967 se stal vědeckým pracovníkem fakulty osvěty a novinařství UK, 1968 byl znovu povolán za profesora filozofie a sociologie na Palackého univerzitu v Olomouci, 1970 byl definitivně penzionován. Pohřben byl v Olomouci.

Závažnou část svého filozofického díla věnoval F. analýze zdrojů, přítomného stavu a směřování evropské kultury, vymezené jako západoevropská vzdělanost. Podrobil kritice mechanický, kvantitativně orientovaný kulturní prototyp dozrívající epochy a postavil proti němu vlastní koncepci skladebného, kvalitativně založeného prototypu, který se pokusil zdůvodnit po stránce filozofické, sociologické a kulturní (obecnou koncepci domýšlel až do

praktických důsledků, zabýval se např. otázkami organizace kulturního života v krajích nebo organizace knihoven). Přitom byl F. kulturní zájem od začátku zaměřen na literární dění, také při výkladu tzv. české otázky vycházel z rozboru základních zjevů českého písemnictví (stále se vyrovnával především s F. X. Šaldou a T. G. Masarykem). Nazíraje na literaturu jako na korelát faktického národního dění, jež má za povinnost uchovávat a stupňovat národního života, adresoval české literatuře zásadní výtku neproblematičnosti, neheroičnosti a netragičnosti. Zvláštní pozornost věnoval F. kultuře v regionu a tradici. Po celou dobu své činnosti psal vedle filozofických esejí také eseje literární, portrétní i problémové, které se na začátku jeho literární dráhy vychylovaly až do polohy básně v próze (*Hovory a zpovědi*). Stálý zájem o divadlo, jehož prvním projevem byla práce o Turinském ve Vlčkově semináři, pokračoval divadelními referáty o olomoucké a brněnské činohře a zamyšleními nad estetikou dramatu, problémem tragická aj.; svými literárními kritikami provázal především vývoj české literatury 20. let (proletářská poezie, poetismus). Schopnost pádného a naléhavého slohu veřejného projevu prokázal F. zejména ve své politické publicistice psané v letech ohrožení republiky.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Omar (Kmen 1921); ev., jeel, J. L. F., K. P., p-t. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čas (1923); ČČM (1929 ed. Dobrovského korespondence); ČMF (1918 ed. Dobrovského korespondence s Ungarem); Červen (1921); Červený květ (1968); Čes. mysl (1930); Českosl. psychologie (1960); Českosl. noviny (1922–23); Čin (1929–31); Demokratický střed (1938); Filoz. časopis (1966–69); sb. Fronta (1927); Index (1929–38); Index, vzpomínkový sborník B. Václavka 1897–1957 (1957); sb. Index 1929–1939 (1964); Index (1968–69); Jihočes. přehled (1926–30); Kmen (1921–22); sb. Knížka o Šrámkovi (1927); Komenský (1947–48); Kytice (1947); Lid. noviny (1938); List Sdružení mor. spisovatelů (1946); Listy (1969); Listy pro umění a kritiku (1933); Lit. listy (1968); Lit. noviny (1967); Magazín Družstevní práce (1933–34); sb. Mahenovi (1933); Mor. orlice (1938); Mor. slovo (od 1932); Nár. osvobození (1938); Naše cesta (1931); Naše věda (1922–38); Nová svoboda (1968); Nové Čechy (1919–26); Odborná škola (1962–63); Pásmo (1925); Pedagog. revue (1946); sb. Pět studií o P. Bezručovi (1947); Pokroková revue (1914 příspěvek František Turinský); sb. Poslední roky B. Václavka (1965); Pozor (1923–25); Proletkult (1923); Průlom (1922–23); Rozpravy

Aventina (1929); Rudé právo (1922–23); Ruch filozofický (1921); Slawische Rundschau (1929–37); Slezský sborník (1969); Sociolog. revue (1930–39); Sociolog. časopis; sb. Sociologie '66 (1968); Stráž lidu (1948); Studentská revue (1921–22); Svob. noviny (1945–48); sb. F. X. Šaldovi (1932); Tvorba (1925); Učitelství noviny (1967); Var (1921–26); sb. Vůdce generací (1930–31); Zlatý máj (1969); Žijeme (1931). ■ KNIŽNĚ. *Filozofické práce, eseje a publicistika*: Artur Schopenhauer (1921); O vědomí (1921); Hovory a zpovědi (EE 1922, 1. část zamýšlených Dvou knih neklidu a hledání); Filozofie, její podstata a problémy (1922); Saint-Simon a Auguste Comte (1925); Glossy k české otázce (1926, rozšíř. vyd. 1970); O pravdách a filozofech (1926); Útek před starou filozofií (1927); Budoucnost evropské kultury (1928); Über die Zukunft der europäischen Kultur (Mnichov 1929); O neklidu dneška (1930); Kultura a regionalismus (1930); Základy poznání (1931, 1. díl Soustavy skladebné filozofie na podkladě zkušenosti); Třetí říše (1932); Tyrš a Sokolstvo (1932); Zrcadlo doby (1932); Řád kapitalistický a skladebný (1933); Krize demokracie (2 sv., 1933; 1. Svoboda, 2. Řád); Věčný a časový úkol filozofie (1935); Národní tradice a česká filozofie (1939); Den po válce (1946); Na cestu... (proslavy, 1946); Politika a stranictví (1947); Tři stupně (1948); Únor 1948 (1948); Sokrates nelegendární (1965); Proti Mnichovu (publicistika z 1938; 1968); Filozofické studie (1968); Pedagogické stati (1968). — *Překlad*: A. Schopenhauer: Genius. Umění. Láska. Světec (1923). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Var (1922, č. 10, studentské číslo), Index (1929–39, s B. Václavkem aj.), Sociologická revue (1930–39); *knížnici*: Spisy filoz. fakulty Masarykovy univerzity (1937). ■ ZPRACOVAL: Anketa o regionalismu (1928, s jinými). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Dvořák: Stručný bibliograf. přehled prací J. L. F., sb. Index 1929–1939 (1964). ■ LITERATURA: B. Václavek: Filozofický pendant nového umění, Čs. noviny 12. 4. 1922; A. M. Piša: Dvě filozofické monografie, RP 15. 4. 1923; B. Václavek: Na přelomu, Var 1925/27; V. Nerad: ref. Saint-Simon a Auguste Comte, NR 1926; F. X. Šalda: Dva čeští kritikové demokracie, SZáp 1931/32; A. M. Piša: ref. Tyrš a Sokolstvo, PL 14. 7. 1932; J. Král in Česká filozofie (1937); J. Dvořák: J. L. F. a jeho boj proti provincialismu, sb. Index 1929–1939 (1964); J. Gabriel: Za profesorem J. L. F., SPFF Brno, ř. filoz., 1973.

jo

Otokar Fischer

* 20. 5. 1883 Kolín

† 12. 3. 1938 Praha

Literární historik, divadelní kritik a teoretik, překladatel z němčiny, francouzštiny, angličtiny a vlámštiny, básník a dramatik, dramaturg; významný představitel české germanistiky, zabývající se zároveň bohemistickou a komparatistickou problematikou, zaměřený zvláště na stylovou a psychologickou analýzu literárního díla, tvůrce moderního českého překladu; autor intimní poezie a problémových her.

Pocházel z českožidovské rodiny. Jeho mladším bratrem byl filozof a sociolog Josef F. — O. F. prožil dětství v Kolíně. Otec zde vlastnil malý chemický závod, prodělal však úpadek a brzy zemřel; 1895 přesídlila rodina do Prahy a žila tu ve stísněných poměrech. F. studoval na gymnáziu v rodišti a v Praze (mat. 1901); vysokoškolská studia germanistiky a romanistiky absolvoval na pražské univerzitě české (žákem A. Krause a V. E. Mourka) a německé (zejm. pod vlivem A. Sauera) a v Berlíně (doktorát 1905 prací *Gerstenbergs Rezensionen*). Poté pracoval v pražské univerzitní knihovně (společně s přítelem O. Theerem, s nímž se později účastnil Almanachu na r. 1914). 1909 se habilitoval pro obor dějin německé literatury (prací *Die Träume des Grünen Heinrich*), stal se docentem a později profesorem (1917 mimoř., 1927 řádným) na pražské filoz. fakultě. 1922 podnikl cestu do Německa (heinovská studia), 1926 pohostinsky přednášel na univerzitě v Gentu (výtěžkem jeho ročního pobytu spis *Belgie a Německo*), vystoupil též na pařížské a štrasburské univerzitě; za pobytu ve Francii 1930 poznal Bretaň (*Bretonské zápisky in Slovo a svět*), 1935 byl v Itálii a navštívil též Jugoslávii. F. celoživotním zájmem bylo divadlo: 1911—12 byl dramaturgem Nár. divadla, od listopadu 1935 zde působil jako předseda činoherní komise, od května 1937 jako šéf činohry; pravidelné divadelní referáty měl v Přehledu (1907—11), České revui (1910—18), Národních listech (1915—23), Právu lidu (1924—30) a Lidových novinách (od 1930). Přispíval do dalších časopisů a působil též jako redaktor. Ve 30. letech se účastnil protifašistického hnutí, zejména v akcích na pomoc německým emigrantům a bojujícímu Španělsku, a zasloužil se o uvedení pokrokové dra-

matiky na scéně Národního divadla (protifašistické hry Čapkovy, Gorkij, Kornejčuk aj.). Zemřel na srdeční mrtvici, zasažen zprávou o fašistické okupaci Rakouska. Pohřben byl v Praze na vinohradském hřbitově. Synem O. F. je literární historik Jan O. F. (* 1923).

F. vždy těsně spojoval vědecké úkoly s prací překladatelskou, kritickou i uměleckou, a tato komplementárnost zájmů udávala celé jeho činnosti jednotný ráz. Jako literární historik vyšel z textové kritiky, k níž byl orientován studiem německé pozitivistické filologie, avšak filologický výklad již záhy spojoval s modifikovanou aplikací moderních psychologických postupů (viz teoretickou studii *Otázky literární psychologie*). Sledoval i nadále nové směry v literární vědě (později např. i marxistickou literární vědu), posuzoval je vždy s jistou nedůvěrou k přísné systémovosti, přičemž sám postupoval specifickou metodou, založenou na esejistickém slučování vědecké analýzy s uměleckým vcítěním a prožitkem; problém integrovanosti obou přístupů byl i častým námětem jeho teoretických úvah. Pro badatelskou a překladatelskou práci volil často díla složitých, romanticky založených osobností, s nimiž se cítil spřízněn (např. monografie o Kleistovi, Nietzschevi, Heinovi a překlady jejich děl); přitahovala jej problematika tvůrčího aktu, jeho utajených a intuitivních pochodů, zabýval se speciálními otázkami umělecké charakterologie a básnické poetiky — např. i v bohemistických studiích o Březinově rýmu a Kollárově sonetu (*Duše a slovo*). Četné teatrologické práce vyplynuly z jeho stálého zájmu o českou a světovou dramatickou tvorbu, které se věnoval v pravidelné referentské činnosti, v pojednáních o dramaturgii a estetice divadla a v portrétech dramatických básníků a herců (*K dramatu*). Integrální součástí všech oborů F. působnosti byla mnohostranná překladatelská činnost: přebásněním děl Goethových (podstatná část *Goethových spisů*) a dalších významných prací zahájil novou etapu českého překladatelství, orientujícího se na živé hodnoty světové literatury a moderní způsob tlumočení. F. činnost v meziválečném období charakterizovala těsná kontinuita badatelských a tvůrčích záměrů s činorodým humanismem jeho postojů občanských: ve vědeckých pracích obohacoval původní hlediska o společenský aspekt umělecké tvorby a rozšiřoval okruh zkoumaných problémů na mezili-

terární jevy, zejména germanoslavistické (*Slovo a svět* aj.); aktuální momenty vyznačovaly také F. překladatelskou práci (např. přebásnění revoltující poezie Heinovy a Villonovy) a zvláště jeho publicistiku, již čelil reakčním tendencím v české a německé kultuře (viz např. *Dvojí Německo* v Slovu o kritice). Zvrucnělý vztah k národnímu umění projevil v pracích věnovaných klasickému odkazu a současnosti české literatury (studie o Máchovi a Erbenovi, Čelakovském, Šaldovi aj.; edice) a historii českého divadla (*Činohra Národního divadla do r. 1900*). — F. literární dílo vznikalo jako výpověď o dramatech autorova duchovního a citového života. Poezie prvních sbírek byla novoromantickým únikem do říše ducha a symbolizovala básníkovu vyčleněnost, motivovanou společensky i osobními pocity ahasvérství (*Království světa* aj.); dočasně F. sblížení s předválečnou modernou (účasti v Almanachu na r. 1914) se v ní, vyjma epizody volného verše, výrazněji neprojevilo; teprve přílivem nové životní inspirace, kterou básník našel v rodinném citu a ve vědomí kolektivní sounáležitosti národní a všelidské, se obohacovala tematicky a vyžrávala v smyslově bohaté intimní lyrice a v epigramu (*Peřeje, Hrst epigramů* a jiné sbírky z 30. let). V dramatických obrazech z mytologie, historie a současnosti (*Přemyslovci, Hérakles, Orloj světa, Otroci* aj.) reagoval F. na soudobý společenský vývoj opakovaným řešením vztahu individua k národní a sociální pospolitosti, jež však problematizoval volbou rozpolcených postav i jednostranným vyhocováním konfliktu mezi revolučními silami a humanitou. — Celek F. činnosti doplňuje rozsáhlé působení kulturně organizátorské, zvl. divadelní, a pedagogické.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ben Amort (NL), Bratr Morf (NL), Bratří Morfové (s M. Ruttem), Ludvík Patočka (zejm. Přehled 1908), Norbert Krenn, O. Frey (zejm. Novina), Otakar Frey (Květy 1919, básně), Otto Frey, Ofir (zejm. Čas a Tribuna), Ophir (zejm. Tribuna), Otakar Skála, Pavel Horák (zejm. Tribuna); er, of (zejm. LidN), O. F. (NL a Přehled), Of (zejm. LidN), O. r. (Tribuna), Ot. F. (zejm. LidN), R. (zejm. Přehled 1908–09), -s-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (od 1918, mj. div. kritika); ČČM (1934); Časopis pro mod. filologii (1911, 1921–34); Čes. mysl (1905–09); Čes. revue (1907–17, 1910–17, div. ref.); Čes. věda (1914–18); sb. Českosl. vlastivěda 8 (1935); Čin (1929–35); Dělnická osvěta (1927); Euphoriion; Gazette de Prague (1921–23, div. ref.);

Germanoslavica (od 1931); Haló noviny (1935); Hlídka Času (1908–10); Hud. revue (1912); Jevišťe (od 1920); Kmen (1919–29); Kritika (1924, mj. div. kritika); Krit. měsíčník (1938); Květy (1909–16); Lid. kultura (1938); Lid. noviny (1919–38, 1930–35, div. ref.); Lípa (1918–19); Listy pro umění a kritiku (od 1933); Lit. noviny (1928–37); Lit. rozhledy (1928–29); Lit. svět (1927–28); Das literarische Echo; Lumír (1905–36); Magazín DP (1933–36); Národ (od 1917); Nár. listy (1915–23, div. ref.); Národní a Stavovské divadlo (od 1923); Nár. osvobození (1924–37); Naše doba (1902–28); Naše věda (1924); Niva (1921); Nová svoboda (1925–39); Nové Atheneum (od 1920); Nové Rusko (od 1925); Novina (1908–10); Osvěta (1917–18); Panoráma (1928–34); Plán (1929–30); Prager Presse (ve 20. a 30. letech div. ref.); Pramen (1920–27); Právo lidu (1924–38; do 1930 div. ref.); Přehled (1904–11; od 1907 div. ref.); Přehled (Olomouc, 1923); Ranní noviny (1934–35); Rozhledy (1932–35); Rozpravy Aventina (1925–31); Scéna (1913–14); Sever a východ (1925–29); Slovanský přehled (od 1931); Slovo a slovesnost (1935); Sobota (1930); Studentský časopis (1922–37); Světozor (1929–30); Topičův sborník (1916–21); Tribuna (1921–23); Tvar (1928–29); Tvorba (1925–27); U (1937–38); Umělecký měsíčník (1911–12); Venkov (1918–19); Volné směry (od 1910); Zlatá Praha (1916–17); aj. — Mimoto příspěvky ve sbornících: Masarykův slovník naučný 4 (1929); Na paměť Otakara Theera (1921); Národní divadlo v Praze 1883–1923 (1923); Nové české divadlo 1918–26, 1927, 1928–29, 1930–32 (1926–32); Ottův slovník naučný nové doby 1 (1930); Sborník prací věnovaných Václavu Tillovi k šedesátým narozeninám (1927); Torzo a tajemství Máchova díla (1938); Jindřich Vodák (1936). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: H. W. v. Gerstenbergs Rezensionen in der Hamburgischen Neuen Zeitung 1767–1771 (Berlín 1904); Zu Immermanns Merlin (Dortmund 1909); *Království světa* (BB 1911); Heinrich von Kleist a jeho dílo (1912); Kleists Guiskardproblem (Dortmund 1912); Sestry (D 1912); Friedrich Nietzsche (1913); Ozářená okna (BB 1915); Karlštejn (D 1916, i prem.; libreto pro V. Nováka); Otázky literární psychologie (1917); Hořící keř (BB 1918); Přemyslovci (D 1918, i prem.); K dramatu (1919); Léto (BB 1919); Hérakles (D 1919, prem. 1920); Kruhy (BB 1921); Orloj světa (D 1921, i prem.); Heine (2 sv., 1923–24); Hlasy (BB 1923); Otroci (D 1925, i prem.); Belgie a Německo (1927); Kdo s koho (D 1928, i prem.); Duše a slovo (EE 1929); Vdova (B 1930); Peřeje (BB 1931); Rýmy (BB 1932); Činohra Nár. divadla do r. 1900 (1933); K ohlasu písní ruských (1933); Podobizny básníků (BB 1933); Poledne (BB 1934); Hrst epigramů (BB 1935); Z mého Polabí (BB 1935); Rok (BB 1935); Šaldovo češství (E 1936); Host (BB 1937); Slovo a svět (EE 1937); V. Tille (1938); — posmrtné: Po-

slední básně (BB 1938). — *Překlady*: H. v. Hofmannsthal: Člověk a smrt (1910); P. Corneille: Polyeuctos (1911); H. v. Kleist: Penthesilea (1911) + Robert Guiskard (1926); F. Nietzsche: Tak pravil Zarathustra (1914) + Zrození tragédie (1923); F. Wedekind: Lulu (1914); W. Shakespeare: Makbeth (1916); F. Schiller: Loupežníci (1916); Z. Goethova odkazu (výbor, 1916); J. W. Goethe: Římské elegie. Benátské epigramy (1921) + Spisy (1927–32; z nich F. přeložil: sv. 1: Faust, Prométheus, Satyros, Věčný Žid; sv. 2: K Shakespeareovu dni, Clavigo, Stella; sv. 3: Výbor z mladistvé lyriky; sv. 4: Lyrika a balady; sv. 5: Římské elegie, Benátské epigramy; sv. 6: Západovýchodní díván; sv. 9: Pedagogická provincie, Z maxim a reflexi, Fragment o přírodě; sv. 14: Egmont, Proserpina, Cagliostro; sv. 15: Faust) + Deník (1932) + Mystéria (1932) + Stručně uvedení do Goethova Fausta (výbor, 1932); E. Verhaeren: Filip II. (1921); Molière: Sganarelle (1922, s K. Čapkem); Ch. Marlowe: Edvard Druhý (1922); P. B. Shelley: Cenci (1922); A. Silesius (parafráze, 1922); Heinův Pasionál (výbor, 1925); Z. Goethovy země (výbor, 1925); A. Vermeylen: Věčný žid (1926); Villon (1927); A. Spire: Hebrejské melodie (1928); Lancelot a Alexandrina (1929); F. Bruckner: Alžběta anglická (1931); F. Timmermans: Vánoce ve Flandřích (1931); R. Kipling: Písně mužů (1935); Lope de Vega: Fuente Ovejuna (1935); A. S. Puškin: Dramata (1937). — *Ostatní práce*: Příruční slovník německo-český 1 (1936–38). — *Výbory z díla*: Slovo o kritice (1947, usp. J. Brambora); Básně (1956, usp. A. M. Píša); Duše, slovo, svět (1965, usp. A. M. Píša); O. F. a Národní divadlo (1983, usp. A. Scherl). — *Souborné vydání*: Básně O. F. (Aventinum, 1925–26, 6 sv.). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Jupiter (1919, dohra k Molièrově komedii Amfitryon). — *Překlady*: H. von Hofmannsthal: Sobeidina svatba (1913, čas. Květy 1911); F. Werfel: Juárez a Maximilián (1926); F. Bruckner: Napoleon První (1937); W. Shakespeare: Bouře (s tit. Prospero, 1937, úprava překl. B. Štěpánka; rozmnož. Dilia 1954). — *Dramatizace*: J. Vrchlický: Bar Kochba (1928, s M. Weingartem). ■ REDIGOVAL: Almanach na r. 1914 (1913); *časopisy*: Jevišť (1920–21), Kritika (1924–25), Tvorba (1925–26); *knižnice*: J. W. Goethe: Spisy (1927–32), W. Shakespeare: Výbor z dramát (1936, s V. Mathesiem); *sborníky*: Na paměť O. Theera (1920), Goethův sborník (1932). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: K. J. Erben: Kytice z pověstí národních (1930); J. Goll: Básně (1930); F. L. Čelakovský: Ohlas písní ruských (1933); J. Haussmann: Básně (1934). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Brambora: Dílo O. F. Studie bibliografická, sb. O. F. Kniha o jeho díle (1933); J. Brambora: Bibliografie díla O. F. od r. 1933, in sb. Památce O. F. (1948). ■ LITERATURA: sb. O. F. Kniha o jeho díle (1933); sb. In memoriam O. F. (1938); sb. Památce O. F. (1948). ■ F. X. Šalda: ref. Království světa, Novina 1911 → KP 8 (1956); A.

Novák: O. F. a jeho práce o Jindřichu Kleistovi, Přehled 1912/13 + Nová díla vědy literární (ref. F. Nietzsche), Přehled 1913/14; M. Hýsek: ref. Otázky literární psychologie, Čes. věda 1915/18; F. X. Šalda: O. F., básník dramatický (ref. Přemyslůvci), Kmen 1918/19 + Naše budoucí tvorba dramatická (ref. K dramatu), Venkov 13. 7. 1919 → KP 11 (1959); M. Hýsek: ref. K dramatu, Naše věda 1919/20; K. Svoboda: ref. Hérakles, Kmen 1920/21; F. X. Šalda: ref. Heine 1, Kritika 1924 → KP 12 (1959); B. Václavek: Věda tvořivá (ref. Heine), NO 7. 5. 1924; F. X. Šalda: Na okraj F. Otroků, Var 1924/25 → KP 13 (1951); E. A. Saudek: ref. Heinův pasionál, Host 1925/26; F. Götz in Jasnici se horizont (1926); M. Rutte in Tvář pod maskou (1926); P. Fraenkl: O. F. a jeho lyrické dílo, Kmen 1926/27; B. Václavek: V začarovaném kruhu, in Od umění k tvorbě (1928); B. Mathesius: ref. překl. Villon, LitN 1928, č. 2; P. Eisner: ref. překl. Faust, Rozpravy Aventina 1928/29; V. Jiráč: ref. Belgie a Německo, ČMF 1928/29; E. A. Saudek: Pádorys (o F. překladech Goetha), Kmen 1928/29; A. N. (Novák): ref. Duše a slovo, LidN 14. 2. 1929; V. Jiráč in Dva překlady Fausta. Rozbor slohu J. Vrchlického a O. F. (1930); A. M. Píša: Kus životního díla (ref. Duše a slovo), Sever a východ 1930 → Třicátá léta (1971); B. V. (Václavek): Nové knihy (ref. Duše a slovo), Index 1930; A. M. Píša: O. F. (o lyr. a dram. tvorbě), Čin 1930/31; F. Götz in Básnický dnešek (1931); V. Jiráč: F. soubor Goethovy tvorby v Pantheonu, Čin 1931/32; B. Novák: Rozhovor s O. F., Rozpravy Aventina 1931/32; P. Buzková in České drama (1932); B. Václavek: Živá věda, Index 1933 → Literární studie a podobizny (1962); V. Jiráč: Osobnost O. F., LUK 1933; A. Pražák: Dějiny Národního divadla (ref. Činohra ND do r. 1900), Naše věda 1935; A. M. Píša: Nad duchovou mapou světa (ref. Slovo a svět), PL 24. 12. 1937 → Třicátá léta (1971); J. Fučík: O. F., Tvorba 1938 → Stati o literatuře (1951); V. Vančura: O. F., Lumír 1937/38 → Rád nové tvorby (1972); K. Polák: Odchody českých germanistů, Slovesná věda 1947/48 + Překlady O. F., Kytice 1948; A. M. Píša: Dramatická pozůstalost O. F., Div. zápisník 1948; A. Pražák: Divadelník O. F., Div. zápisník 1948; Z. K. Vysoký: Fischerův Hérakles a řecká tragédie, LF 1949; L. Nezdařil: Umělecký překlad v teorii a praxi O. F., ČMF 1953; E. Konrád in Nač vzpomenu (1957); F. Gottlieb: Cesta O. F., NŽ 1958; O. Králík: O. F., Kultura 1958, č. 11; M. Otruba: O. F., Tvorba 1958, č. 11; F. Götz: Vzpomínky na O. F., Div. noviny 1960, č. 5; A. M. Píša in Stopami poezie (1962); V. Justl: O. F., Kulturněpolitický kalendář 1963; J. Polák: O. F., klasik literárněvědného eseje, ČLit 1966; A. Václavík: O. F. jako průkopník české psychologické kritiky, sb. Václavkova Olomouc 1967 (1970); J. Lang: In memoriam O. F. (k 35. výr. úmrtí), Lit. měsíčník 1973; J. Mourková: Vzpomínáme čtyřicátého výročí smrti O. F., Lit. měsíčník 1978; K. Hyršlová: Ein tschechischer Germanist an der

antifaschistischen Front. Zum 40. Todestag O. F., *Philologica Pragensia* 1978; J. Mourková: K problematice osobnosti O. F. v l. 1908—1918, *ČLit* 1983; M. Tvrdík: F. monografie o Kleistovi a Heinovi v ohlasech české soudobé kritiky, *ČLit* 1983; I. Seehaseová: Pojetí překladatelství O. F. Ve světle jeho korespondence s R. Fuchsem, *ČLit* 1983; A. Scherl in O. F. a Národní divadlo (1983).

Viktor Fischl

* 30. 6. 1912 *Hradec Králové*

Básník, publicista a překladatel z angličtiny a němčiny, propagátor české poezie v anglosaské jazykové oblasti.

Narodil se v českožidovské rodině. Studoval na reál. gymnáziu v Hradci Král. (mat. 1930), později na právnické fakultě UK v Praze (abs. 1938). Od 1933 působil jako nezávislý publicista, literát a spolupracovník pražského rozhlasu. 1939 emigroval do Anglie, kde od 1940 pracoval jako zaměstnanec ministerstva zahraničí čs. exilové vlády; do 1944 vedl odd. propagandy v informačním odboru, pak byl spojovacím úředníkem mezi ministerstvem a čs. výborem anglického parlamentu. Od konce války, po nedlouhém pobytu v Československu, pracoval 1945—49 jako tiskový atašé čs. velvyslanectví v Londýně; 1949 na svou funkci rezignoval. Později emigroval do Izraele.

Jako básník se F. vyvíjel pod vlivem Halašovým a Fischerovým. Jeho lyrika z 30. let je naplněna předtuchou válečné katastrofy, budoucích útrap i ponížení člověka a převažují v ní motivy smrti. Formálně nejvyspělejší a myšlenkově nejsamostatnější sbírka *Hebrejské melodie* vyslovuje básníkovo nepokojné bloudění uprostřed chaotického světa, pocity odcizení a marné hledání hlubiny bezpečnosti. Pozdější válečné zážitky prohloubily národní i společenskou angažovanost F. lyriky, jak o tom nejvýmluvněji svědčí básnická skladba *Mrtvá ves*, inspirovaná lidickou tragédií. Verše

publikované v bezprostředně poválečných letech táhly k postižení podstaty lidského údělu v daném světě. F. přeložil i některé spisy židovského hnutí, časopisecky uveřejňoval překlady z poezie pražských německých autorů (hl. F. Werfela).

et

PSEUDONYM, ŠIFRA: Dagan; vf. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Kmene (1948); Cesta (1929); Krit. měsíčník (od 1946); Kvart (od 1933); Kytice (od 1946); Listy pro umění a kritiku (od 1935); Lid. noviny (od 1935); Lumír (1934); Nár. osvobození (od 1929); Panoráma (1936—37); Právo lidu (od 1937); Ranní noviny (1935); Rozhledy (od 1935); Zlín; Zvon (1932); Židovské zprávy. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Jaro (BB 1933); Kniha nocí (BB 1936); Hebrejské melodie (BB 1936); The Jews of Czechoslovakia (Londýn 1940); Evropské žalmy (BB, Londýn 1941); Mrtvá ves (BB, Londýn 1943); Lyrický zápisník (BB 1946); Anglické sonety (BB 1946). — *Překlad*: H. Lichwitz: Dějiny sionistického hnutí (1937). ■ REDIGOVAL *publikace*: Lyrický almanach Dobroslava (Hradec Král. 1933), Antonín Dvořák. His achievement (Londýn 1942). ■

LITERATURA: AMP (A. M. Píša): Z nové lyriky (ref. Jaro), PL 30. 9. 1933 + Druhé sbírky veršů (ref. Kniha nocí), PL 24. 10. 1936 + Z nové lyriky (ref. Hebrejské melodie), PL 24. 12. 1936; V. Černý: Další pohled na naši poezii nejmladší, KM 1947; N. Jirsková: Pohádka o tanci, sb. Theater-Divadlo. Vzpomínky českých divadelníků na německou okupaci a druhou světovou válku (1965).

vk

Jan Fišer

* 26. 5. 1843 *Petrovice u Rakovníka*
† 25. 7. 1893 *Heřmanův Městec*

Prozaik, autor didaktických povídek pro mládež, promítající nábožensky pojatý řád hodnot do historie i do prací ze současného života.

Po absolvování učitelského ústavu působil na obchodních školách v Benešově, Jesenici u Rakovníka a v Nových Dvorech u Kutné Hory; 1870 zřídil samostatný vyučovací ústav v Trhové Kamenici a od 1877 až do své smrti pracoval jako řídicí učitel v Heřmanově Městci.

F. ve svých povídkách s oblibou líčí prostředí chudých tkalců a uhlířů a situace, kdy tu po smrti živitele zavládne bída, z níž nakonec pomáhá urozená lidumilka (*Z dětinné lásky, Když je nouze nejvyšší, pomoc Páně nejbližší*). Apoteóza křesťansky pojatých ctností, samostatně zpracovaná též v *Legendách*, má výrazně didaktický ráz, jenž se projevuje jak přímým poučováním, tak na cit útočící manipulací s určitými stereotypy skutečnosti, z nichž autor skládá děj svých povídek (bída, křesťanská pokora, láska k bližním i ke zvířatům, péče feudálů o chudé, poctivé rodiny, které se nezávině ocitly v nouzi). Tyto postupy uplatnil F. s obměnou i v historické povídce *Poslední postřiziny*, oslavující dobrotu a moudrost knížete Václava. Z nábožensky didaktického rázu F. povídek vybočuje povídka *Slib*, příběh čtyř chlapců vázaných neprozřetelným slibem a různě se s ním vyrovnávajících; nevěrohodným proplétáním osudů několika postav je poplatná tradiční romantické manýře.

PŘÍSPĚVKY in: *Anděl strážný*; sb. *Blahé, zlaté mládí* (Pardubice 1884, *Poslední postřiziny*); *Čes. škola*; *Malý čtenář*; *Naši mládeži*; *Pěstoun*; *Posel z Budče*; *Štěpnice*. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Slib* (P 1884); *Legendy* (PP 1885); *Z dětinné lásky* (P 1885); *Když je nouze nejvyšší, pomoc Páně nejbližší* (P 1886). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Blahé, zlaté mládí*. Album původních prací pro českou mládež (Pardubice 1884, s F. Hrnčířem). ■

LITERATURA: V. Kryšpín: *Obraz činnosti literární učitelstva československého za posledních sto let* (1885); T. Prudký: *ref. Když je nouze nejvyšší, pomoc Páně nejbližší*, *Lit. listy* 1886.

zp

Po maturitě na městské střední škole pražské (1885) studoval (do 1890) českou a klasickou filologii na pražské filoz. fakultě (doktorát 1894 prací *Počátky literární činnosti Josefa Dobrovského*). Od 1893 až do svého penzionování působil jako profesor na gymnáziu v Praze na Vinohradech. Jeho aspirace na univerzitní působení byly už na samém počátku znemožněny názorovými neshodami s jeho vysokoškolským učitelem J. Gebauerem. S podporou Svatoboru podnikl F. několik studijních cest do zahraničí (1897 Švédsko a Rusko, 1899 Kostnice). Pedagogickou a badatelskou práci spojoval po řadu let s novinářskou činností, zejména jako autor fejetonů v *Národních listech* (jejichž fejetonistickou rubriku 1906 sám vedl).

F. rozsáhlé filologické dílo zahrnuje vedle literární historie a kritiky zejména starou češtinu a českou onomastiku; F. pracoval také v pravopisné komisi a až do konce života rozvíjel mnohostrannou ediční činnost. Patřil k aktivním účastníkům bojů o *Rukopisy*: jako Gebauerův žák sdílel zpočátku protirukopisné stanovisko svého učitele, od 1896 dočasně vystupoval jako zastánce jejich pravosti (rozpravou *Boj o Rukopisy* se kvalifikoval jako jeden z mála obránců RKZ se solidní jazykovědnou průpravou a dobrými znalostmi materiálu). K obraně pravosti RK (RZ považoval za zřejmý padělek) vedly F. nové edice památek a zejména Gebauerova *Historická mluvnice česká*; neuznáváje průkazné koincidence s Hankou, hledal F. obdoby v jiných staročeských textech. Na Gebauerovu kritiku prokazující spornost F. výkladů, odpověděl v několika článcích, v nichž se připravoval pozdější ústup z obrany RK. Po 1912 se F. stal nejvýznamnějším představitelem jazykové kritiky RKZ v období po Gebauerovi (rozšířil okruh námitek mj. upozorněním, že v RK je silná vrstva biblických latinismů, zvláště ze žaltářních překladů); v některých konkrétních případech však F. způsobem své argumentace hodnověrnost námitek proti RKZ do značné míry oslaboval. Po řadu let se F. soustavně věnoval bádání o životě a díle J. Husa: výsledkem byla jeho účast na vydávání Husových spisů i řada časopiseckých studií a knižních prací pokoušejících se nově osvětlit jednotlivé složky Husova odkazu. Syntetizující dílo *Literární činnost M. Jana Husi* přineslo hojnost nového materiálu, vyvolalo však také zásadní kritické ná-

Václav Flajšhans

* 1. 7. 1866 *Praha*

† 21. 11. 1950 *Praha*

Jazykovědec a literární historik, představitel filologické školy Gebauerovy. Aktivní účastník sporů o pravost RKZ, znalec a editor staročeských památek, díla Husova a Dobrovského.

mitky, zejm. K. Nováka, V. Novotného a J. Truhláře (F. na ně odpověděl spisem *Tři kritiky*). Populárně vědecké zřetel sledovala monografie *Mistr Jan řečený Hus z Husince*, podstatnější význam badatelský měly časopisecké stati *Husova Postila* (Osvěta 1900), *K jubileu Husovu* (Osvěta 1915), *Husovo umění slovesné* (Naše řeč 1925) aj. — Třetí okruh F. literárně-historické činnosti se týkal života a díla J. Dobrovského. Po vědecké knižní prvotině o počátcích literární činnosti J. Dobrovského F. nově osvětlil spory Dobrovského s Thámem a k jubilejnímu roku 1929 přispěl spisem *Modrý abbé*, pojednávajícím jak o Dobrovském, tak o jeho významnějších vrstevnících. Většina F. dalších publikací týkajících se nově-české literatury (zvl. monografie o S. Čechovi a *Písemnictví české slovem a obrazem od nejdávnějších dob až po naše časy*) neušla v odborných posudcích podstatným výtkám k jejich badatelskému přínosu. Ten znamenaly hlavně F. práce z oboru staročeské filologie, kritická chrestomatie *Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého* (1903) a *Česká přísloví* (1911–13), dílo vzešlé z objevu nejstarší sbírky staročeských přísloví před Smilem Flaškou. F. zasáhl i do dějin staročeského slovníkářství vydáním a rozbořem slovníků doby lucemburské (*Klaret a jeho družina*). Do oblasti ryze lingvistické patří *Slovník český* (1901), náběh k soustavnějším kulturním dějinám spisovného jazyka *Náš jazyk mateřský* (1924), jazykový rozbor některých nejstarších jmen osadních *Nejstarší Čechy* (1930) aj. Kritiky nezůstala ušetřena ani F. vydavatelská metoda, jakkoli se v průběhu let zdokonalovala a vyhraňovala (zejména edicemi spisu O mučednících českých knihy patery, Hájkovy kroniky aj.). F. přednosti — pronikavost úsudku, rychlost postřehu a smělost závěrečných soudů — se nejlépe osvědčovaly právě na pomezí filologie, textové kritiky a literárního dějepisectví; už ve své době byla odmítána chvatnost F. práce, sklon k duchaplné výmluvnosti, nahrazující přesnost důkazů, a předpojatost tvrzení. — F. zůstal celý život zastáncem tradičních filologických metod, omezujících se hlavně na otázky textologické a filiační. Toto pojetí literárněhistorické práce, názorová konzervativnost i tradičně chápané vlastenectví stavělo F. dílo stranou metodologických výbojů meziválečného období.

ŠIFRY: Dixi, dixi, Flhs., V. F., V-s. ■ PŘÍSPĚVKY in: Athenaeum (od 1891); Besedy lidu (1920); Čas (od 1896); Čes. časopis historický (od 1931); ČČM (od 1895); Časopis pro moderní filologii (1918); Časopis Matice moravské (od 1904); Čes. osvěta (od 1908); Čes. slovo (od 1933); Čes. lid (od 1904); Čes. svět (od 1906); Hlas národa (od 1896); Jihočes. sborník historický (1936); sb. K. H. Mácha (1937); Kmen (od 1918); Květy (od 1908); Lid. noviny (od 1936); Lípa (od 1919); Listy filologické (od 1890); Lit. listy (od 1894); Lumír (od 1933); Máj (od 1903); Nár. osvobození (od 1931); Nár. listy (od 1902); Národopis. věstník českoslovanský (od 1921); Naše doba (od 1894); Naše řeč (od 1917); Osvěta (od 1897); Program Minervy (od 1899); Přehled (od 1904); Samostatnost (od 1906); Slavia (od 1924); Slovesná věda (od 1947); Slovo a slovesnost (od 1937); Topičův sborník (od 1916); Tribuna (od 1921); Venkov (od 1916); Věstník ČAVU (od 1902); Zlatá Praha (od 1898); Zvon (od 1915). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře a jazyce*: Počátky literární činnosti Josefa Dobrovského (1895); Boj o Rukopisy (1896); Knihy české v knihovnách švédských a ruských (1897); Podrobný seznam slov Rukopisu kralodvorského. Se zvláštním zřetelem ke kritice čtení a výkladu (1897); Literární činnost Mistra Jana Husi (1900); Odpověď Listům filologickým (1900); Písemnictví české slovem a obrazem od nejdávnějších dob až po naše časy (1901); Mistr Jan řečený Hus z Husince (b. d., 1901); Tři kritiky (polemika, 1901); Vrstevník Husův (1902); Hus. Jeho život a dílo (1905); Předchůdcové Husovi (1905); Spory Dobrovského s Thámem (1906); Svatopluk Čech (1906); Komenského Moudrost a její prameny (b. d., 1909); Mistr Jan Hus (1915); O vlastních jménech (1917); Mistr Jan Hus a národ český (1918); Náš jazyk mateřský. Dějiny jazyka českého a vývoj spisovné slovenštiny (1924); Modrý abbé. Osobnost a vrstevníci Josefa Dobrovského (1929); Hus tvůrcem spisovné češtiny (b. d., 1929); Nejstarší Čechy. Jazykový rozbor některých nejstarších jmen osadních (1930). ■ REDIGOVAL *periodikum*: Národní listy (rubr. fejetonů, 1906). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Mistr Jan Hus: Postila (1900); Nejstarší rukopisy staročeských Modliteb (1900); M. Polův Milion (1901); Slovník český. Rukověť českého pravopisu, mluvnice a frazeologie (1901); Mistra Jana Husi Traktát o odumrtí (1902); Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1. Prolegomena a texty (1903); M. J. Husi Sebrané spisy. Z lat. přel. M. Svoboda (6 sv., 1904–08); Máj. Báseň K. H. Máchy (1905); Česká přísloví (1911–13); Živá slova. Sbírká slavných výroků, citátů, hesel, průpovědí (1915); Věrný snímek původního rukopisu Máje (1916); M. J. Husi veškeré listy 1–3 (1915–16); 1. Obrany v Praze 1408–12; 2. Obrany ve vyhnanství 1413–14; 3. Obrany v Kostnici 1413–14; Veškeré listy Husovy (1916); Husitský brevír (1917); Zpráva Petra z Mladenovic o soudu a odsouzení M. J. Husi v Kostnici

(1917); O mučennících českých knihy patery (1917); Sinapiuse Neoforum (1918); Václava Hájka z Libočan Kronika česká 1—4 (1918—29); Dalimil (1920); Klaret a jeho družina (1926); J. Dobrovského kritické rozpravy o legendě prokopské (1929); Viktorin Vojtěch: Rukopisy Královédvorský a Zelenohorský. Dokumentární fotografie (1930, přepis a poznámky); M. Io. Hus Quodlibet 1411 (1938); Kniha užitečná i kratochvilná, jež slove Rada všelikých zvířat... od Jiřího Melantricha z Aventýna po čtvrté vydaná v Praze 1815 (1939, se Z. Tobolkou a V. Machkem); M. Io. Hus Sermones in capella Bethlem (1941); Josefa Dobrovského vydání Rady zvířat a Fenclova Radda zvířat (1942). ■

LITERATURA: ■ref. Boj o Rukopisy: ČČH 1896; J. Kvíčala, Čes. muzeum filologické 1896; V. J. (Jagič), Archiv für slavische Philologie 1896; J. Vlček — J. Jakubec, Čas 6. 6. 1896; J. H. (Herben), Čas 6. 6. a 13. 6. 1896; an., Hlas národa, 4. 6. 1896 ■; J. Gebauer: O nové obraně padělaného Rukopisu královédvorského, LF 1896; ■ref. Podrobný seznam slov Rukopisu kralodvorského: J. Truhlář, ČČM 1897; H. Jireček, Věstník KČSN 1897 ■; ■ref. Písemnictví české slovem a obrazem od nejdávnějších dob až po naše časy: Red. (J. Truhlář), ČČM 1897; T. (J. Truhlář), Lit. listy 1898 ■; ■ref. Literární činnost M. J. Husi: V. Novotný, LF 1900; K. Novák, LF 1900; J. Truhlář, Čas 1900; A. P. (Procházka), Moderní revue 1901 ■; Č. Zíbrt: ref. Mistr Jan řečený Hus z Husince, ČČM 1904; ■ref. Svatopluk Čech: A. Pražák, Zvon 1906; H. Jelínek, Pražská lid. revue 1906 ■; ■ref. edice Husových listů: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 1915; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 1915 ■; J. V. Šimák: ref. edice V. Hájka z Libočan Kronika česká, ČČM 1918; ML (J. Máchal): ref. ed. Dalimil, ČČM 1920; ■ref. Náš jazyk mateřský: F. Trávníček, Naše věda 1924; F. Oberpalzer, Kritika 1925 ■; F. Mareš: Boj proti Rukopisům, kteraký by konec měl vzítí, ukázali A. Kraus a V. F. (1929); A. Grund: Jubileum Dobrovského a literární historie, ČMF 1929; J. Vrzalík: Filologické metody (polemika o Rukopisy), Nedělní list 17. 4. 1932; B. Havránek: Nové vydání památek staročeského jazyka a literatury, Naše věda 1932; J. E. Hanka: Flajšhansiana (Zázrak hostýnský, Vražda, Kytice), Fronta 1933/34, č. 4, 5, 6, 9, 10; A. Neumann: Ke sporu o Hostýn. Odpověď na ref. prof. Dra F. v ČČH 1934, Hlídka 1934; B. Smékal: Spor o tradici hostýnskou (o polemikách A. Neumanna s V. F.), Život 1935; A. Novák: V. F., LidN 1. 7. 1936; F. Trávníček: V. F. pětasedmdesátníkem, LidN 1. 7. 1941; ■k osmdesátnám: V. Š. (Šmilauer), ČMF 1946; K. P. (Polák), PL 29. 6. 1946; -kov, Svob. slovo 29. 6. 1946; J. Brambora, Práce 2. 7. 1946; F. Tichý, Svob. noviny 2. 7. 1946; an., Rodokmen 1946 ■; F. H. (Hampl): V. F., Práce 20. 7. 1947; ■nekrology: A. Pražák, Slovesná věda 1949/50; red., NŘ 1950; jk, Marginalie 1951; F. M. Bartoš, Jihoč. sb. historický 1951; A. Pražák, Národop. věstník československý 1951; M. Vey, Revue des études slaves 1951 ■. vk

Julie Flanderková

* 19. 5. 1904 Praha

Publicistka, básnířka a prozaička, autorka grafologických prací.

Roz. Jelínková. Její otec byl úředník. Obecnou školu vychodila ve Zdíkově u Vimperka (1910—13) a v Telcích u Loun (1913—15), měšťanskou školu ve Zlonicích u Slaného. 1918—21 studovala na Vyšší dívčí škole v Praze, na UK složila zkoušky z angličtiny a němčiny. 1922—23 žila jako vychovatelka v Paříži, kde absolvovala na Sorbonně kursy francouzštiny a psychologie. Po návratu byla úřednicí turistické informační kanceláře v Praze. Od 1925, kdy se provdala za Františka Flanderku (1884—1953), novináře, soudnickáře (mj. zakladatele a redaktora čas. Soudní síň) a znalce písma, se až do 1950 věnovala literární tvorbě a publicistice; soustavně spolupracovala zejména s čas. Aktivisté (1936—38; byla též členkou stejnojmenné skupiny) a MO-NO (Módní noviny, 1946—48). 1936 podnikla cestu do SSSR, později do Řecka, Itálie aj. 1950—64 byla tajemnicí ÚV Čs. strany lidové, od 1949 působila v ženském a mírovém hnutí, od 1964 soudní znalkyně písma a grafologie.

Základním principem své střízlivě věcné poezie učinila F. kontrast, a to i v kompozici celých sbírek. Inspirována pamětihodnostmi Paříže, složila ve své prvotině obraz rozporuplného pařížského života, ve sbírce *Ejhle, dítě* hledala v drobných prchavých zážitcích zákonitost údělu ženy — matky. Kniha povídek *Úsměv Afrodity* střídá náměty z prostředí společenské smetanky a proslulých evropských měst s obrázky z českého venkova. Věcné a prosté záznamy *Pět dnů, čtyři noci* zachycují z osobní perspektivy nejen události Pražského povstání, ale také jejich atmosféru, kolísající mezi nadějí a zoufalstvím. Časopisecky publikuje F. cestopisné črty, soudničky, politické články aj.

PŘÍSPĚVKY in: Aktivisté (od 1936); Důvěrník (od 1966); Lid. demokracie (od 1950); Lístek (od 1939); Mír (od 1951); Modistka (od 1926); MO-NO (1946—48); Nár. politika (od 1926); Uboj (od 1938); Venkov (od 1927); Ženský obzor (od 1929). ■KNIŽNĚ: *Beletrie*: Tristium Parisii (BB 1930); *Ejhle, dítě* (BB b. d., 1936); *Úsměv Afrodity* (PP 1940); *Devatero kvítků* (PP pro ml., 1940); *Pět dnů, čtyři noci* (Rp b. d., 1945).

— *Ostatní práce*: Grafologie pro každého (1947). ■ **REDIGOVALA časopisy**: Modistka (1926–39); Lísteček (dětská rubrika Nedělních listů, 1939–40).■

LITERATURA: vp- (V. Prokůpek): ref. Tristium Parisii, Venkov 11. 5. 1930; -pa- (F. S. Procházka): ref. Ejhle, dítě, Zvon 1936/37, č. 25; b. (V. Běhounek): ref. Úsměv Afrodity, Nár. práce 30. 8. 1940.

ab

Smil Flaška z Pardubic a Rychmburku

* těsně před polovinou 14. století

† 13. 8. 1403

Nejvyšší zemský písař, významný politický činitel, autor tendenčního básnického díla, které ovlivnilo pozdější literární tvorbu aktuálně zaměřenou.

Pocházel z významného panského rodu, byl synem Viléma z P. a R., synovcem pražského arcibiskupa Arnošta z P. Studoval na pražské univerzitě a dosáhl tu (před 1367) hodnosti bakaláře. 1384–85 se účastnil pře svého otce s králem Václavem IV. o Pardubice (které nakonec připadly králi). Po otcově smrti (1389 nebo 1390) zdědil rozsáhlý majetek, ale pro obtíže při hospodaření část panství nejprve pronajal a nakonec prodal. Podílel se významně na politickém životě: 1395 se stal členem konzervativní panské jednoty orientované proti Václavovi IV. a od 1396 nastoupil do funkce nejvyššího zemského písaře. Když se 1402 po zjetí krále nechtěla královská města podrobit panské vládě, účastnil se jako hejtmán čáslavského kraje tažení proti Kutné Hoře, při němž padl.

Smilovi F. se připisuje několik literárních děl. Nepochybně je autorem *Nové rady*, alegorické didaktické básně, do níž vtělil své státnické zkušenosti i konzervativní názory. Pronáší je v dialozích ptáků a zvířat, kteří radí mladému králi lvu, jak má vládnout a jak má žít. Některé rady jsou míněny vážně, jiné ironicky, ale v podstatě všechny jsou zaměřeny aktuálně (jen nemnohé z nich lze chápat jako obecné). Přes značný rozsah (2 126 veršů)

a tendenční zaměření není *Nová rada* monotónní. Autor byl mistrem kompozice a oživil své dílo vkládáním přísloví, sentencí, ironickými pasážemi ap. Oblibu *Nové rady* dokládá její uvedení do oběhu ještě po husitských válkách, její volné latinské přebásnění J. Skálou z Doubravky i její působení na vznik podobných skladeb českých (Rada zhovadilých zvířat a ptactva k člověku, pravděpodobně dílo J. M. Fencla). Cituje z ní také V. K. ze Všehrd v Knihách devaterých a úryvků z ní užívá týmž způsobem jako dokladů právní povahy. Ideově a formálně jsou s *Novou radou* spjaty i další, přibližně stejně staré skladby tzv. Smilovy školy, zejména *Rada otce synovi*, v níž starý rytíř udílí svému synovi při předávání meče a kopí naučení prozrazující autorovo úsilí obhajovat feudální pořádek, a *Svár vody s vínem*, v němž se formou oblíbeného středověkého žánru sporů (svárů) rozhoduje o potřebnosti vody a vína světu. Smilovi bývá (asi neprávem) připisována sbírka českých přísloví, označovaná jako *Proverbia Flassconis*.

RUKOPISNĚ: *Nová rada* (opis z 1459 v kodexu psaném J. Pinvičkou z Domažlic, pravděpodobně starší opis v sborníku Opatovickém a tzv. třeboňský zlomek, obsahující asi 300 v. se zápisem orlovy rady v konvolutu Oldřicha Kříže z Telče). ■ **EDICE**: *Nová rada*: in Výbor z literatury české 1 (1845, red. J. Jungmann); S. Flaška z P.: *Nová rada* (1876, ed. J. Gebauer; 1950, ed. J. Daňhelka); J. Daňhelka: *Třeboňský zlomek Nové rady* (studie s edicí třeboňského zlomku), LF 1947; *ukázky*: in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); (*překlad do nové češtiny*): S. F. z P.: *Nová rada* (1940, přel. F. Vrba). — Skladby tzv. Smilovy školy: *Rada otce synovi*, ČČM 1892 (ed. F. Patera) + LF 1892 (ed. F. Frank); *Staročeské satiry Hradeckého rukopisu a Smilovy školy* (1962, ed. J. Hrabák, obsahuje: Podkoní a žák, Svár vody s vínem, O ženě zlobivé; tam též zpráva o předchozích vydáních). — *Proverbia Flassconis*: F. Palacký: *Pana S. F. z Richenburka sbírka přísloví českých*, ČČM 1827; V. Flajšhans: *Česká přísloví* (1911–13).■

LITERATURA: J. Gebauer: *Úvahy o Nové radě S. F. a Radě zvířat ...*, Šborník věd. Muzea Král. čes. 1873; J. B. Čapek: *Alegorie Nové rady a Theriobulie*, Věstník KČSN 1936 + *Vznik a funkce Nové rady*, Věstník KČSN 1938; J. Hrabák: *Smilova škola* (1941). ■ J. E. Vocel: *Význam básní S. z P. a R.*, ČČM 1855; J. Feifalik: *Herr S., genannt F. von P.*, Studien zur Geschichte der böhmischen Literatur (Vídeň 1859); J. Jireček: *Dra Jana Gebauera Úvahy o Nové radě p. S. F. z P. a o Radě zvířat skladatele neznámého s úvodem o báji zvířecké*, ČČM 1873 + Ru-

kověť 1 (1875); an. (F. Mareš): Nová rada. Báseň pana S. F. z P. (ref. Gebauerovo vyd. se zprávou o třeboňském zlomku), ČČM 1877; A. Kraus: K Smilově Nové radě, LF 1904; V. Flajšhans: Drobné příspěvky, ČČM 1905; P. M. Haškovec: K literární činnosti Smilově, LF 1917; F. M. Bartoš: Zur Deutung der Nová rada des S. F. z P., Slavische Rundschau 1938; J. B. Čapek: Die Ironie des S. F., Slavische Rundschau 1938; K. Polák in S. F. z P.: Nová rada (1940); J. Hrabák: Dvě redakce staročeské Rady otce synovi, Studie a práce lingvistické 1 (1954) → Studie ze starší české literatury (1956); Z. Tichá: Několik poznámek ke vztahu básní Hynka z Poděbrad k básním tzv. Smilovy školy, LF 1962 + Básnická škola Hynka z Poděbrad, ČLit 1963 + Staročeské básně složené bezrozměrným veršem (1969); E. Petrů: Zašifrovaná skutečnost (Ostrava 1972); J. Hejnic, M. Horna, E. Petrů: Jan Dubravius, Theriobulia. Rada zvířat (lat. vyd. a čes. překlady, 1983); viz též EDICE.

zdt

Alexandr Fleischer

* 26. 4. 1874 *Praha*

† 21. 4. 1946 *Praha*

Překladatel z angličtiny.

Podepisoval se též Alex F. Zprvu působil jako účetní revident, pak jako úředník Zemského výboru v Praze, 1910–15 učil na Československé obchodní akademii, po převratu pracoval na ministerstvu obchodu.

F. překládal soudobou anglickou a americkou prózu, mezi autory se specializoval na populárního spisovatele dobrodružné literatury J. O. Curwooda.

PŘÍSPĚVKY in: Venkov (od 1924). ■ **KNIŽNĚ**. *Překlady*: J. O. Curwood: Pronásledovaná žena (1924) + Žlutý ďábel (1925) + Lovci vlků (1926) + Muži statečných srdcí (1926) + Zlaté údolí (1926) + Filip Steele od Královské jízdní policie (1927) + Černý lovec (1928) + Král šedých medvědů (1928) + V božím kraji (1928) + Průkopníci svobody (1930); R. Kipling: Povídky zednářské lóže (1930); E. P. Openheim: Podivná sázka pana Arnošta Blisse (1930); A. R. Saint Johns: Žena, která oslnila (1934); B. Ruck: Milenci, kteří se nesetkali (1934); P. G. Wode-

house: Archibaldovy nerozváznosti (1934); S. Morrell: Viděl jsem ukřižování (1946). ■ **REDIGOVAL**: Věstník Klubu alpinistů československých v Praze (1934–35).

ah

Jindřich Fleischner

* 5. 3. 1879 *Jičín*

† 14. 8. 1922 *Berlín*

Esejista se sociologickým zaměřením na problémy technické kultury, překladatel, sociálně demokratický národohospodář.

Původem z židovské jičínské rodiny (matka vedla zlatnickou živnost), vystudoval gymnázium v rodišti a chemii na pražské technice. Živě se účastnil radikálního studentského hnutí (1898–1902), zejména ve spolku Slavia. 1904–19 pracoval jako chemik cukrovaru v Litoli u Lysé n. L., pak byl krátce osobním tajemníkem sociálně demokratického ministra Hampla a nakonec ministerským radou v ministerstvu veřejných prací; zemřel na mrtvici při návštěvě v Německu.

J. F. publikoval nejprve odborné práce z oboru kvasné chemie, brzy se však začal zabývat o problémy národohospodářské a o vztahy techniky a společnosti. Měl rozsáhlé kulturní znalosti a zaujetí pro poezii a literaturu vůbec, zejména pro Goetha, z něhož také překládal; tlumočil i německou (G. Keller) a francouzskou prózu (A. France, A. Gide) a do němčiny překládal české básně a esejistiku (Z. Wirth: Kutná Hora). Už v mládí se přimkl k reformnímu socialismu a k Ostwaldově energetické přírodní filozofii; v jejich intencích promýšlel soudobé společenské problémy, zejména pak otázku, jak využít techniky jako nástroje kulturního vývoje. V polemice s I. Olbrachtem, která odhalila iluzornost F. socializačních snah, se nedlouho před definitivním rozštěpením sociální demokracie sám označil za „konzervativního socialistu“; nápravu kritického stavu společnosti viděl v „rozázném“ vědeckém studiu schopném re-

dukovat politickou a hospodářskou moc kapitalismu.

PŘÍSPĚVKY in: Čechische revue (od 1907 překlady A. Sovy a O. Březiny); Červen (od 1918); Kmen (od 1919); Nár. obzor; Právo lidu (od 1917); Přehled (od 1911); Rozhledy (od 1904, překlady P. Altenberga); Sociální úkoly; Stopa (od 1911); Středa; Tribuna (od 1919). ■ **KNÍŽNĚ. Překlady**: H. Ch. Lambek: Soulad v duši (1910, s J. Novákem); J. W. Goethe: Výběrové příbuznosti (2 díly, 1910 a 1911); A. Gide: Imoralista (1913); A. France: Bohové žíznejší (1914); G. Keller: Zelený Jindřich (1916); W. Mauthner: Marx a Lenin (1920). — *Ostatní práce*: Ztročený svět drobnohledný (1907); O kvašení a enzimech (1908); Výroba lihu a jeho používání (1910); Technické a veřejná správa (1910, s A. Bašusem); Technická kultura (1916); Chrám práce (1919); Cíl a cesty socializace (1920); Dějiny pracovního poměru (1920); Socializační plány na úpravu uhelného hospodářství (1920); Básník a inženýr (1920, vzájemná polemika s I. Olbrachtem); Socializace v praxi (1920); Dělník a průmyslová výroba (1921); Výchova k práci (1921); Závodní rady a jejich úkoly (1921). ■ **REDIGOVAL**: Zprávy uhelné rady československé. ■

LITERATURA: ■ nekrology: J. Hrdina, Var 1922; K. Čapek, LidN 15. 8. 1922; an., Akademie 1922 ■

mb

Karel Fleissig

* 4. 1. 1912 *Líně* u Plzně

† 7. 2. 1976 *Plzeň*

Prozaik lyricko-reflexivního typu a básník, spjatý životem, veřejnou činností a převážně i lokalizací svých děl s plzeňským krajem.

Pocházel z hornické osady Sulkov, vyrůstal ve Zbůchu u Plzně, kde byl jeho otec důlním zřizencem. Ze zdejší obecné školy přešel na klasické gymnázium do Plzně (mat. 1931). Studoval na filoz., později na právnické fakultě UK v Praze (doktorát 1945). Za okupace byl advokátním praktikantem v Plzni, od 1943 totálně nasazen v továrně na obuv v Černošíně u Stříbra; oženil se 1944. Po válce působil jako kriminální komisař u oblastní kriminální úřadovny v Plzni, od 1949 jako komisař politické

správy u ONV Plzeň-venkov a po jeho zrušení u KNV v Plzni. 1951 pracoval jako referent v Čs. rozhlasu v Plzni, 1952–54 v Západočes. papírnách jako strojník a později jako vedoucí závodní školy práce. V dubnu 1954 se vrátil do plzeňského rozhlasu, kde působil jako referent a později jako redaktor literárnědramatické redakce a krajevé redakce; rozhlas také odvíšlal jeho adaptace prozaických děl (např. románů K. J. Beneše), překlady (Elegie J. W. Goetha aj.) a populární satirický pořad Panoptikum, jehož byl spolutvůrcem. Po vážném onemocnění (1960) pracoval v Krajském podniku pro film, koncerty a estrády v Plzni, od 1963 byl odborným archivářem Státního archivu v Plzni, od 1971 ředitelem Knihovny města Plzně; 1973 odešel do důchodu.

Do literatury vstoupil F. sbírkou melancholických veršů o zklamané lásce a básnickými skladbami, v nichž za nacistické okupace vyslovil úzkost o osud české země. Verše a ojediněle i překlady německé, vietnamské, turkmenské, uzbecké aj. poezie sice publikoval časopisecky až do konce života (nebo byly vysílány v rozhlasu), ale knižně je nevydal. I v prozaických dílech zůstal F. vyznavačem lyrismu reflexivního typu. Zatímco prozaická prvotina o marném hledání lásky, krásy a štěstí *Návrat* je poznamenána abstraktním pojetím tématu a ornamentálním stylem, přinesly jeho historické prózy konkrétně situovaný a dramatický děj a životnější postavy. Zpracoval v nich momenty z historie Plzně: v románu *Ryšavec s labutí* šarvátky šlechtice typu Mikuláše Dačického s měšťany, v cyklickém příběhu *Žoldněřské intermezzo* stavovský odboj na prahu třicetileté války; volně souvisí s tímto tematickým okruhem i F. román *Za hvězdou mořeplavce Behaima* o německém kosmografovi a objeviteli v portugalských službách, jehož předkové pocházeli z Plzeňska. Další okruh F. beletrie tvoří prózy odehrávající se koncem 30. let a za nacistické okupace (*Piseň o Martínkovi*, *Đábelská fuga*); z nich meditační novela *Cestopis lásky* nazírá předválečná léta v Československu prizmatem rozpolceného Francouze, jehož citové a mravní ztroskotání vrcholilo souběžně s válečnými událostmi.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: O. Jarský, Otakar Varský, Otto Vltavský; (FI), (ig). ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Čes. deník (od 1927); sb. Doteky země (1977); Hej rup (od 1936); Host do domu (od 1958); Lit. měsíčník

(1976); Mor. orlice (od 1929); Nová doba (od 1931); Pravda (Plzeň, od 1946; články o spisovatelích a malířích plzeňského kraje); Rudé právo (od 1971); sb. Setba (1955); Studentský časopis (od 1929). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Melancholická láska (BB 1934); *Návrat* (PP 1944); *Hymnus* (B 1945); *Nebeská romance* (B 1945); *Ryšavec s labutí* (R 1947); *Píseň o Martínkovi* (P 1963); *Žoldněřské intermezzo* (PP 1966); *Cestopis lásky* (P 1971); *Đábelská fuga* (P 1976); — posmrtně: *Za hvězdou mořeplavce Behaima* (R 1977); *Hříšně časy* (R 1981); *Stromy* (PP 1982). — *Ostatní práce*: *Plzeň* (text k fotografiím J. Kubína, 1971); *Sto let Knihovny města Plzně* (samost. příl. Zpravodaje západočes. knihovníků, 1976). ■

BIBLIOGRAFIE: H. Ryšánková: K. F. (Plzeň 1970). ■ LITERATURA: -a- (M. Matas): ref. *Melancholická láska*, *Plzeňský list* 18. 5. 1934; ■ ref. *Ryšavec s labutí*: u, *Práce* 27. 11. 1947; (t), *Svob. směr* 10. 12. 1947; -jk- (J. Kraus), *Pravda* 14. 12. 1947; O., *Nový den* 1. 1. 1948 ■; F. Fabian: ref. *Píseň o Martínkovi*, *RP* 18. 12. 1963; K. J. Beneš: *Milý soudruhu F. ...*, *Pravda* 17. 11. 1963 (ref. *Píseň o Martínkovi*) + ref. *Žoldněřské intermezzo*, *Pravda* 3. 11. 1966; (rh) (R. Hrbek): *Kytička K. Fleissigovi*, *Pravda* 4. 1. 1972; V. Viktora: ref. *Cestopis lásky*, *Pravda* 4. 2. 1972; (ra): ref. *Đábelská fuga*, *Pravda* 5. 10. 1976; Red.: *Doslov*, in K. F.: *Za hvězdou mořeplavce Behaima* (1977); J. Šnobl: ref. *Za hvězdou mořeplavce Behaima*, *Pravda* 13. 4. 1978; ■ nekrology: M. Stiebitz, *Zpravodaj západočes. knihovníků*, duben—červen 1976; R. Hrbek, *Pravda* 19. 2. 1976 ■.

vv

Josef Flekáček

* 2. 2. 1857 *Uhlířské Janovice*
† 19. 9. 1906 *Žižkov* (Praha-Ž.)

Spisovatel pro mládež, překladatel z italštiny a katolicky orientovaný divadelní a literární kritik; autor povídek, divadelních her a drobných beletristicko-naučných prací.

Nižší třídy gymnázia navštěvoval v Benešově (1868—71) a v Mladé Boleslavi (1871—72), pak vystudoval v Praze učitelský ústav. Po maturitě (1876) působil jako mladší učitel v Šopce u Mělníka, 1877—81 v Praze-Vysočanech a poté na měšťanské škole na Žižkově, naposledy jako řídící učitel.

Původní produkce J. F. zahrnuje vedle povídek a divadelních her popularizační prózu a příležitostné práce v podstatě neliterárního charakteru (např. návody k proslovům a recitacím pro školu a společnost). V duchu patectické rétoriky jsou psány příležitostné básně věnované dobovým událostem (požár Národního divadla, záležitosti panovnické rodiny). V popularizačních pracích se projevuje rozdílná míra beletrizace. Cestopisné obrázky mají mnohem blíže k průvodcům než k povídkám, u přírodopisných povídek připomíná beletrii jen rámeček; naučná stránka převažuje i v historických obrázcích a povídkách z antiky, středověku i novějších dějin. Nejblíže k původní povídkové tvorbě mají obrázky „ze života zasloužilých českých mužů a žen“ *Z českého života*. Náčrt životopisu postav národního obrození je často součástí drobného příběhu a některý (např. o archeologických výpravách V. Krolmuse) přerůstá už v malou povídku. Nejrozsáhlejší část F. beletristického díla tvoří povídky určené mládeži různého věku: pro nejmenší drobná pohádková vyprávění o tom, jak rostliny a zvířata přišly ke svým charakteristickým rysům (*Růžové lístky*), pro starší příběhy ze života (s dobové příznačnými motivy vystěhovalectví nebo mecenášské pomoci chudým dětem) i z historie (kruté osudy mladých chlapců za sedmileté války v kn. *Ve službách Bedřicha Velikého*). Autorovo silné náboženské cítění, které zprvu nacházelo pochopení pro osud českých pobělohorských exulantů (V. Hollar) i pro velkorysost válečníka Prokopa Holého (*Husité před Naumburkem*), se v posledním souboru historických povídek z třicetileté války a z válek husitských (*Boje a vítězství*) změnilo v bojovný katolicismus: J. F. prokládá svá vyprávění výpady proti české liberální historiografii a s pamfletickou zaujatostí líčí všechno nekatolické. Hlubší vykreslení doby a postav je nahrazeno opakujícími se frázemi o zločinnosti stavovských a husitských vojsk, o věrnosti císaři, o lidumilnosti a vlastnectví katolíků. Obdobným duchem se vyznačuje i divadelní hra ze současnosti *Návrat*. Vedle ní napsal J. F. několik vánočních her na tradiční motivy a příležitostné dramatické výstupy s historickou (Husité před Naumburkem) i současnou látkou (*Z našeho života* — o založení matiční školy na českém severu). Zvláště v ranějším období se J. F. věnoval překladatelství z italštiny; pořídil první český pře-

klad Boccacciova Dekameronu a několik dalších prozaických překladů. Je také autorem prvního česko-italského slovníku. Zabýval se školskou problematikou v pedagogických časopisech a v katolickém orgánu *Vlast* působil po léta (1886–1904) jako divadelní referent; otiskoval zde též literární úvahy, překlady i vlastní verše a prózu.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Jos. Fl. Karafiát; Jos. Fl. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Beseda učitelská* (od 1879); *Čes. škola* (od 1888); *Komenský* (od 1876); *Lumír* (od 1875); *Malý čtenář* (od 1889); *Mělničan* (1877); *Paleček* (1884); *Posel z Budče* (od 1878); *Světozor* (od 1875); *Školník* (od 1877); *Vlast* (1886–1904); *Vychovatel* (od 1891); *Zlaté mládí* (od 1889). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Růžové lístky* (PP 1884); *Ze života* (PP 1885); *Husité před Naumburkem* (D 1885); *České květy* (příležitost. verše, proslovy a scénka *Z našeho života*, 1887); *Drobné obrázky dějepisné* (PP 1888); *Obrázky cestopisné a zeměpisné* (PP 1889); *Drobné povídky dějepisné* (1890); *Naučné povídky setníka Hvězdy* (1890); *Ve službách Bedřicha Velikého* (P b. d., 1891); *Hlasy vánoční* (BB 1892); *Z českého života 1–2* (PP 1892 a b. d., 1899); *Návrat* (D 1897); *Čarovná noc* (D se zpěvy a hud. dopr. A. K. Knorra, b. d., 1897); *Boje a vítězství 1–2* (1898 a 1899); *Pro kříž Kristův* (D 1899); *Pouť sirotka* (D 1900). — *Překlady*: F. Mastriani: *Můj osud záhrobný* (1881); V. Bersezio: *Slepčův pes* (1882); *Půl dne v hotelu* (1882, autor orig. neuveden); J. Belli-Blanes: *Čínská zeď* (1882); G. Boccaccio: *Dekameron* (1885, pseud. Jos. Fl. Karafiát); C. Cantù: *Dobré dítě* (1890). — *Ostatní práce*: *Trůn a koruna* (spis k 40. jubileu vlády Frant. Josefa I., 1888); *Průvodce po Itálii* (1888); *Stručný slovník česko-italský* (1890); *Petr Veliký, car ruský. O českých klenotech korunovačních* (1890); *Gratulant pro mládež* (1895); *Malý gratulant pro děti* (1895); *Všeobecný gratulant* (1895, s A. Mojžíšem); *Průvodce Prahou a jejími církevními a dějepisnými památkami* (1898). ■ REDIGOVAL *kalendář*: *Svatý Vojtěch* (1902); *knižnice*: *Besedy mládeže* (1899–1904), *Bibliotéka dramatických prací a sólových výstupů pro jeviště katolických spolků* (1903–04). ■

LITERATURA: -aue- (H. G. Schauer): ref. *České květy*, Lit. listy 1888 + ref. *Drobné obrázky dějepisné*, Lit. listy 1889; J. Rozvaha (Konierza): ref. překl. *Dobré dítě*, Lit. listy 1890; Fr. Pražský (Dlouhý): ref. *Naučné povídky setníka Hvězdy*, Lit. listy 1891; F. V. (Vykoukal): *Nové rovy*, *Osvěta* 1906.

zp

Josef Florian

* 9. 2. 1873 *Stará Říše* u Telče
† 29. 12. 1941 *Stará Říše*

Vydavatel, překladatel, kulturní pracovník a katolicky orientovaný náboženský propagátor.

Pocházel z rodiny venkovského tesaře. Maturoval na reálce v Telči, krátce působil na obecné škole v Kostelní Myslové u Telče, pak odešel do Prahy studovat na technice a filozofické fakultě. Po absolutoriu působil jako středoškolský profesor v Náchodě (1898–1900). Zejména pod vlivem radikálního francouzského katolického autora L. Bloye opustil učitelskou dráhu a půl roku pomáhal v Mořkově K. Dočkalovi-Lutinovi redigovat časopis *Katolické moderny Nový život*. Poté se usadil nejprve v Hladově, 1911–13 působil ve Velké a v Osvětimanech (zde byl po konfliktech se státními i církevními orgány zatčen a vězněn v Novém Jičíně). 1913 se pak trvale usadil ve svém rodišti, kde pokračoval ve svých vydavatelských a vychovatelských záměrech v duchu pravého křesťanství a přísných náboženských tradic. Mezi F. přátele a cítele jeho knih patřili mnozí čeští spisovatelé (O. Březina, J. Deml, J. Zahradníček, J. Vašica, F. Halas, V. Závada, J. Čapek, V. Holan aj.); v „Kulhavém poutníku“ J. Čapek také uchovává vzpomínku na tělesně postiženého staroříšského vydavatele (neohybný kloub v koleně po úrazu ve vězení). 1902 se F. oženil a z jeho dvanácti dětí některé následovaly otcovy kulturní a umělecké zájmy.

Hlavní význam F. činnosti spočívá v jeho vydavatelské práci. Přesto, že tato činnost, spojená s četnými finančními nesnázemi, znamenala průkopnický čin na poli české knižní kultury, nevycházela ze záliby bibliofila, nýbrž tvořila především část F. komplexní, radikální představy osvěty a vzdělání, opírající se o studium umění, vědy a náboženství. Knihy a sborníky z F. vydavatelské dílny obsahují práce teologické, vědecké, filozofické, beletrii přeloženou i původní. Z cizí literatury mezi nimi vyšly hlavně tituly francouzské, ale i četné německé, polské, ruské aj.; některé z nich měly objevitelskou cenu (mj. W. B. Yeats, J. M. Synge, F. Jammes, G. Trakl, R. M. Rilke, G. K. Chesterton, F. Kafka atd.). F. vydal i více než 30 titulů českých, a to z literatury starší (Píseň ve-

selé chudiny, staré koledy, Štítný, Bridel, Bílovský) i novější (K. J. Erben, J. Zeyer, V. Kosmák, J. Deml, J. Durych, K. Schulz). F. spolupracoval s řadou dobrých překladatelů; překlady více než 60 prací, hlavně z franštiny (L. Bloy, J. A. Barbey d'Aurevilly, E. Hello, M. Schwob, A. Villiers de l'Isle, A. Maurois aj.) pořídil sám. Svými edicemi významně přispěl k úrovni české knižní kultury, její grafické úpravy a výtvarné náplně; opíral se přitom o přední české výtvarníky a grafiky (J. Čapek, J. Benda, V. H. Brunner, J. Konůpek, F. Kysela, A. Slavíček, J. Váchal aj.). Obětavá ediční práce, samotářská výlučnost, propagátorský zápal pro náboženskou a církevní tradice a ideály, sociální konzervatismus a idealizace starého řádu, odpor k měšťáctví a oficiálním konvencím se setkávaly u současníků s úctou, ale i s odporem. Za F. života vyšlo v jeho venkovském vydavatelství Stará Říše 140 samostatných knih, 131 sborníků a 27 výtvarných publikací. Práce byly rozčleněny do několika edic. První z nich, *Studium* (1904–12), naplňovala monografickými díly F. představu osvěty a vzdělání: její jádro tvoří díla L. Bloye a náboženská literatura. Na *Studium* časově navázala edice *Nova et vetera* (1912–21), obsahující menší příspěvky ze starší i soudobé, cizí i české literatury, práce vědecké i teologické. Edice *Kurs* (1912–46) tvořila převážně odborná literatura se zesíleným důrazem na přírodní vědy a filozofii; edice *Archy* (1926–44, 2. řada 1945–48) představuje sborníky, které ve volných arších a listech přinášely jednotlivé příspěvky tak, aby se daly volně řadit podle potřeb čtenáře. F. tu do důsledku uskutečnil záměr, který byl patrný již ve sbornících edice *Nova et vetera*. Konečně nejobsáhlejší edici, pokračující podobně jako *Kurs* a *Archy* i po F. smrti, tvořilo *Dobré dílo* (1912–48), v němž je zastoupena hlavně světová i česká beletrie. K edicím *Nova et vetera* a *Archy* F. také připojoval zvláštní kartotéční lístky, poskytující čtenáři možnost vlastních poznámek a obsahující též F. komentáře k vydávaným dílům. V nich vyslovoval své apodiktické literární i názorové soudy. Odmítal např. A. Jirásku, J. S. Machara, T. G. Masaryka, K. Čapka, J. Karásku, F. Šrámka, ale také část díla J. Durycha nebo Šaldův kritický styl, naopak vysoce ocenil V. Vančuru.

PŘÍSPĚVKY in: Akord (1941); Lid. noviny (1927); Moderní revue (1903); Nový život (1902); Tribuna

(1920). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Studium a jeho redakční a administrativní záležitosti v letech 1903–1905 (1912); — posmrtně: Okolo našich (P 1945). — *Překlady*: L. Bloy: Zde se vraždí velcí lidé (1902) + Syn Ludvíka XVI. (1904) + Brellan vyobcovaných. Hrozná dítě. Blázen Prašivec (1905) + Exegese obecných rčení (1905) + Příležitostné slovo podnikatele bourání (1907) + Chudá žena (1908) + Ta, která pláče (1909) + Obviňuje se... (1910) + Žebrák nevděčník. Deník autorův 1892–95 (1910) + Krev chudého (1911) + Objevitel Glóbu Kryštof Kolumbus a jeho příští blahořečení (1911) + Spása skrze židy (1911) + Čtyři léta zajetí v Prasečím na Marně (1912) + Epopea byzantská a Gustav Schlumberger (1913) + Zoufalec (1913) + Duše Napoleonova (1918) + Neprodajný. Deník autorův 1904–07 (1919) + Johanna d'Arc (1925) + Thé (1929); E. Demolder: Smrt v kolébkách (1906) + Štědrý večer (1933); A. Delacour: Církev zítřka a někdejší anarchista (1906); Roselly de Lorgues: Kryštof Kolumbus (1907); M. Calvat: Zjevení Přesvaté Panny na Hoře La Salettské (1907) + List pasačky La Salettské P. H. Rigauseovi (1910) + Život Melanie Pasačky La Salettské, jež sama napsala l. P. 1900 (1914, s O. A. Tichým); E. Hello: P. Renan, Německo a ateismus 19. století (1908) + Člověk (1909) + Misky váhy (1932); H. Moreau: Johanna d'Arc (1910); J. A. Barbey d'Aurevilly: Historie beze jména (1910) + Myšlenka uvolnění (1911) + Očarovaná (1916) + Stránka z historie (1920) + Stará milenka (1923); A. M. di Francia: Pohřební řeč nad sestrou Marií z Kříže, rozenou M. Kalvatovou (1910); Pius X.: O lidové činnosti křesťanské (1911, přehlédl A. L. Stříž); M. Schwob: Křížácká výprava dítek (1912); A. Parent: Očistec končí rájem pozemským (1912); Poslání Marie Josefy (1912); Ch. Morice: F. M. Melchers (1913); A. Villiers de l'Isle: Axel (1915); Rachilde (M. Vallette): Voditě vlčíc (1916); A. Maurois: Mlčení plukovníka Brambla (1920); H. Clérissac: Tajemství církve (1921) + Poselkyně božské politiky (1931); P. Frémeaux: Poslední dnové císařovi na ostrově Svaté Heleny (1923, s J. Skalickým); P. Laffitte: Jeroboam čili Finance bez zánětu blan mozkových (1925); R. Lobstein: Merkur čili dvanáctero tuctův v arkán obchodu (1925, s B. Reynkem); G. A. Masson: Soliveau čili dokonale poslanec (1925); A. Beaunier: Nejodpornější dobráci (1925); sb. Dieta napoleonská (1925); F. Jammes: O lásce k zvířatům (Litomyšl 1926); Blanc de Saint-Bonnet: Oslabení lidského rozumu (1927); R. Morot: Drosera cannibalis (1930); T. Delaporte: Katolíci morová (1932); E. Dupréel: Ti kdož se odříkají (1933); A. Arnoux: Legenda o Cidu Campeadorovi (1935); M. Braunschwig: Abbé du Bos, obnavitel vědecké kritiky (1936, podle osnovy A. Lískovce); G. Hoornaert: Breviář (1936) + Boj čistoty (1939); A. George: Dílo Ludvíka de Broglie a fyzika dneška (1937); 1F. Lefèvre: Filozofický průvodce Maurice

Blondela 1 (2 sv., 1939 a 1940); G. Marcel: Stav ontologického tajemství a konkrétní se k němu přiblížení (1940, s F. Pastorem); G. Dewelshauvers: Syntéza lidského myšlení (1941); — posmrtně: J. L. Balmes: Filozofie budoucnosti (1946) + Kriterio aneb Umění jak dospětí pravdy (1947). ■ KORESPONDENCE: J. Durych: Poznámky (J. Durychovi z 1929), Akord 1931; Z korespondence J. F. s básníkem (úryvky z 1930–40), Akord 1941/42; O. F. Babler: Z korespondence J. F. (O. F. Bablerovi z 1935), Řád 1942. ■ REDIGOVAL *edice*: Studium (50 sv., 1904–12), Nova et vetera (50 sv., 1912–21), Kurs (51 sv., 1922–41, posmrtně do 1946 ještě 2 sv.), Dobré dílo (140 sv., 1912–41, posmrtně do 1948 ještě 10 sv.), Archy (65 sv., 1926–41, posmrtně do 1948 ještě 2 řada). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Dieta napoleonská (1925, též překlad); sb. Kurs napoleonský (1926); Teorie Einsteinova (1926). ■

BIBLIOGRAFIE: H. Orlíčková: Osobnost J. F. a bibliografie vydavatelství Stará Říše, SPFF Brno (D 19) 1972. ■ LITERATURA: sb. Úvodem do nového čtvrtstoletí Dobrého díla (1926, usp. A. Vyskočil, obsahuje dříve publikované časop. studie J. Durycha, A. Macka, F. Springera, A. Stříže, M. Klicmana, A. Vyskočila). ■ A. Macek: L'âme sublime, Tribuna 13. 2. 1923; A. Vyskočil: J. F., Rozmach 1925; A. N. (Novák): Písmák staroříšský, LidN 28. 10. 1926; A. Vyskočil in Básníková cesta (1927); J. Strakoš: Příliv ducha, Tvar 1927; J. Durych: Dobré dílo od roku 1924, Tvar 1928; E. Saudek: Z kraje O. Březiny a J. F., Rozpravy Aventina 1930/31; R.: Jubileum, Poezie 1933; J. B. Čapek: Dva synové Vysočiny, Naše doba 1940 → Záření ducha a slova (1948); Akord 1941/42 (číslo věnované J. F.); Řád 1942 (číslo věnované J. F.); J. Matouš: Dílo J. F., KM 1942; F. Springer: J. F. a Dobré dílo, Panoráma 1942; B. Fučík: O J. F., Čtete 1942; Nk (B. Novák): O soukromých nakladatelích a krásných knihách, KM 1942; P. Toman: Za J. F., Venkov 4. 1. 1942; J. Durych: Vlastní tvář J. F., Řád 1942; Z. Řezníček: J. F. a Studium, Jitro 1942; L. Vrla: Dobré dílo J. F., Jitro 1942; K. Resler: J. F. zemřel před rokem, Marginálie 1943 + Vzpomínky na Starou Říši, Řád 1943 a 1944; L. Peřich: Dva roky, Řád 1944; O. Pánek: Jedna podoba J. F., Akord 1945/46 (s úryvky z koresp.); D. Pecka in Moderní člověk a křesťanství (1948); J. Strakoš: Vzpomínáme J. F., Lid. demokracie 10. 2. 1948; J. Němec: Tiché jubileum, Tvář 1964; H. Orlíčková: Osobnost J. F. a bibliografie vydavatelství Stará Říše, SPFF Brno (D 19) 1972; V. Cvek: Průkopník, Katol. noviny 4. 2. 1973; hey (J. Heyduk): Dobré dílo, Lid. demokracie 9. 2. 1973.

os

František Flos

* 27. 7. 1864 *Přelouč*† 8. 1. 1961 *Praha*

Prozaik a dramatik, především autor dobrodružné a naučné literatury pro mládež a teoretik dětské literatury; publicista, překladatel z francouzštiny a angličtiny, osvětový pracovník.

Narodil se v obchodnické rodině (otec obchodoval s dobyt看em), obecnou a měšťanskou školu navštěvoval v Přelouči (po 5. tř. strávil rok ve Vídni, aby se naučil německy). Učitel'ský ústav vystudoval v Hradci Králové a působil pak jako učitel češtiny, dějepisu a zeměpisu na různých školách na Kolínsku a v Týnci n. Labem. Od 1923 zastával funkci okresního školního inspektora, 1924 odešel do penze a žil v Praze. Hodně cestoval, především po Balkáně a Itálii.

F. vstoupil do literatury koncem 80. let 19. století a prezentoval se zprvu jako autor humorných črt a povídek, později i románů z vesnického a maloměstského života. Humoresky z vesnického prostředí ho řadí k L. Stroupežnickému a I. Herrmannovi, prózy s náměty psychologickými k dobové konvenční literatuře. Z tvorby určené dospělým čtenářům jsou nejosobitější humorné příběhy o Šibraváčkovi, lidovém „filozofovi z lesů“, prostoupené znalostí lidového prostředí a optimismem; ve své době měly velký čtenářský ohlas. Zásadní byl F. přínos pro dětskou literaturu. V románech a povídkách, situovaných do exotického prostředí (Brazílie, Kongo, povodí Nilu, Střední Amerika aj.), kombinoval dobrodružný děj s přírodopisnými, geografickými i folklórními poznatky a s výchovným zřetelem. K nejlepším dílům patří romány *Lovci orchidejí* a *Lovci kozišín*, kde umělecká složka převažuje nad didaktickou; v nich navázal F. na světovou (J. Verne) a domácí (E. Holub) tradici. V kontextu české literatury pro mládež představovalo F. dílo východisko k novému typu dobrodružné prózy, kterou charakterizuje úsilí po dobrodružném poznávání. F. napsal také řadu veseloher pro děti, v nichž se prostřednictvím pohádkové fabulace snažil zvládnout náměty ze současnosti. Teoretické stati a úvahy otiskoval v časopisech *Mladý čtenář* a *Úhor*; souzněly s progresivním stanoviskem pedagogů, doceňujících sílu umění pro děti.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Adolf Brabec, Filip Brabec, Filip Kos, F. Konopka, Fr. Strnad, F. Vrabec, Pěnkava, Rorejs; Fr., Fs. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Čes. demokracie; Čes. lid; Čes. svět (od 1904); Jaro; Květy; Lada; Lit. rozhledy; Lumír (od 1897); Malý čtenář (od 1892); Nár. listy (od 1902); Nár. politika; Niva; Osvěta (od 1906); Švanda dudák (od 1893); Úhor (od 1916; 1920 Literatura pro mládež); Venkov (od 1925); Vzlet (1919 komedie Úpadek); Zlatá Praha; Zvon (od 1903). ■ **KNÍŽNĚ. Beletrie:** Žena (D 1904); Galerie dobráků (PP b. d., 1905; změn. vyd. 1918 s tit. Lidé a lidičky); Lavina (D 1905); Na cestách životem (PP, 3 sv., b. d., 1908); Šibraváček (P b. d., 1909); Rozvrat a jiné povídky (1910); V zajetí skalních mužů (D pro ml., 1910); Vzácny kolovrat (D pro ml., 1911); Králevic v zajetí (D pro ml., 1912); Sedmikrásky (PP b. d., 1913); Probuzší hoši (P pro ml., 1913); Nádvořník Šibraváček (R 1915); Cep a kosa (D pro ml., 1915); V přestávce (BB pro ml., 1916); Přemety a přelety (PP 1916); Nanyňka z Týnice (D pro ml., 1917); Šlechtná srdce. Ohně na horách (RR 1917); Poklad v domě (P pro ml., 1918); Vítězná dráha (P pro ml., 1918); Plavčík Frantík (P pro ml., 1919, přeprac. vyd. 1937); Vstaň! (R 1919); Souborný Šibraváček (R 1920); Statečný rod (P 1920); Lovci orchidejí (RR pro ml.: 1. Lovci orchidejí, 1920; 2. V pralesích Ecuadoru, 1921; 3. Pod sluncem rovníkovým, 1922; později jednotlivé díly samostatně); Narostla nám křídla (P 1924); Vlast svou v srdci nosíme (P 1924); Polda (P pro ml., 1925); Pětiletost (PP pro ml., 1925); Strýcův odkaz (R pro ml., 1925–26); Štěstí najdeš na ulici (P 1925); Lusky (P 1926); V krvi a plamenech (P 1927); Konzul z ostrovů (D 1928); Na Žampachu (P pro ml., 1928); Rebelie na vsi (P 1928); Zkažený anděl (R pro ml., 1928); Supové Atlasu (R pro ml., 1929); Útěk ze zajetí (R 1929); Vzducholodí do srdce Brazílie (R pro ml., 1929); Po stopách lupičů (R pro ml., 1929–30); Babiččin Šmodrcha (R pro ml., 1932); Hynek Muška detektivem a co z toho pošlo (P pro ml., 1932); Tajemství lesa (D pro ml., 1932); Z pralesů Konga (R pro ml., 1932); V bažinách argentinských (R pro ml., 1933); Ferda detektiv (D pro ml., 1934); Lovci kožišin (R pro ml., 1934); Po dobré stopě (R pro ml., 1934, 2. díl Lovců kožišin); Albatros (R pro ml., 1935); Na Modrém Nilu (R 1935); Létařská restaurace U deseti haléřů (D pro ml., 1936); Nad Tichým oceánem (R pro ml., 1938); Přírodopisná exkurze (D pro ml., 1938); Srdečko na prázdninách (D pro ml., 1938); Statečný rod (P pro ml., 1939); Daleká cesta českého zajatce (R 1940); Taje afrických pralesů (R pro ml., 1941); Za pokladem (R pro ml., 1946). — *Překlady:* E. Watin: Princ Pukavec (1909, s A. Sellnerem); E. Pouillon: Janin Jan (1910, s A. Sellnerem); E. Zola: Sen (1912, s A. Sellnerem); G. Flaubert: Paní Bovaryová (1913); A. Theuriot: V růžích (1919, s A. Sellnerem) + Dům U dvou palem (1920, s A. Sellnerem) + Smrtný hřích (1920, s A. Sellnerem) + Poslední útulek (1924, s A. Sellnerem) + Utrýzněná srdce

(1926, s A. Sellnerem). ■ **SCÉNICKY. Překlad:** R. B. Sheridan: Škola pohoršení (1900). ■ **REDIGOVAL časopis:** Úsvit (1919–20); *kalendáře:* Palacký (od 1905); Havlíček (od 1907); *knížnice:* Knihovnička mládí (s J. Petusem a V. F. Sukem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Pestré květy, které na luzích českého písemnictví s přivolením autorů pro mládež vybral F. Flos (1905); Trojdielná čítanka pro české školy obecné 3 (1920; změn. vyd. 1932, s J. Sulíkem a J. Jursou). ■

LITERATURA: Z. Heřman: Dobrodružné poznávání. Nad dílem F. F. (1962). ■ F. Sekanina: ref. Na cestách životem, Zvon 1907/08 + ref. Rozvrat a jiné povídky, Zvon 1910/11 + ref. Sedmikrásky, Zvon 1912/13; O. Svoboda: ref. Vítězná dráha, Úhor 1919 + ref. Narostla nám křídla, Úhor 1925; ■ ref. Štěstí najdeš na ulici: K. H. (Hikl), Naše doba 1924/25; V. F. S. (Suk), Střední škola 1925 ■; V. Brtník: ref. Lusky, Venkov 21. 1. 1927 + ref. Rebelie na vsi, Venkov 23. 2. 1928; O. Pospíšil: ref. Vzducholodí do srdce Brazílie, Úhor 1930; A. Wenig: K sedmdesátce F. F., Úhor 1934; J. Knap: ref. Statečný rod, Venkov 21. 12. 1939; V. Marek: Životní jubileum F. F., Úhor 1939; drb (V. Brtník): ref. Daleká cesta, Zvon 1939/40; jc (J. Cirk): ref. Z pralesů Konga. Za pokladem, Štěpnice 1946/47; N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský): ref. Lovci orchidejí, Komenský 1948/49; F. Hampl: K jubileu F. F., NŽ 1954; B. Říha in F. F.: Lovci orchidejí (1955); I. M. Jedlička: Chvilka s F. F., Dětská kniha 1955; J. Štraus: K devadesátce F. F., Komenský 1955; F. Hampl: F. F. dvaadvadesátník, Zlatý máj 1956/57; ■ nekrology: J. Hostáň: Zeměl F. F., Učitelské noviny 1961, č. 3; F. Hampl, Lid. demokracie 20. 1. 1961 ■; Z. Heřman in F. F.: Lovci kožišin (1964); J. Voráček in sb. Z dějin české literární kritiky (1965); F. Hampl in F. F.: Supové Atlasu (1968); J. Štraus: Pedagog a spisovatel pro mládež — F. F., Socialistická škola 1975/76.

dv

Jaroslav Foglar

* 6. 7. 1907 Praha

Spisovatel pro mládež; autor výchovně zaměřených dobrodružných příběhů.

Po otcově smrti žil s matkou a bratrem. Vychodil obecnou a měšťanskou školu, 1921–23 absolvoval dvouletou obchodní školu. Od

1924 pracoval jako úředník v Praze. Od mládí působil ve skautském hnutí. 1938 se v nakladatelství Melantrich stal redaktorem časopisu *Mladý hlasatel*, za okupace zde pracoval jako lektor. Po válce byl redaktorem *Junáka* (1945–46) a v *Mladé frontě* redaktorem časopisu *Vpřed* (1945–47), 1948–53 se věnoval jen literární práci. Potom krátce pracoval v městské stanici mladých turistů při odboru školství ÚNV hl. města Prahy, 1954–64 působil jako vychovatel v domovech mládeže, od 1964 se opět věnoval jen literární práci.

F. práce jsou vesměs zaměřeny k výchovnému působení na mládež: podporují v ní smysl pro přírodu, obětavé kamarádství, fair play, samostatný a odpovědný přístup k práci a k řešení životních problémů. Tento cíl je fabulačně naplněných příběhů městských chlapců při zápolení skupin, které se organizují kolem ušlechtilých chlapeckých typů, a při dobrodružných hrách na prázdninových táborech. Úspěch prací, které měly sloužit i jako vzor pro organizovanou činnost mládeže, projevil se zejména ve výchovném typu comics (*Rychlé šípky*), jehož průkopníkem F. u nás byl. Literární práce a vychovatelské zásady F. měly rozsáhlý ohlas hlavně v 30. a 40. letech; pozdější protikladné názory na hodnotu F. literární i pedagogické činnosti vyvolávaly rozsáhlé diskuse (např. ve *Zlatém máji* 1963–64). F. psal též pohádky, reportáže, scénáře krátkých filmů a spolupracoval s rozhlasem.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: A. Hickok, Dug Savigan, Jestřáb; Fgr. ■ PŘÍSPĚVKY in: ABC mladých techniků a přírodovědců; Čes. slovo (příloha *Slovičko*; 1931 *Hoši od Bobří řeky*, 1938 *Historie Svorné sedmy*, 1939 *Záhada hlavolamu*); *Junák*; *Lid. demokracie*; *Mladá fronta*; *Mladý hlasatel* (1938–41 *Rychlé šípky*); *Ostravský kult. zpravodaj* (1966–71); *Pionýr*; *Pionýrská stezka*; *Skaut-Junák* (1932 *Boj o první místo*); *Svob. slovo*; *Vpřed*; *Zlatý máj*. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (vesměs pro ml.): *Přístav volá...* (R 1934); *Boj o první místo* (R 1936); *Hoši od Bobří řeky* (R 1937); *Tábor smůly* (R 1938); *Chata v Jezerní kotlině* (R 1939); *Historie Svorné sedmy* (R 1940); *Pod junáckou vlajkou* (R 1940); *Zápisník 13 bobříků* (rady pro práci s mládeží, 1941); *Záhada hlavolamu* (R 1941); *Když duben přichází* (R 1944); *Stínadla se bouří* (R 1947); *Tábor ve Sluneční zátoce* (D 1947, i prem.); *Druhý zápisník 13 bobříků* (1947); *Tajemná Řásnovka* (R 1965); *Poklad Černého delfína* (R 1966); *Kronika Ztracené stopy* (P 1968); *Devadesátka pokračuje* (R 1969); *Dobrodružství v zemi nikoho* (R 1969); *Rychlé šípky* (obrázkový seriál,

1969–71). ■ SCÉNICKY. *Hra*: *Tajemství Jezerní kotliny* (1969). ■ REDIGOVAL *časopisy*: *Junák* (1945–46), *Vpřed* (1945–47). ■

LITERATURA: S. Sohr: *Zase zní Píseň úplňku* (1968). ■ D. Filip: ref. *Přístav volá*, Úhor 1935; A. F. J.: ref. *Hoši od Bobří řeky*, Úhor 1937 + ref. *Chata v Jezerní kotlině*, Úhor 1939; F. Bulánek-Dlouhán: ref. *Záhada hlavolamu*, Úhor 1941; F. Benhart: *Proč už nezní Píseň úplňku?*, *Zlatý máj* (dále ZM) 1956/57; J. Průša: *O jeden potřebný žánr*, ZM 1958; ■ diskuse o díle J. F.: ZM 1963, č. 4–12; ZM 1964, č. 1 ■; ■ ref. *Tajemná Řásnovka*: O. Syrovátka, *Lid. demokracie* 25. 9. 1965; F. Tenčík, HD 1965; L. Petr, *Červený květ* 1966; V. Stanovský, ZM 1966 ■; ■ ref. *Poklad Černého delfína*: O. Syrovátka, *Lid. demokracie* 27. 2. 1967; O. Chaloupka, ZM 1967 ■; J. Šnobr: J. F., ZM 1968; Z. Pírek: *Přehled tvorby J. F.*, *Ostravský kult. zpravodaj* 1968, č. 10 + ref. *Kronika Ztracené stopy*, ZM 1968 + ref. *Záhada hlavolamu*, *Komenský* 1968/69 + ref. *Hoši od Bobří řeky*, *Devadesátka pokračuje*, *Pod junáckou vlajkou*, *Přístav volá*, *Komenský* 1969/70 + ref. *Rychlé šípky*, *Komenský* 1970/71; V. Nezkusil: ref. *Když duben přichází*, *Chata v Jezerní kotlině*, obojí ZM 1970.

dh

Josef Folprecht

* 6. 4. 1879 *Lanžhot*
† 28. 5. 1950 *Praha*

Literární historik, filolog, národopisec, překladatel z ruštiny.

Narodil se v rodině řídicího učitele. Po maturitě (1898) na gymnáziu v Uherském Hradišti studoval moderní filologii v Praze, Paříži a Berlíně; 1905 v Praze získal titul doktora filozofie (disertace: *Příspěvky k mluvě lidu slováckého na Podluží*). Po studiích působil jako středoškolský profesor na gymnáziu v Plzni, později v Mladé Boleslavi a v Praze. Na konci 1918 začal pracovat v ministerstvu školství a osvěty. 1920–23 zastával funkci správce školského referátu v Bratislavě, kde na podnět J. Vlčka organizoval slovenské školství. Po návratu ze Slovenska až do odchodu do výslužby (1939) vykonával funkci ústředního inspek-

tora československého zahraničního školství.

Nejobsáhlejší složku ve F. odborné činnosti tvoří časopisecky publikované příspěvky a studie o literatuře české (B. Němcová, J. Vrchlický, E. Krásnohorská, F. X. Šalda, R. Svobodová, S. K. Neumann), slovenské (Ľ. Štúr, J. M. Hurban, P. O. Hviezdoslav, M. Kukučín, I. Krasko) a ruské (N. V. Gogol, A. I. Gercen, M. J. Lermontov, A. P. Čechov, V. G. Bělinskij, V. M. Garšin a další). Podnětné jsou především studie o literatuře ruské, na které navazovaly i F. překlady Dostojevského, Turgeněva, Juškeviče a Garšina, vycházející ze starší překladatelské praxe (P. Durdík, J. Hrubý, I. Hošek, V. Mrštík). F. filologické práce zůstaly převážně zaměřeny k problematice moravskoslovenských dialektů a k otázkám kulturněhistorického vzniku moravské lidové písně. K F. dialektologickému a národopisnému zájmu se řadí i četné studie o jazykových a kulturních realitách československých menšin v zahraničí.

ŠIFRY: ft, J. F. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (od 1908); Cesta (od 1918); Čas (od 1908); Čas. pro moderní filologii (od 1911); Čes. osvěta (od 1929); Čes. revue (od 1901); Čes. lid (od 1913); sb. F. X. Šaldovi k padesátinám (1918); Lit. rozhledy (od 1925); Lumír (od 1908); Mor. slez. revue (od 1918); Národ (od 1918); Naše doba (od 1908); Novina (od 1908); Obzor literární a umělecký (od 1901); Pražská lidová revue (od 1901, pak od 1908); Přehled (od 1906); Věda česká (od 1914); Výroční zprávy reálky v Plzni (1906—08); Zlatá Praha (od 1917); Zvon (od 1917); Ženský svět (od 1915). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Lermontov (studie, zvl. otisk Čes. revue, 1910); Literární činnost V. M. Garšina (studie, 1912). — *Překlady*: I. S. Turgeněv: Lovcovy zápisky (1912); S. Juškevič: Ulice (1917); F. M. Dostojevskij: Zápisky z mrtvého domu (b. d.). — *Ostatní práce*: Slovníček česko-ruský (1916); Slovníček rusko-český (1916); Slovníček bulharsko-český (1917); Slovníček česko-francouzský (1919); Památník Moravskoslezské besedy 1869—1918 (1919); Nářečí moravskoslovenská (1920); Slovníček francouzsko-český (1921); Dnešní stav otázky československé (1927); Čechoslováci v Rakousku (1932); Čechoslováci polští (1933); Čechoslováci v Jugoslávii (1936); Československé školské obce v evropském zahraničí (1937); Naši krajané v cizině (1940); Studie o povaze zahraničních krajanů (1947). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výbor ze spisů F. M. Dostojevského (1935); sb. Volnější krajané (1947). ■

BIBLIOGRAFIE: in Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760 (1972). ■ LITERATURA: ■ ref. Lermontov: F.

X. Šalda, Novina 1910/11 → KP 8 (1956); M. Hýsek, ČMF 1911 ■; V. Brtník: Dvě ruské knihy, Kmen 1917/18; Š. Jež: Dvě moravské publikace, Cesta 1918/19; ■ ref. Památník Moravskoslezské besedy: V. Brtník, Nové Čechy 1919; J. Kabelík, ČMM 1919 ■; ■ ref. Výbor ze spisů F. M. Dostojevského: Š. J. (Jež), Lumír 1935/36; jch (J. Dolanský), LidN 29. 7. 1936 ■; ■ nekrology: A. Gregor, Naše věda 1950; an., LF 1950 ■.

pš

Josef Foltýn

* 18. 12. 1879 *Praha*

† 1. 10. 1941 *Praha*

Satirik, epigramatik a písničkář, autor veršů pro děti, překladatel z polštiny, novinář, sociálně demokratický politik.

Vl. jm. Josef Stivín; pocházel z rodiny pražského tiskaře Emanuela S. a vyučil se též typografem. V 90. letech se v Dělnické akademii seznámil s M. Majerovou, svou pozdější manželkou. Prošel hnutím pražské studentské a dělnické pokrokové mládeže, soustředěné kolem spolku Slavie, a sblížil se s literáty Neumannovy olšanské vily. Kolem 1900 odjel s M. Majerovou do Saska a Bavorska hledat zaměstnání. Po návratu dostal 1901 místo v Zápotočného tiskárně v Rokycanech, kde se narodil syn Pravoslav. Od 1904 byl redaktorem Dělnických listů ve Vídni, od 1907 redaktorem, 1911—38 šéfredaktorem Práva lidu. 1918 byl členem Národního výboru, 1918—20 členem revolučního Národního shromáždění. Při rozkolu sociální demokracie 1920 stál na pozicích pravice. Téhož roku se rozešel s M. Majerovou. Od 1920 byl poslancem za soc. dem. stranu, 1926—35 místopředsedou poslanecké sněmovny. Do 1939 byl místosyndikem Syndikátu čs. novinářů. 1938 odešel při změně Práva lidu v Národní práci do penze.

Z příspěvků publikovaných v soc. dem. tisku a v Neumannových časopisech (Nový kult, Šibeničky) sestavil F. sbírku „veršů a karikatur“ *Vlčí máky*. Pamflety, satiry, veršované fejeto-

ny, dotýkající se aktualit politických a ideových (kritika buržoazní pozitivní politiky, události rusko-japonské války, témata antimilitaristická a protiklerikální aj.), se opírají o jednoduchou formu písně a kupletu. F. se často uchyluje ke komickým významovým konfrontacím vznešeného a všedního, „vysokého“ a „nízkého“, společenského a soukromého, využívá parodizačních postupů, opakuje nebo obměňuje obsahově nejdůležitější části textu. Improvizační nehledanost situuje F. sbírku do okruhu poezie, která byla recitována a zpívána v dělnickém prostředí. F. psal politické verše a epigramy po celou dobu své novinářské působnosti. Několik knih říkadel pro dětské čtenáře k obrázkům J. Lady, psaných v duchu lidové slovesnosti, zůstává při popisu kreseb. Dobovou záležitostí byl F. pokus zbeletrizovat teoretické stati vůdčích představitelů dělnického hnutí (*Nezvitězíš, Galilejský!*).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Amis, dr. J. Foltýn, Foltýn, Josef Stivín-Foltýn, Jos. M. Foltýn, Pepek, Podpěra, V. Podpěra; Flt., J. S., js., -js-, Yes. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademie (1901–08); Besedy Času (od 1900); Dělnické listy; Kopřivy; Nová Svoboda (1927–28); Lid. noviny (1937); Moravský Přítel lidu (od 1929); Nový kult (1902–04); Právo lidu (1901–38); Ranní noviny (1934–36); Rudé květy (1901–15); Svět (1916–17); Tribuna (1923); Večerní noviny; Večerník Práva lidu (1917–37); Věstník Dělnické akademie (1907–08). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Vlčí máky (BB 1908); *Nezvitězíš, Galilejský!* (PP 1909); Hrozinky z národní bábovky (anekdoty, 1925, pseud. Yes); *Moje učednická léta* (vzpomínky, 1934); — mimoto verše k obrázkům J. Lady: *Veselý přírodopis* (1917); *Mňoukačky naší kočky* (1930); *Štěkadla našeho pudla* (1930); *Ihá! Zvířátek plná kniha!* (1930); *Ratata! Pokrok, sport a zvířata* (1930); *Ladovy veselé učebnice. Ptáci* (1931), *Brouci a hmyz* (1932). — *Překlady*: S. Žeromski: *Paprsek* (1921, podp. Josef M. Foltýn); A. F. Ossendowski: *V džungli lidí a lesů* (1925, podp. dr. J. Foltýn). — *Ostatní práce*: Vydrancování Svatováclavské záložny aneb *Poslední stanice klerikalismu* (1903); *Vyloupení záložny Svatováclavské* (1903); *Stavitel chrámu* (politická stať, b. d., 1924). ■ REDIGOVAL *periodika*: *Kopřivy* (1909–13), *Právo lidu* (1911–38), *Moravský Přítel lidu* (od 1929), *Večerní noviny* (1933–34), *Ranní noviny* (1934–36); *sborníky*: *Dvacátý pátý 1. máj 1914* (1914), *Čtyřicátý pátý ročník Práva lidu a dvacet pět let Lidové tiskárny A. Němce a spol. v Praze* (1936). ■

LITERATURA: Gg.: *Kronika časopisecká* (ref. satirické popěvky), *Besedy Času* 1900/01; S.: *Kronika* (ref. Vlčí máky), *Akademie* 1907/08; J. Rowalski:

Nové knihy básnické (ref. Vlčí máky), *Lumír* 1908/09; A. Procházka: *Bolševický šprýmař* (polemika), *Moderní revue* 25, 1919; S. K. Neumann: *Moje odpověď* (polemika), *Červen* 1920/21 → *Stati a projevy* 5 (1971); T. A. (A. Procházka): *Umění a politika* (proti členství F. v poradním sboru Národního divadla), *Moderní revue* 27, 1921; ak.: ref. *Veselý přírodopis*, *Dělnická osvěta* 1928; an.: *Dobré knihy pro děti*, *Večerník Práva lidu* 11. 12. 1929; an.: *Sociálně demokratický vývoj v poezii* (citáty F. básní s komentáři), *Tvorba* 1931; J. Pavel (J. Fučík): *Kapitoly o svobodě a tiskové osnově* (polemika), *Haló noviny* 21. a 22. 6. 1934; an. (V. Borin): *Interview s J. S. o jednotné frontě* (polit. satira), *Haló noviny* 4. 8. 1934; p. (A. M. Píša): ref. *Moje učednická léta*, *PL* 31. 3. 1934; Zk. (Z. Kalandra): *Malé zrcadélko* (polemika), *Haló noviny* 6. 8. 1935; F. N. (Němec): *Nové poučení o socialismu* (polemika), *Rudá zř 4. 1. 1936*; an.: J. S., český novinář, *LidN* 18. 12. 1939; J. Mikeš: *Pamatce J. S. — F.*, *NO* 20. 5. 1947; J. Vaněk: *Vzor socialistického novináře*, *PL* 1. 10. 1947.

zt

Vladislav Forejt-Alan

* 8. 5. 1897 *Rokycany*

† 10. 10. 1974 *Praha*

Novinář, autor cestopisných próz.

Vl. jm. V. F. Pocházal z hornické rodiny, otec si později najal hospodářství v Praze na Smíchově. Po válečné maturitě na obchodní akademii v Praze-Karlíně (1915) narukoval F. na frontu; 1919 byl těžce raněn v boji o Slovensko. Protože nemohl najít zaměstnání, odejel 1919 do ciziny (Itálie, Francie, Španělsko), po marném pokusu dostat se jako plavčík za moře se vrátil do Prahy. Znovu odejel 1920, tentokrát do Buenos Aires. Pracoval na třtinových a kávových plantážích, v ledkových dolech v Chile, ve stříbrných dolech v Bolívii a Peru, v Brazílii hledal diamanty na planině Mato Grosso, pak žil v Kolumbii, Venezuele, Panamě, na Kubě, v Mexiku, Texasu, Kalifornii, jako dřevorubec v Kanadě, lovec kožešin na Aljašce, dělník v továrně Western Electric Comp. v Chicagu. Tam studoval na večerní univerzitě a psal o svých zážitcích do americké

Forejt-Alan

kých novin. 1926 při krátké návštěvě Prahy přijal nabídku Národních listů a stal se jejich dopisovatelem. Na přelomu 20. a 30. let byl v Argentíně a Paraguayi pověřen péčí o vystěhovalce z Československa, jimž pomáhal při zakládání zemědělských kolonií. Před druhou světovou válkou procestoval Blízký východ (Jemen, Saúdskou Arábii), válka ho zastihla v Alžírě. Po návratu domů byl zprvu redaktorem Národních listů (do zastavení listu 1941), pak spisovatelem z povolání; zapojen do podzemního hnutí, byl v květnových bojích 1945 raněn, pak v invalidním důchodu. 1947 znovu odejel do Jižní Ameriky, avšak v únoru 1948 se definitivně vrátil do vlasti.

Ve svých prózách líčí F. vlastní dobrodružné zážitky z cest po Americe a Orientu. Nepracuje s beletristickými postupy, jeho metoda je nesena snahou po maximální faktografičnosti, oživované osobními dojmy a pocity. Zachycuje především život nejprostších a nejhudších dělníků z plantáží a dolů, často i osudy vystěhovalců, kteří v Americe hledali obživu (*Pampa Florida*).

PSEUDONYMY: Alan, L. Alan. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Nár. listy (1926–41); Signál; Svět práce. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Od Kordiller k Mississippi (1930, podp. L. Forejt Alan); Za karavanou mrtvých (1938); Amerikou s prázdnou kapsou (1940); Bagdád volá Chicago (1941); Žlutí křižáci (1942); Pampa Florida (1943).

LITERATURA: -nig. (J. Wenig): ref. Od Kordiller k Mississippi, Venkov 3. 12. 1930; vz. (V. Zima): ref. Za karavanou mrtvých, Zvon 1938/39; -šp- (F. Kašpar): ref. Amerikou s prázdnou kapsou, Naše zprávy 7. 12. 1940; jka (J. M. Janatka): ref. Bagdád volá Chicago, LidN 4. 1. 1942 + ref. Žlutí křižáci, LidN 1. 11. 1942; jk (J. Kolářik): ref. Pampa Florida, LidN 24. 11. 1943.

dv

B. F. působil dlouhá léta v ND v Praze, 1883–92 jako rekvizitář, 1893 jako správce rekvizit, 1894–99 jako hospodář a 1900–07 jako pokladník večerní pokladny a hospodář. Odtud pramenil jeho zájem o divadlo, jemuž věnoval řadu statí, hlavně jako přispěvatel Ottova divadelního slovníku. V mládí byl F. účastníkem literátského kruhu Salvadorská beseda (V. Beneš Šumavský, G. Dörfel, J. Klecanda, J. O. Veselý, E. Zítek a občas údajně i J. Vrchlický). Převážnou část života prožil v Praze, kde také na odpočinku zemřel.

F. tvorba je nevelká. Vedle námětů k baletům, které tiskem nevyšly (*Vodník, Eloa*), publikoval s V. Benešem Šumavským fantastický balet *Bajaja*, k němuž hudbu složil J. Kaan z Albestu, a jedinou sbírku básní *Sny a touhy*, obsahující nevyrovnanou tříšť různorodých veršů bez výraznější dobové i individuální osobitosti. Pokusy o epiku a žánr se v ní mísí s rozmarnou milostnou lyrikou a s poezií přírodní i vlasteneckou (v ní autor proti přítomnosti vyzvedá národní minulost, zejména evangelickou tradici). Nadnesený patos vystupuje nejvíce při vzývání osudovosti, již se tu autorovi stala vlastní tvorba. Balet *Bajaja* vypravuje příběh princezny, unesené družinou pavoučího krále, kterou pronásleduje princeznin snoubenec. V jednotlivých obrazech se střídají rozmanitá prostředí, v nichž se ocitají prchající i pronásledovatelé (kozácký tábor na Donu, perské přístavní město, ležení cikánů), což dává podnět k efektnímu uplatnění proměn scénérie a kostýmů.

PŘÍSPĚVKY *in*: sb. Biblí k svobodě (1881); Čes. rodina (od 1882); Hlas národa (od 1887); Květy (od 1885); Praha (od 1872); Světozor (od 1874); Vánoční album (1883). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Sny a touhy (BB 1890); Bajaja (libreto k baletu, 1897, i prem., s V. Benešem Šumavským). ■

LITERATURA: ■ ref. Sny a touhy: I. Mráz, Lit. listy 1890; Halifax (J. Vrchlický), Hlas národa – Nedělní listy 4. 5. 1890 ■; nekrology: -ni (Ad. Wenig), Topičův sborník 1921; an., Cesta 1921; an., Naše kniha 1921 ■.

zp

Bohumil Forman

* 13. 4. 1857 *Praha*

† 22. 4. 1921 *Praha*

Básník konvenčních veršů, autor námětů k baletům.

Jan Formánek Činoveský

* 12. 10. 1809 Klatovy

† 11. 4. 1878 Tábor

Pedagog a spisovatel, autor romanticky osnovaných historických próz, jejichž děj se váže ke Klatovům a Klatovsku.

Vl. jma. J. F. Beletristické práce podpisoval pseudonymem J. F. Činoveský, zvoleným podle rodiště — osady zvané Činov, která patřila k Vídeňskému předměstí Klatov. Jako dítě neprovdané matky vyrůstal v domě svého děda. Do 1828 navštěvoval hlavní školu a gymnázium v Klatovech. Byl spolužákem a přítelem K. B. Štorcha; přímý vliv na jejich národní uvědomění v době gymnazijního studia měli básníci J. M. Toupalík, profesor syntaxe a řečtiny, a J. Hukal, který v Klatovech veřejně i soukromě přednášel češtinu. 1828—34 studoval F. Č. střídavě v Čes. Budějovicích (tzv. filozofie: 1828—29 a 1831—32) a v Praze (pedagogika na Vzorní škole pražské: 1829—31; medicínské a právnické univ. přednášky: 1833—34). Pražské prostředí mladých vlasteneckých spisovatelů (bydlel se Štorchem, stýkal se s J. Frantou Šumavským, J. J. Langrem, J. Malým, J. S. Tomíčkem) ho povzbudilo k vlastní literární činnosti. 1834 byl jmenován podučitelem na hlavní škole v Klatovech. Mimoto od 1835 (po zkoušce na pražské univerzitě) vyučoval češtině na klatovském gymnáziu. Na poč. 40. let (snad 1841) se stal učitelem na dívčí škole v Klatovech, 1853 učitelem na hlavní škole v Pelhřimově a ještě téhož roku učitelem a ředitelem na hlavní škole v Humpolci. Od 1855 do konce života působil v Táboře (učitel češtiny, dějepisu a zeměpisu na reálné škole, ředitel hlavní a vyšší dívčí školy, ředitel měšťanské školy). Učitelství spojoval s veřejnou činností, zaměřenou k zlepšení obsahu, metod i praktických podmínek školní výuky. Tyto problémy probíral mj. v kritické úvaze, psané ve formě dopisů příteli, *Listové týkající se vyučování mládeže na venkovských školách* (1839). Ve 40. letech se energicky staral o zřízení dětské opatrovny v Klatovech (ve prospěch fondu na její založení vydal 1842 *Jaromírovu první knihu ke čtení*). Na rozvoji českého školství se podílel i jako přispěvatel pedagogických časopisů, autor učebnic a organizátor učitelstva (1870 předsedal krajskému

učitelskému sjezdu v Táboře). Centrem jeho vlastivědných zájmů byly historické tradice královského města Klatov; patřil k zakladatelům (1868) a stálým spolupracovníkům klatovského týdeníku Šumavan (zde mj. publikoval regionálně historické a vzpomínkové stati a prózy). V Táboře byl známý občanskou aktivitou, několikrát byl zvolen do obecního zastupitelstva. Zemřel raně mrtvicí.

Od 1830 publikoval F. Č. časopisecky původní prózy (historická vyprávění, pověsti, anekdoty), mimoto také jednotlivé básně, překlady z němčiny (G. A. Bürger, K. Pichlerová) a drobné zprávy o regionálním národním a kulturním dění. Jeho beletristickou tvorbu reprezentují hlavně povídky a „obrazy“ (rozsáhlejší prózy) s historickou tematikou, knižně vydávané v 50.—70. letech 19. stol. Mnoha ryсы se řadí k běžnému, tzv. romantickému typu obrozenecké historické prózy. Jejich děj se týká slavných a tragických etap a událostí českých dějin: povídka *Bitva u Nýrska* vypráví o vnitřních konfliktech za vlády Jiřího z Poděbrad; „obraz z třicetileté války“ *Smlíšená vina* o pronásledování protestantů po Bílé hoře, o politických rozporech a bojích, o vpádu vojsk gen. Königsmarka do Prahy; „historické obrazy z doby krále Otakara II.“ *Ctiboj z Dolan* (první verze vycházela v Květech 1835) o vítězství králova vojska v Prusku, o krutém postupu německých křižáků proti pohanským Slovanům, o intrikách vysoké šlechty, o vítězném tažení do Uher a o prohrané bitvě na Moravském poli. Prózy mají vlasteneckou a humanítní tendenci, napínavě komponovanou fabuli (často s prvky dlouho utajované identity a souvislosti jednotlivých postav), morálně jednoznačnou kresbu charakterů. Vyznačují se respektováním základních reálií, rozsáhlými popisnými a výkladovými pasážemi a důsledným situováním některých postav a částí děje do konkrétního historického prostředí autorova rodného města a kraje. (Klatovy jsou počátečním a závěrečným dějištěm i v „obrazech z života amerických osadníků“ *Vystěhovalci v Americe*.) Mezi postavami dominují šlechtetní a stateční klatovští měšťané a příslušníci nižší pošumavské šlechty (rytíř Ctiboj z Dolan), kteří i za cenu života zůstali věrni králi, národu, myšlence českého státu, zásadám lidskosti. Zčásti využíval F. Č. i motivů regionálních pověstí; např. hrdinka povídky *Anežka, poslední z rodu Klatovčína*, dcera klatovského měšťa-

Formánek Činoveský

na-husity, pochází z rodu mytické zakladatelky města Klatovky.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Čechomil, Čechomil Činovský (Večerní vyrazení), Č. F. Činoveský (Čechoslav), Jan Čechomil Formánek, Jan Činoveský, J. F. Činoveský (kniž. vyd. beletrie), J. F. Čin-ský; J. Č., J. Č. F., J. F. Č. — Snad i pseud. B. Čechomil a šifra F. J. Č. (obrozenské časopisy). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čechoslav (1831); Čes. včela (od 1840); Jindy a nyní (1830—31); Květy české, Květy (od 1834; 1835 Ctiboj z Dolan); Lumír (1859); Posel z Budče (od 1849); Přítel mládeže (1831); Škola, pokr. Škola a život; Šumavan (Klatovy, od 1868; t. r. Anežka, poslední z rodu Klatovčina); sb. Upomínka na slavnost Krameriou 28. 9. 1868 (Klatovy 1868; pov. Strašín); Večerní vyrazení (1832 překlady z něm.). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (pseud. J. F. Činoveský): Bitva u Nýrska (P 1858); Smířená vina (P 1860); Vystěhovalci v Americe (P, Tábor 1868); Ctiboj z Dolan (P 1873); Povídky a pověsti (pro ml., 1877). — *Ostatní práce* (podp. J. Č. Formánek): Listové týkající se vyučování mládeže na venkovských školách (1839); Jaromírova první kniha ke čtení (1842); Mluvnice česká pro žáky na podreálných školách (1861, přeprac. vyd. 1863). ■ USPOŘÁDAL: Čítanka pro vyšší dívčí a měšťanské školy (antologie beletr. i naučných textů, 1876, podp. J. Č. Formánek; připojen Krátký přehled literatury české, zprac. podle J. Jirečka). ■

LITERATURA: K. Š.: Z Klatov (pedag. činnost J. F. Č.), Květy 16. 3. 1847; J. F. Č.: Upomínka na K. B. Štorcha (i autobiogr.), Šumavan 1868, č. 9—10; F. Zákrejs: Rozhledy literární (ref. Ctiboj z Dolan), Osvěta 1874, č. 2; E. Krásnohorská: Čerstvé rovy na české půdě (nekrolog), Osvěta 1878, č. 6; V. Kryšpín in *Obraz činnosti literární učitelstva československého* (1885); F. Buriánek in *Literární tradice Klatov* (Klatovy 1949) + in *Literární Klatovy* (Plzeň 1962).

kh

Eva Formanová

* 31. 7. 1910 *Jihlava*
† 6. 12. 1980 *Praha*

Překladatelka z francouzštiny, němčiny a angličtiny, též autorka beletrie a publicistka.

Roz. Syslová. Její otec byl bankovní úředník. Do obecné školy chodila v rodišti a od 1918

v Praze, kde studovala i na reál. gymnáziu. Ze 4. ročníku přestoupila na dramatický obor konzervatoře, po dvouletém studiu se (1926) stala na krátký čas elévkou Městského divadla v Plzni. Po návratu do Prahy studovala v kursech franc. a angl. reál. gymnázia a externě i na filoz. fakultě UK. 1930 se provdala a pracovala jako lektorka a překladatelka nejprve pro časopisy a nakladatelství, za okupace pro Vinohradské divadlo. 1948 se přestěhovala do Karlových Varů, kde byl dočasně zaměstnán její muž, a vypomáhala v zahradnictví, od 1952 žila opět v Praze. Spolupracovala s Čs. rozhlasem (pořady o význačných autorech něm., franc. a angl. literatury).

V psychologické novele *Poražený* vytvořila F. typ diletantského malíře, kterého dovede lidská i tvůrčí neschopnost až k sebezničující závislosti na silnější osobnosti. V 30. letech psala F. recenze o nových knihách do *Rozhledů* a *Literárních novin*; dramatický pokus *Cizinka* uvedl E. F. Burian v D 41 v cyklu původních novinek. Od počátku 40. let se F. věnovala takřka výhradně překladatelské činnosti, orientující se především na německou a francouzskou prózu a drama první poloviny 20. století a na odbornou literaturu o výtvarném umění (mj. spolupracovala na překladu 1. a 4. Laroussovy encyklopedie *Umění a lidstvo*).

PŘÍSPĚVKY in: Čteme (1938—42); ELK (1935—36); sb. Jan Štursa (1962); Lit. noviny (1936—41); Lumír (1934—39; 1939 Malá radost Antonína Třebenky); Rozhledy (1934—38); Rozpravy Aventina (1933); Řád (1936—37); Tvář (od 1969); Venkov (od 1939). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Poražený* (P 1939). — *Překlady*: G. Hauptmann: Mořská panna (1938); P. Ernst: Štěstí z údolí (1941); A. van Cauwelaert: Tulák Harry (1944); A. Hinrichs: Za ranního kuropění (1944); J. Hilton: A nyní sbohem (1947); Ch. Morgan: Podobizna v zrcadle (1947); A. Maurois: Nesmrtelné stránky z Voltaira (1948, s J. Pistoriem); A. Maillol: Rozhovory o umění (1965); S. Daria: Le Corbusier — sociolog urbanismu (1967); G. Bernanos: Zlý sen (1970) + Muška (1972); T. Gautier: Román mumie (1970); G. Flaubert: Dopisy (1971); R. Alley: Gauguin (1973); E. Strittmatter: Devět stenografických románů (1975); F. Mauriac: Beránek (1978). ■ SCÉNICKY. *Hra*: *Cizinka* (1940). — *Překlady*: J. Bókay: Vdaná žena (1941); H. Bahr: Žlutý slavík (1943); H. H. Ortner: Švec Antonín Hitt (1943); R. Billinger: Liščí past (1944); A. J. Lippl: Potulní muzikanti (1944) + Svatodušní varhany (1944); J. Anouilh: Romeo a Jana (1948). ■

LITERATURA: ■ ref. Poražený: K. P. (Polák), Nár. práce 6. 12. 1939; J. Šup, KM 1939; K. Sezima, Čteme 1939/40; J. Knap, Venkov 4. 8. 1941 ■; ■ ref. Cizinka: AMP (A. M. Píša), Nár. práce 20. 12. 1940; E. Bass, LidN 20. 12. 1940; č. (V. Červinka), Zvon 1940/41 ■.

ab

Fortunatus

Asi 2. polovina 16. století

Dobrodružná fantastická povídka.

Zábavná próza německého původu, vydávaná až do 19. stol. jako jedna z oblíbených knih lidové četby; nejstarší tisky jsou asi z 2. pol. 16. stol. (nedochováno), pozdější mají tit. např. *Fortunatus se svým pytlíčkem a kloboučkem*... Povídka vypráví o mláďenci, který se po mnoha dobrodružných zážitcích v různých zemích domohl pomocí kouzelných předmětů (váčku, v němž neubývá peněz, a klobouku, umožňujícího kamkoli se přenést) skvělého společenského postavení; jeho synům, žijícím jen z otčova dědictví, pak oba odkazy zmarnily život. V rámci žánru je zajímavá tím, že reflektuje v ději bohatém na pohádkové prvky mentalitu společensky výbojného měšťanstva v době vytváření raně kapitalistických vztahů, jmenovitě přesvědčení o všemoci peněz.

V české lidové četbě představuje F. knížku určenou odpočátku nižším, nenáročným čtenářským vrstvám, které upoutávala dějová peštrost a pohádkové prvky. O tom svědčí vzájemné prolínání motivů z knížky s pohádkovou tradicí a zejména skutečnost, že na fabulačním základě F. vznikla (zřejmě podle německé verze) vlastenecky laděná německy psaná povídka J. Schiffnera o Zdeňkovi ze Zásniku a jeho přijetí mezi blanické rytíře (1798), brzy vydaná jako „staročeská rozpráv-

ka“ V. M. Krameriem česky (Zdeněk ze Zásniku s svými tovaryši, 1799).

EDICE: Fortunatus (1970, ed. J. Hrabák). ■

LITERATURA: B. V. Spiess: Česká novelistika 16. století, Písek 1868; J. Máchal: O některých knížkách lidového čtení, Národopis. věstník československý 1898; A. Kraus in Stará historie česká v německé literatuře (1902) + Blaník, Národopis. věstník československý 1917; V. Tille: Polívkovy studie ze srovnávací literatury, Sborník věnovaný J. Polívkovi k 60. narozeninám (1918, příloha Národopis. věstníku československého 1918); J. Hrabák: Několik poznámek k problematice archetypu, ČLit 1966 + in F. (1970).

jk

Karel Fořt

* 7. 7. 1868 Rožmitál pod Třemšínem

† 12. 5. 1953 Praha

Dramatik, autor lidových her, frašek a operetních textů.

Pocházel z rodiny kameníka a později správce lomů. 1883–86 se vyučil kovorytce. Po vyučení odešel na zkušenou po Evropě (asi do 1890), na cestě si přivydělával vystupováním ve varieté (Paříž, Vídeň, Londýn). Po návratu do Čech působil jako herec v četných venkovských divadelních společnostech (např. Lešanského, Markově, J. E. Sedláčka), kde se seznámil se svou pozdější manželkou, herečkou T. Světelskou. V době první světové války bojoval jako infanterista v Bosně a Hercegovině. 1919 se vrátil k divadelní společnosti J. E. Sedláčka, 1922–26 působil jako herec a režisér v divadle na Kladně. 1926 se odstěhoval do Prahy a věnoval se pouze dramatické tvorbě.

Pro potřebu divadelních společností, v nichž vystupoval, napsal množství činoher a jednoaktových frašek; od 20. let spolupracoval jako scenárista s filmem. F. divadelní kusy, často se zpěvy a tancem (pravidelně spolupracoval s hudebníky E. Starým, J. Vařatou a V. A. Viplerem), vycházely vstříc dobovému vkusu návštěvníků lidových a ochotnických scén. Rá-

mec sentimentálních milostných dramát a selankovitých příběhů vesnického patriarchálního života tvoří převážně idealizovaný český venkov; v prostředí středního měšťanstva se pak odehrávají zápletky F. frašek. Prostředkem jeho humoru byla situační komika, k charakteristice postav a prostředí využíval však F. i prostředků jazykových (volba jmen postav, onikání, z vulgarizovaná obecná čeština s četnými germanismy). Zálibě měšťáckého občanstva v milostných příbězích z vyšších společenských vrstev odpovídaly rovněž dramatické adaptace cizích předloh, zvláště úprava Tolstého *Anny Kareniny*, která se omezila na vnějškovou stránku konfliktu a exkluzivitu prostředí, v němž se tragédie odehrává. F. dramatické texty vycházely z dobové oblíbeného operetního žánru, nekladly si umělecké ambice a nepřesahovaly základní zábavné zaměření.

KNIŽNĚ. *Dramatické práce*: Na pomoc Rusům (b. d., 1904, s Č. Hráškou); Kletba mamonu (b. d., 1905); Marná oběť (b. d., 1905); Matčin hřích (1905); Žárlice (b. d., 1905); Apoštolové střídmosti (b. d., 1906); 1921 s tit. Holka pro všecko); Věna Pružina (kuplet ze hry Na pomoc Rusům, b. d., 1906); Zkáza Pompejí a Herculana (b. d., 1907); Baj-kaj-laj aneb Pan Kopeček na výstavě (1908, s O. Pinskerem, hudba E. Starý); Němá z Poříče (b. d., 1908); Děti Žižkova aneb Dítě lásky (b. d., 1912, hudba J. G. Renner); Návrat českého legionáře (b. d., 1919); Náhražkový král (b. d., 1920); Pepinčina první láska (1920); Růže ze Sibiře (1920, s D. Hallovou a J. Kubíkem, hudba E. Starý); V českém ráji (b. d., 1920); Kráska ze Šumavy (b. d., 1922, hudba J. Nachtmann); Purpurové domino (b. d., 1922); Staří záletníci (b. d., 1922, hudba R. Piskáček); Divy rádia (1923); Ideální žena (1923); Západ slunce na horách (b. d., 1923); Boleraz (1923); Babylónská věž (1924); Babí léto (1924, hudba E. Starý); Kainovo znamení (b. d., 1924); Kouzlo mládí (1924, hudba J. Nachtmann); Miláček štěstěny (b. d., 1924); Návrat k přírodě (1924); Žluté nebezpečí (1925; 1926 s tit. Veličenstvo v base); Falešní proroci aneb Následky prohibice (b. d., 1925); Král apačů (1925, hudba E. Starý); Manžel punčocha aneb Vzhůru do Edenu (b. d., 1925, hudba E. Starý); Veselelá bída (b. d., 1925, hudba E. Starý); Pražský divotvorce (b. d., 1925); Za vinu otcovu (b. d., 1925); Láska ze sletu (1926, hudba J. Vašata); Tulácká krev (1926, hudba J. Vašata); Červený kohout (b. d., 1927); Honba za lupičem (b. d., 1927); Zlatý motýlek (1927); Hraničáři (b. d., 1928); Kam nemůže čert, nastrčí bábu (b. d., 1928); Má panenka modrooká (b. d., 1928, hudba J. Vašata); Slečinka z bílého zámečku (b. d., 1928); Starostův dvojník (b. d., 1928); Faunovo pro-

buzení (b. d., 1929); Ženich v truhle (1929); Hasiči jedou (b. d., 1930); Já jsem malý mysliveček (1930); Když mládenec — tak veselej (b. d., 1930); Křest ohněm (b. d., 1930); Zkrocení zlé tchyně (b. d., 1930); Radost ze života (b. d., 1930); Slunéčko když začne hřát (1930); Služebník své paní (b. d., 1930); Náš Franta (b. d., 1931); Její první hubička (b. d., 1931, hudba J. Vašata); Co se škádlívá, rádo se má! (1932); Dědeček Fridolín (b. d., 1932); Manželství na zkoušku (b. d., 1932); Pánem na rodné hroudě (b. d., 1932); Pražský popelář (b. d., 1932); Sladké milování (1932); Strašidlo ve staré myslivně (b. d., 1932); Corpus delicti neboli Černé na bílém (b. d., 1933); Hercem snadno a rychle (b. d., 1933); Komediantova dcera (b. d., 1933); Srdce matčino (1933); Venkovské neviňátko (b. d., 1934); Já jsem malý mysliveček (1934, hudba J. Vašata); Ať se mládí vydovádí (1935, hudba J. Vašata); Pomsta lékařova (b. d., 1935); V betonovém krytu (1935); Stoprocentní kluk (b. d., 1936, hudba J. Vašata); Vrtáci (b. d., 1936); Na národa roli dědičného (1937); Bláznivý nápad (1937); Sedávej, panenko, v koutě (1938); Vdávala se jedna panna (1940); Buď vůle Tvá (1941); Neuved' nás v pokušení (1942). — *Dramatické adaptace*: K. Tůma: Z českých mlýnů (1909, hudba E. Starý; zfilm. 1925, 1941); L. N. Tolstoj: Anna Karenina (b. d., 1920, prem. 1910); L. A. Čarská: Sibiřočka (1923); M. P. Téval: Neversův bod (1925); C. Zuckmayer: Hejtman z Kopníku (b. d., do 1935). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: A. Bisson, J. Berr de Turique: Paví peří (1908). ■ REDIGOVAL: Nová sbírka divadelních her (2 sv., 1934—35). ■

LITERATURA: an.: ref. Anna Karenina, LidN 7. 1. 1910; O. Š. M. (Štorch-Marien): České filmy (ref. film. zprac. Z českých mlýnů), Rozpravy Aventina 1925/26; an.: ref. Buď vůle Tvá, Dělnická osvěta 15. 2. 1942.

mn

Arnošt Josiáš Fournier

Působnost 1835—1884

Knihupectví a nakladatelství ve Znojmě, v polovině 19. století vydávající českou beletrii a lidovou-chovné spisy.

Majitel A. J. F. byl zprvu správcem závodu; získal ho 1835 sňatkem s vdovou po znojemském knihkupci Emanuelu Haberlerovi (†

1832), který založil svůj podnik 1829. Firma (v něm. znění Ernst Josias F.) postupně zaujala ve Znojmě přední místo a předstihla i starší místní vydavatelství M. Hoffmanna. 1861 přijal F. za společníka svého synovce Leopolda Haberlera a závod zněl na jejich společné jméno. F. zemřel 1879 a 1884 přešla firma do rukou K. Bornemanna. U F. byl nějakou dobu zaměstnán i pozdější pražský nakladatel J. Šolc.

F. vydával německé knihy a ojediněle české náboženské spisy a kramářské tisky. V údobí 1844—52 soustavně publikoval i českou beletrii a lidovými četbu, takřka výhradně překladovou. Překladačem a upravovatelem většiny knih a zřejmě i F. poradcem byl J. Pečírka. Pravděpodobně z jeho podnětu vydával F. (jako jeden z prvních nakladatelů české literatury) většinu své produkce v edičních řadách. Vycházela zde první česká knižnice spisů pro mládež (obsahující mj. Marryatova Jana Poctivu a spisy G. Nieritze), knižnice určená řemeslníkům a rolníkům a knižnice zahraničních románů (tam próza K. Pichlerové a E. Bulwera). Mimo řady vyšlo několik dalších přeložených povídek, překlad Raupachovy frašky a nábožensky zaměřený sborník deklamovánek pro mládež. Nejzávažnějším nakladatelským počinem bylo vydání Pečírkovy obsáhlé adaptace německého lidového povídkového spisu (Václav Novák...; kniha obsahuje také několik povídek) a jediného díla původního, Mikšíčkových pohádek.

KNÍŽNICE: Sbírkou poučných i zábavných spisů pro řemeslníka a rolníka (1844, 3 tituly); Bibliotéka vybraných románů jinojazyčných (1844—45, 2 tituly); Bibliotéka poučných i zábavných spisů pro mládež i dospělý věk (1844—47, 12 titulů). ■ **Z OSTATNÍ PRODUKCE:** M. Mikšíček: Národní báchorky (2 sv., 1845); J. Pečírka: Václav Novák aneb Sedlák, jak by měl být (2 sv., 1847); F. Valouch: Deklamovánky pro mládež (1851). ■

LITERATURA: A. Vrba: Die Buchdruckerkunst in Znaim, Znaimer Werkenblatt 21. 9. 1924; J. Volf: K dějinám knihtisku v Louce a ve Znojmě, Od Horácka k Podyjí 1924/25 + České knihy z nakladatelství Fournierova ve Znojmě v l. 1844—52, Od Horácka k Podyjí 1932/33.

os

Jiří Foustka

* 11. 7. 1894 Třeboň

† 22. 3. 1967 Praha

Překladatel anglické a americké literatury, prozaik a publicista, dramatik.

Syn sociologa a filozofa Břetislava F. (1862—1947), profesora UK. Studoval v Praze na smíchovském reálném gymnáziu (mat. 1913), v zimním semestru 1913—14 na právnické fakultě a 1914—19 na lékařské fakultě (doktorát 1920). Od 1924 působil jako zubní lékař v Praze. Byl blízkým přítelem K. Čapka, s nímž také v létě 1917 působil jako vychovatel v rodině Lažanských na zámku v Chyších u Žlutic, a patřil k Čapkovu přátelskému kruhu tzv. pátečníků. Od studií byl činný jako překladatel, nejintenzivněji ve 20. letech, pak i jako publicista a literát. Přispíval do několika časopisů, dlouhodoběji do fejetonu Lidových novin. Později (od počátku 40. let) literárně nepublikoval.

Ve svých povídkách a fejetonech vyšel F. jednak ze zkušeností zubního lékaře a svá vyprávění založil na medicínských situacích a zápletkách (*Hrst o zubech*), jednak ze sportovních zálib, které uplatnil i jako autor příruček pro mototuristiku. Zaměřením na svět obyčejných lidí a věcí, jeho humorným či groteskním ozvláštňením a humanistickou tendencí se stýkal s tvorbou čapkovské generace; příbuznost zájmů se projevila také v oblasti dramatu: utopický námět pacifikace světa využitím lékařského objevu, který F. zpracoval v knižním dramatu (*Dělo života*), byl K. Čapkovu popudem k napsání Bílé nemoci. Významnější než původní práce byly F. překlady z anglické a angloamerické literatury (časopisecky publikoval překlady W. Whitmana).

PSEUDONYM: Jiří Přínos. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Besedy Času (1914); Červen (1918); Lid. noviny (1921—37); Lumír (1914—15); Rozpravy Aventina (1925); Světobzor (1931). ■ **KNÍŽNĚ:** *Beletrie:* Dělo života (D 1937); *Hrst o zubech* (PP 1942). — *Překlady:* T. Morus: Utopie (1911); G. K. Chesterton: Klub podivných živností (1923) + Koule a kříž (1923) + Anarchista Čtvrtek (1924) + Muž, jenž věděl příliš mnoho (1926, s R. Uhlem); M. M. Glass, R. C. Mergue: Nová firma (1924); H. G. Wells: Mořská panna (1924, se Z. Foustkovou) + Tono Bungay (1925). — *Ostatní práce:* Na motoru křížem krážem domovi-

nou (turist. průvodce, 1928, se Z. Tlamichem); Sto výletů automobilem po Československu (1929, s J. A. Holmanem). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: M. M. Glass, Ch. Klein: Firma (1922, s K. Poláčkem); R. C. Me-grue, W. Hackett: Síla reklamy (1927, pseud. Jirí Pří-nos). ■

LITERATURA: H. Jelínek: Divadlo (ref. o reci-tačním večeru veršů W. Whitmana v překl. J. Vrch-lického a J. F.), Lumír 1913/14; J. Hašková: Otevřený list panu J. F., LidN 20. 1. 1922; K. Čapek: Historie jednoho námětu, in J. F.: Dělo života (1937) → Diva-delníkem proti své vůli (1968); M. Šulcová in Kruh mého času (1975).

et

František Sal. Frabša

* 4. 2. 1887 *Unhošť* u Kladna

† 10. 6. 1956 *Liberec*

Autor popularizačních prací z oblasti literární histo-rie, politický a kulturní novinář, básník.

Po studii na reálce působil jako žurnalista a spisovatel. Od 1904 žil v Praze a pokoušel se vydávat vlastní časopisy a knihovny, které však většinou po několika číslech zanikly (čas. Le-táky, Volná tribuna, Svítání, knihovny Naše knihovna, Moderní eseje aj.). Před první světo-vou válkou pracoval v tisku nár. soc. strany, v regionálních a odborových časopisech (1912–13 redigoval v Kutné Hoře Hlasy z ta-bákových továren, působil v Posázavském kraji, Našem právu, Železničních listech aj.). 1918–24 byl redaktorem Českého slova, v té-že době řídil i některé další nár. soc. listy (Li-dová správa, Obrana venkova, Koresponden-ce Jednoty čs. malozemědělců, domkářů a živ-nostníků) a sám vydával literární časopisy (Ve stínu lípy, Literární listy). Jako nár. soc. politik se stal předsedícím Zemského správního výboru (1921–26) a členem intendantní rady Národ-ního divadla (1924), což vyvolalo zápornou odezvu v kulturní veřejnosti. Později se zabý-val organizováním různých vydavatelských podniků. Po druhé světové válce žil v Liberci.

Důsledkem F. podnikavé literární aktivity byly jak četné popularizační příručky a ko-

merční vydavatelské akce, tak vlastní beletris-tické pokusy. V intimní a politické poezii spo-joval ohlas literárních podnětů s vlastním sklonem k jednoduchému vidění i výrazu. V příležitostných brožurách o spisovatelích podával většinou stručný popis díla ilustrova-ný několika ukázkami; jako mechanický svod faktů vznikl jeho literární slovník (*Čeští spiso-vatelé dnešní doby*), který F. sestavil z dotazní-ků vyplněných spisovateli, aniž získané údaje doplnil a podrobil náležitě redakci. Shromážděného slovníkového materiálu využíval také v soupisech regionálních literárních a kultur-ních pracovníků.

PSEUDONYM: Frant. Pravda. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1908); Čes. slovo (1918–24); Čes. ob-zor (1916–17); Čes. svět (1915–18); Hlasy z ta-bákových továren (1912–13); Jitřenka (1905); Korespondence Jednoty čs. malozemědělců, domkářů a živnostníků (1921–23); Letáky (1904); Lidová správa (1919); Lit. listy (1923–24); Lucerna (1921); Naše právo; Obrana venkova (1921); Posázavský kraj; Samostatnost; Svítání (1905); Topičův sborník (1918–19); Ve stínu lípy (1922); Volná tribuna (1904); Z literárních luhů (1910); Železniční listy (1917); Ženské listy (1918). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Byla kdysi krásná (R, 2 seš., 1905); Co srdce vyprávělo (BB 1905); Při hudbě vo-dotrysků (BB 1905); Arnošt Czech z Czechenherzu (1906); Mistr Jan Hus a jeho význam pro člověka 20. věku (1907); Zamklé parky (BB 1908); F. S. Pro-cházka (1909); Na zlatých strunách (BB 1909); J. S. Machar (1910); M. P. Arcybašev (1912); Román he-rečky (1912); Já a můj žal (BB 1916); Eliška Krásno-horská (1917); Švec básníkem. Život a literární práce J. V. Pokorného Pikulíka (1918); Pod červenobí-lým praporem (BB 1920); Čeští spisovatelé dnešní doby (1923); Mladoboleslavští spisovatelé, kulturní a veřejní pracovníci (1938); Jičínští, libánští a sobo-tečtí spisovatelé a kulturní pracovníci (3 seš., 1939–40); Prácheňští spisovatelé slovem i obrazem (1940); Táborští spisovatelé slovem i obrazem (1940); Be-rouňští spisovatelé slovem i obrazem (1941); Mora-vané v Praze (b. d., 1941); Přespolní Kutnou Horou očarování (1945). — *Překlady*: M. Hruševskij: Ukra-jina a Ukrajinci (1928). — *Ostatní práce*: Perzekuce strany národně sociální za války (1921, rozšíř. vyd. 1946 s tit. Perzekuce strany národně socialistické za 1. a 2. světové války); Čtyřicet let čs. strany národně socialistické v Liberci 1906–1946 (1946). — *Výbory z díla*: Síla touhy (1920, usp. J. Reichmann); V České lyře (1948, 6 básní pův. publikovaných v antologiích F. S. Procházky Česká lyra a Česká epika). ■ REDI-GOVAL *časopisy*: Letáky (1904), Volná tribuna (1904), Svítání (1905), Hlasy z tabákových továren (1912–13), Lidová správa (1919), Lidová tribuna

(1920), Lucerna (1921, vyd. jediné číslo), Obrana venkova (1921, od č. 33 s tit. Obrana a rozhledy venkova), Korespondence Jednoty čs. malozemědělců, domkářů a živnostníků (1921–23), Ve stínu lípy (1922), Literární listy (1923–24); *almanachy*: Almanach Jaro (1917), Divadelní almanach (1924, s A. O. Fidrnučovou); *kalendář*: Kalendář republiky (1922, 1923, 1924); *knižnice*: Naše knihovna (1905), Moderní eseje (1906), Knihovna Českého obzoru (1916), Beletristická knihovna českých socialistů (1918), Národní knihovna (1918), Dramatická knihovna (od 1919), Velká doba. Knihovna dokumentů našeho osvobození (1920), Lidová tribuna (1922), Frabšova divadelní knihovna (1923); *sborníky*: Zemské ústavy pro choromyslné (1926, s A. Heverochem), Plzeň. Metropole západu. Část 1. (b. d., 1930). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Čeští spisovatelé mládeži (1919). ■

LITERATURA: Zachar (E. z Lešehradu): Česká ješitnost (o F. vydavatelské činnosti), Rudé květy 1905/06; -pa- (F. S. Procházka): Literatura (ref. Já a můj žal), Zvon 1916/17 + Literatura (ref. Almanach Jaro), Zvon 1916/17; L. N. Z. (Zvěřina): ref. Švec básníkem, Lípa 1918/19; J. Reichmann in F. S. F.: Síla touhy (1920); J. O. Novotný: Dva nové literární měsíčníky (ref. Literární listy) + Bezvýznamný podnik (ref. Čeští spisovatelé dnešní doby), Cesta 1923/24; J. V. Sedlák: F. podniky literární, Kritika 1924; O. Fischer: Divadelní poznámky (též o F. členství v Zemském správ. výboru), Kritika 1924; an.: Kulturní politika koalice (o F. jmenování do intendantní rady ND), RP 23. 8. 1924; A. N. (Novák): ref. Čeští spisovatelé dnešní doby, LidN 6. 2. 1925.

et

Pavel Fraenkl

* 20. 5. 1904 Hradec Králové

Literární a divadelní kritik; v literárněhistorických pracích se orientoval zejména k literárnímu procesu 90. let.

Pocházel z rodiny obchodníka; v rodišti vystudoval gymnázium (1915–23), po maturitě studoval na filoz. fakultě UK v Praze dějiny literatur (doktorát 1927 prací *Boj o volnost kritického projevu a nové pojetí světovosti v letech devadesátých*). Stal se knihovníkem brněnské univerzitní knihovny; počátkem 1940 emigro-

val – po obsazení Československa nacisty – z rasových důvodů do Norska. Zde ho okupace zastihla podruhé a byl vězněn v koncentračních táborech v Polsku a v Terezíně. Po skončení války se vrátil do Norska, kde přednášel na univerzitě v Oslo (zejm. o světové literatuře) a věnoval se i divadelní kritice v denním tisku. Publikoval zde studie o skandinávských klasikách (H. Ibsen, B. Björnson, A. Strindberg), z oboru srovnávacích dějin literatury i o současně světové produkci.

Literárněhistorické studie a kritiky P. F. vycházejí z pojetí díla jako výrazu básnickovy duše a literatury jako dějin lidského ducha; toto zaměření, jež spojoval s podněty evropské psychologie své doby (Jung, Spranger), se odrazilo zřetelně i ve volbě témat řady jeho studií (např. rozboru titanismu u Dostojevského a v interpretaci Masarykově), v nichž zkoumal filozofické problémy rozkladu solipsistického individualismu a nové objektivizace v umění. Svou literárněvědnou metodu F. programově stavěl na teleologickém pojetí vývoje, v němž hledal cestu k překonání subjektivní anarchie kritického soudu; z téhož důvodu přejímal F. některé metodologické prvky literárněvědného strukturalismu a soustřeďoval se k podrobným analýzám výrazových složek díla (např. k apostrofičnosti Březinových). Pečlivý zřetel k detailu spojoval ve svých studiích s podrobným rozбором historického materiálu. Byl zejména znalcem literárního procesu 90. let, jemuž věnoval své nejvýznamnější práce (o kritice 90. let, Březinovi, Vrchlickém aj.). V posuzování současné literatury a divadla F. většinou nevybočoval z mezí záznamu subjektivního dojmu z díla či představení, vyjadřovavého esejistickým stylem.

ŠIFRY: fd., P. F., P. Fr., P-Fr, pfr. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. mysl (1929); Čin (od 1930); sb. Dostojevskij (1931); Host (od 1923); sb. Chudým dětem (1933, 1936, 1937); Index (1930); Kmen (od 1926); sb. Knížka o Šrámkovi (1927); Lid. noviny (od 1930); Listy pro umění a kritiku (1933–36); Lit. rozhledy (od 1930); Lit. svět (1927); sb. Mahenovi (1933); Masarykův sborník (1930); sb. K. H. Mácha (1937); Nár. osvobození (od 1925; 1930–39 div. ref. z Brna); Naše doba (1928); Nová svoboda (od 1924); sb. Pocta a výzva (1934); Rozhledy (1934); Rozpravy Aventina (od 1925); Sever a východ (od 1925); sb. Vůdce generací (1932). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Otokar Březina. Mládí a přerod (1937, 1. díl monografie). — Mimo to studie publikované jako separáty nebo pří-

Fraenkl

ležitostné tisky: K vývoji novodobé české literární kritiky (1930); Masaryk a literatura (1930); Problém titanismu v Zločinu a trestu (1931); Masaryk a moderní titanismus (1932); Nerudův cyklus Otcí (1933); Březinova Modlitba večerní (1936); O. Březina. Mysticismus umění a věrnost sobě (1936); K problematice sebecitu v díle E. Hostovského (1936); Mácha a Březina (1936) aj. ■

LITERATURA: F. X. Šalda: Trochu metakritiky, ŠZáp 1930/31; A. M. Píša: ref. K vývoji novodobé české literární kritiky, PL 4. 6. 1930 + Masaryk a moderní titanismus, PL 21. 9. 1932; F. X. Šalda: Dvě kapitoly z Fraenklova Březiny, ŠZáp 1935/36; A. Novák: Nová literatura březinovská, LidN 23. 8. 1936; ■ ref. O. Březina: F. Götz, LitN 1936/37, č. 20; V. Černý, LidN 14. 6. 1937 ■.

||

divadle v Náchodě, 1946—47 v divadle v Čes. Budějovicích a 1947—52 ve Slováckém divadle v Uherském Hradišti. Z jeho režisérské dílny vyšli např. D. Medřická, rež. K. Novák aj.

F. literární práce se řadí do několika žánrových a tematických okruhů. Divadelní pokusy obsahují scény a hry oslavující symboly československé státnosti a nacionálních zápasů, dále realistické a psychologické drama, které buduje konflikt na mezních situacích (vražda, sebevražda), a řadu operetních libret, v nichž se autorovi nepodařilo vždy skloubit populární obsahové klišé se specifickými potřebami žánru. Rovněž úsilí o novou tematiku (zpěvohra o Mozartovi) a novou dramatickou kompozici (*Beethovenova sonáta*) vedlo k neorganickému řazení různorodých, disparátních motivů. S podtitulem „dívčí román“ vydal F. řadu próz z lidového prostředí s jednoduchou fabulí a přímými charakteristikami postav. Prózy, které spolu někdy souvisejí tematicky (cyklus o Evě z hájovny), jsou naplněny tzv. ušlechtilým idealismem a příkladnou morálkou.

Franciscum viz Moravskoslezské muzeum

Fráňa Francel

* 12. 6. 1896 *Praha*

† 13. 3. 1952 *Uherské Hradiště*

Dramatik, prozaik, básník, operetní libretista, překladatel z němčiny; herec, režisér.

Vl. jm. František Xaver F. Studoval na reálce v Praze-Karlíně (mat. 1914) a 1914—16 působil v Pištěkově divadle na Vinohradech a ve Švandově divadle na Smíchově. 1916—20 byl ve vojenské službě, kde též organizoval ochotnické kroužky. 1919 se stal prvním osvětovým referentem pražské posádky, v téže funkci pracoval v Litoměřicích a v Jindřichově Hradci. 1920—26 byl úředníkem zemského výboru, 1927—31 úředníkem Pražské městské spořitelny. 1939—44 vedl Družinu F. F., hostující na pražských scénách. 1945 působil v Orlickém

PSEUDONYM: E. Kajerová. ■ PŘÍSPĚVKY in: Venkov (1939). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Olga Žilinská (D 1914); Hold Československé republiky (dram. proslov, 1919); Na stráži (D 1919); Vrah (dram. monolog, 1919); Dva kohouti (D 1924, prem. 1923); Na rozcestí (D b. d., 1929); Beethovenova sonáta (D 1933); Život ženy jsou dvě lásky (D b. d., 1934); Za naším dvorečkem (D 1935, se S. Mannem); Píseň máje (D 1936, se S. Mannem); Království na prodej (D 1937, se S. Mannem); W. A. Mozart (D 1937, prem. 1934, se S. Mannem); Helenčin kominíček (P 1939); Sen umělcův (P 1939); Cesta za slávou (P pro ml., 1940); Splnění touhy (P pro ml., 1940); Evička z hájovny (P pro ml., 1940); Eva a Věra (P pro ml., 1940); Eva a Věra nevěstou (P pro ml., 1940); Prázdninová idyla (P pro ml., 1940, pseud. E. Kajerová); Silnější než láska (P pro ml., 1940, pseud. E. Kajerová); Vlaštovčí hnízdečko (P pro ml., 1940); Raněné ptáče (P pro ml., 1940); Nalezené štěstí (P pro ml., 1940); Výlet načerno (P pro ml., 1940, pseud. E. Kajerová); Inčín přerod (P pro ml., 1941, pseud. E. Kajerová). — *Překlad*: F. Gribitz: Štěstí bydlí vedle (1937). — *Úprava hry*: V. Mrštík: Paní Urbanová (1943). ■

LITERATURA: K. Š.: Hra o W. A. Mozartovi, LidN 16. 6. 1939; program. dvoulist divadla řed. F. Laciny, Dvorana Um. besedy, duben 1941, s přísp. F. X. Svobody, H. Vítové, J. Pivce, D. Medřické a L. Malé k 25. výr. divadelní práce F. F.; jr (V. H. Jarka): Čtvrt století umělecké činnosti F. F., NL 26. 4. 1941.

zt

Zdeněk Franta

* 19. 4. 1868 *Hradec Králové*
† 1. 7. 1943 *Praha*

Překladatel z angličtiny, autor informativních a kritických referátů o angloamerickém písemnictví a o pracích české anglistiky.

Pocházel z učitelské rodiny, jeho otec Ondřej F. (1829—1900) byl klasický filolog a hlasatel česko-polské vzájemnosti. Rodina se 1875 přestěhovala do Rychnova n. Kněžnou, kde F. vychodil gymnázium (mat. 1886). Poté studoval na filoz. fakultě v Praze dějepis a zeměpis (abs. 1892) a učil tyto předměty jako středoškolský profesor, převážně na reálkách: 1894—95 v Uh. Hradišti, do 1903 v Lipníku n. Bečvou, 1903—19 v Kroměříži, odkud byl povolán do funkce zemského školního inspektora v Praze. 1926 byl předčasně penzionován a žil pak na odpočinku v Praze; pohřební obřad se konal v krematoriu v Praze-Strašnicích.

Z. F. přeložil řadu významných děl anglické a americké literatury, a to nejen beletristické, nýbrž i esejistické a populárně historické; volbu ovlivňoval výrazný vzdělávatelský a mravně výchovný zřetel. Předmětem jeho kritických referátů, jež psal především do časopiseckých orgánů realistů (ideově byl stoupencem T. G. Masaryka), byly odborné práce české anglistiky (slovníky, eseje, překlady); vlastní překlady provázal úvody a informativními články.

ŠIFRA: Z. F. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy Času* (od 1901); *Čas* (od 1911); *Nár. osvobození* (1924); *Naše doba* (od 1906); *Panoráma* (1928); *Rozpravy Aventina* (od 1925); *Výroční zpráva Čes. reálky v Lipníku n. Bečvou* 1900. ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: H. D. Thoreau: *Walden čili Život v lesích* (1902) + *Toulky přírodou a pohledy do společnosti* (1925); G. Eliot: *Adam Bede* (1903—04) + *Romola* (1915); H. Fielding: *Duše národa* (1905); Ch. Brontë: *Shirley* (1906) + *Villette* (1906) + *Hana Eyerová* (1930); U. Sinclair: *Jatky* (1909); J. Daly-Bowles: *Na úsvitě radikalismu* (1910, s A. Masarykovou); J. Swift: *Gulliverovy cesty* (1910—11); Ch. Dickens: *Malá Doritka* (1912) + *Pustý dům* (1915, s B. Šimkovou); T. Carlyle: *Mínulost a přítomnost* (1916); J. Galsworthy: *Bratrství* (1917); R. S. Hichens: *Bella Donna* (1917); H. G. Wells: *Stručné dějiny světa* (1931). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: T. G. Masaryk: *Mravní názory* (1923) + *Česká otázka. O naší nynější krizi*. Jan Hus

(1924); K. Havlíček Borovský: *Poučení občanům* (výbor, 1931). ■

LITERATURA: Red.: Ublížilo se, *Věstník čs. profesorů* 1926; Z. Vančura: Z. F. sedmdesátníkem, *LidN* 17. 4. 1938; red.: Z. F., *Naše věda* 1944.

jo

Josef Franta Šumavský

* 27. 11. 1796 *Polenka* u Klatov
† 22. 12. 1857 *Praha*

Slovníkář a jazykovědec, pedagog, redaktor literárních periodik; jeho nevelké beletristické dílo — literatura pro mládež, básně, překlady — vznikalo hlavně jako součást jeho vychovatelské a redakční činnosti.

Vl. jm. J. F. V starších příručkách uváděn pod spisovatelským jm. Šumavský. Syn tesaře a chalupníka. Dětství prožil v Pušperku neda-leko rodiště, 1803—10 chodil do školy v Pole-ni, zásluhou kaplana Kašpara Němečka se dostal na gymnázium v Klatovech (1814—19). Tzv. filozofii studoval v Praze 1819—22, 3. roč. opakoval 1823—24. Byl 1822—23 a znovu 1824—25 novicem benediktinského emauzského kláštera (klášterní jm. Hieronymus) a studoval teologii na pražské univerzitě, z kláštera vystoupil ještě před vykonáním slavnostních slibů. Kromě krátkodobého pobytu v Želči na Žatecku (přelom 1828/29, vychovatel) žil trvale v Praze. Živil se soukromým, občasně i veřejným vyučováním, výpomocí v tiskárnách a v redakcích (*Pražské noviny*) a spisovatelskou činností. Zabýval se filologickým studiem, pravděpodobně se účastnil soukromých přednášek J. Dobrovského, lexikografické zkušenosti získával spoluprací na Jungmannově *Slovníku česko-německém*; byl za ni placen od 1828 jako opisovač, 1834—38 jako korektor u V. Špinky v Arcibiskupské knihtiskárně. Na pražském školském životě se podílel nejprve v dětské opatrovně Na Hrádku (bezplatná výpomoc 1832, pomocný učitel 1833—34), později jako učitel češtiny (1847—48 v hlavní židovské škole, 1848—50 na Akad. gymnáziu)

a 1848—51 na první české hlavní škole v Budči, kde vedl agendu výboru Porad učitelských a krátkodobě redigoval pedagogický časopis Posel z Budče. Povolení (1845) zřídit soukromý těsnopisný ústav nevyužil, jeho pokusy působit na vysokých školách neuspěly (1831 žádost o profesuru českého jazyka na Stavovské akademii v Olomouci a 1835 na filoz. fakultě v Praze, tamtéž 1852 žádost o docenturu slovanské filologie). Mezi jeho nejbližšími přáteli byli J. J. Langer, J. S. Tomíček (s oběma redigoval Čechoslav, s Tomíčkem potom 3 almanachy), F. L. Čelakovský, K. Amerling, J. P. Koubek, J. K. Tyl aj. V 40. letech patřil F. mezi organizátory českého společenského života v Praze, vyučoval češtině v kruhu pražských vlastenek a v hudebním ústavu Žofínské akademie. V revolučním období měl veřejné a spolkové funkce (mj. člen Národního výboru v školské sekci, člen výboru Lípy slovanské, názorově se hlásil k radikálům (účast na textaci letáků pro venkov, též s E. Arnoldem). Vypráváním Německo-českého slovníku v 2. pol. 40. let se zadlužil (díl 2 vlastním nákladem), časově náročná odborná práce nebyla s to jej existenčně zajistit, zemřel v nouzi. Pohřben byl na Olšanech v Praze.

V odborných filologických statích (bohemistika, slavistika) se F. Š. zabýval hlavně srovnávací problematikou, v popularizačních jazykovou kulturou; jako filolog pomáhal I. J. Hegerovi vytvořit první soustavu českého těsnopisu. F. *Německo-český slovník* (1844—46) i další jeho česko-německé slovníky znamenají etapu ve vývoji českého slovníkářství zejména tím, že zachytily slovní a frazeologický stav spisovné češtiny z poloviny 19. století; osvědčovaly se dlouho při rozličných potřebách praxe, zvl. v podobě, kterou jim později dal jeho synovec, žák a spolupracovník J. Rank. Srovnávací slovník slovanských jazyků, projev F. úsilí o slovanskou vzájemnost, zůstal nedokončen (u hesla befehlen). Jako učitel se F. věnoval svou odbornou tvorbou dětem (čítanka, didaktické spisy) a v historii české pedagogiky je hodnocen jako průkopník v oboru elementárního věcného vyučování a čtení; odkláněl se od metody hláskovací a teoreticky se přibližoval k pozdější metodě globální, ke čtení slovních i větých celků. Smysl pro představivost, dosavadní životní zkušenost a zájmy dětí je jednou příznačnou vlastností F. básnických i prozaických prací pro mládež (mj. ne-

publikovaná sbírka dětských říkanek *Rozkošná zahrádka*, asi z 1833—34); jinou je zjevné úsilí o to, aby tato tvorba odpovídala i svými uměleckými kvalitami úrovni soudobé poezie, a smysl pro přirozenost básnické dikce (slovo-sled, slovník). Ta vyznačuje i jeho pozoruhodné, avšak ojedinělé přepisy folklórních pohádek (básnický a prozaický). Z ostatní jeho poezie (drobná epika, příležitostná, intimní a společenská lyrika, písňové texty) mají nejosobitější podobu epigramy; 1829 předložil F. cenzuře *Dvanáctero drobných písní*, v pozůstalosti se zachovala sbírka revolučních zpěvů z 1848. Psal i drobné původní prózy, pro časopisy upravoval lidové písně a překládal hlavně ze slovanských jazyků (F. V. Bulgarin, J. M. Ossoliński aj.). Jeho publicistika je z několika tematických okruhů: český školský život, didaktika, pedagogika, literatura pro děti a mládež (recenze), jazyková správnost, těsnopis, všeobecné vzdělání (přírodní vědy, technika, historie, jazykověda).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Franta V., Franta Vrantevič, J. F. Šumavský, Josef Franta Šumavský, Josef Franta Vrantevič, J. V. F. Šumavský, J. V. Šumavský; D. a Š. (= Prokop Dvorský a J. F. Š.), F., J. F., J. F. Š., J. V. F., Š. ■ PŘÍSPĚVKY in: ČČM (1845—53); Časopis ku prospěchu času přiměřených oprav studií gymnaziálních (1852 Slovo o řecké mluvnicku, i sep.); Čech (1832); Čechoslav (1830—31); Čes. včela, Včela (1834—49); Jindy a nyní (1833); Krok (1833); Květy české, Květy (1834—47); Lumír (1851—55); Nár. noviny (1849); Posel z Budče (1849); Rozličnosti Pražských novin (1829—30; 1829 báseň Slzy na hrob J. Dobrovského); Sámo (1832); Škola, Škola a život (1854—57); Vlastimil (1840, báseň Pohádka o krásné zemance, próza Pohádka o jezinkách); — posmrtně: Lumír (1858, překlad z Bulgarina); Rodinná kronika (1862—63, básně z pozůstalosti); Posel od Čerchova (1866, básně z pozůstalosti); Studentské listy (1882, přetisk části rukopisných pamětí in A. K. Víták: O J. F. Š. jako studentovi); Zlatá brána (1937, z rukop. pamětí). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (posmrtně): in F. Bačkovský: Zajímavé črty ze života našich slavných mužů a žen (1884, z rukop. pamětí); Pohádka o krásné zemance (B 1919, ed. M. Majerová); Moje mládí (Klatovy 1941, ed. J. Biskup z rukop. pamětí). — *Překlady*: J. M. Rödlinger: Rodina Bohověrných z Dolan aneb Obraz křesťanského obcování... (1837); Ch. Schmid: Holoubek (Hradec Král. 1840); Libušíns soud (1840, překlad Rukopisu zelenohorského do nové češtiny a němčiny). — *Jazykové příručky, slovníky a pojednání*: Zastaralé formy českého slovesa (1829); Kurzgefaßte Grammatik der böhmischen Sprache... (1838, s Norbertem Vaňkem); Prakti-

scher Teil zur böhmischen Grammatik... oder Böhmisch-deutsche Sprechübungen und Übersetzungsaufgaben (1840, přeprac. vyd. 1846 s tit. Česká i německá mluvní cvičení...); Otčenáš slovanský ve čtyřech nářečích aneb Krátké navedení ke čtení slovanskému... (1840); Deutsch-böhmisches Wörterbuch... 1–2 (1844–46); Já budu zpívat jako Čech. Přednáška k členům Žofínské akademie (1845); Proč se mají chovanci Žofínské akademie v českém jazyce vyučovati? (1846); Jazyk slovanský čili Myšlenky o všeslovanském písemném jazyce (1851, připojena uk. ze Slovníku všeslovanského); Česko-německý slovník... (1851); Slovník všeslovanský s přidanými významy německými (2 seš., 1852, nedokončeno); Kapesní slovník jazyka českého a německého. Díl německo-český, Díl česko-německý (1853, 1854); Úvaha o Skladbě jazyka českého prof. Martina Hatality (1855); Slovar čtyř jazykov, slověnskago, greckago, latiňskago i německago... (ukázkový tisk, 1855); Slovník jazyka slovanského šesti hlavních nářečí: ruského, bulharského, starocírkevního, srbského, českého i polského. Část prvá německo-slovanská (4 seš., 1857, nedokončeno). — *Pro mládež a didaktika*: Malá čítanka s několika abecedami pro dítky a s krátkým navedením ke čtení a k pravopisu (Hradec Král. 1841); Navedení ke čtení bez abecedy a k pravopisu bez psaní anebo Opozdlý předchůdce Malé čítanky (1845). — *Výbory*: J. F. Š. Ze života a díla (1965, vyd. M. Kaňák, obsahuje též otisky z rukopisné pozůstalosti: vzpomínky, literatura pro mládež, korespondence); in M. Kaňák: J. F. Š. (1975). ■ **KORESPONDENCE**: sb. Z let probuzení 1 (B. Rajské z 1842; 1872, usp. Ž. Podlipská); Red. (J. Emler): Několik listů spisovatelů českých k A. Markovi (z 1845), ČČM 1887; K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 2, 3 (Vinařickému z 1846 a 1851; 1909, 1914, ed. V. O. Slavík); O. Stehlík: Korespondence F. Douchy (Douchovi b. d. a z 1842), Vlast 1916/17, s. 672; M. Novotný in Život B. Němcové 2 (B. Němcové z 1849; 1951); J. Štěpánková-Weingartová: Dopisy českých a slovenských spisovatelů v dosud nevydané korespondenci Vuka Stefanoviče Karadžiče (z 1852), Slavia 1958. ■ **REDIGOVAL časopisy**: Čechoslav. Všeobecný zábavník (1830–31, s J. J. Langrem a J. S. Tomíčkem), Posel z Budče. Časopis pro učitele a vychovatele (1848, č. 26, 1849); *almanachy* (vesměs s J. S. Tomíčkem): Čech (1832), Sámo (1832), Krok (1833); *edici*: Slovanka. Sběrka národních pověstí (1 sv., 1833, s J. S. Tomíčkem). ■ **VYDAL**: N. Vaněk: Obraz jasných nebes s krátkým popsáním nebeských těles (1836); J. Blahoslav: Život Jana Augusty... (1837); Ch. G. Salzmann (přel. V. M. Kramerius): Prokop Opatrný aneb Dobrá rada v potřebě (1841); J. Svoboda: Mladý Čech a Němec čili Prvopočáteční české a německé cvičení a mluvení (1850, 3. vyd.). ■

LITERATURA: V. Mencl: J. F. Š. Upomínka na slavnost... stoleté památky narozenin J. F. Š. v Po-

leni a Poleňce... (Klatovy 1896); Upomínka na slavnost... u příležitosti 70. výročí úmrtí J. F. Š. ... (Poleň 1927); K. Polák: J. F. Š. (Klatovy 1936); M. Kaňák: J. F. Š. (1975). ■ J. Příbík: ref. Malá čítanka, Květy 1842, příloha č. 18; V. B. Nebeský: ref. Deutsch-böhmisches Wörterbuch, Květy 1843, s. 11 → O literatuře (1953); ■ nekrology: an., Lumír 1857, č. 52, s. 1 242; an. (B. Němcová), Posel z Prahy 1858 → B. Němcová: Básně a drobné práce (1957); -k (J. Rank), Pražské noviny 7. — 10. 1. 1858; an., Světozor 1858, č. 1; an., Sborník učitelství na rok 1859 ■; J. Rank: J. F. Š., Koleda 1859 + J. F. Š. co žák a učitel, Sborník učitelství na rok 1859 + O životě J. F. Š., Rodinná kronika 1863; in F. Čenský: Z dob našeho probuzení (1875); an.: Vzpomínka na J. F. Š., Šumavan 1877; J. V. Frič: Vzpomínka na J. F. Š., NL 1886, č. 234; J. Neruda: J. F. Š., Humorist. listy 27. 8. 1886 → Podobizny 3 (1954); J. Rank: J. F. Š., Zlatá Praha 1886, s. 570–71; V. Příhoda: Zapomenutí předchůdci globální metody, Čes. učitel, příl. Školské reformy 1939, č. 6; K. Polák: Rod J. F. Š., Dějiny — Tradice — Rod 1940; A. Grund: Čelakovský, Erben, Franta, Krolmus (vztah k B. Němcové), sb. Přátelský kruh B. Němcové (1946); F. Tichý: J. F. Š. jako pedagog, Pedagog. revue 1946/47; E. Strnad: J. F. Š., Učit. noviny 6. 10. 1955; V. Bechyňová: J. F. Š. jako popularizátor bulharštiny a Bulharska, AUC Praha, Philologica — Supplementum 1959, Slavica Pragensia 1, 1959; M. a A. Kaňákoví: V rozporu s klášterní klauzurou, in Zářící odkazy (1962); F. Buriánek in Literární Klatovy (Plzeň 1962); E. Strnad: K životnímu dílu J. F. Š., My a čtenáři 1965; F. Svejkovský: Počátky literárních cen v českých zemích, Sborník NM, ř. C — lit. historie, 1966; V. Spěváček: J. F. Š. — učitel českého jazyka a literatury, Čes. jazyk a literatura 1976/77.

kh, mo

František Pražský

* kolem 1290

† po 1353

Latinský kronikář doby Karlovy.

Náležel k duchovenstvu svatovítského chrámu, kde působil jako kaplan a zpovědník biskupa Jana IV. z Dražic a jeho nástupce (od 1344 arcibiskupa) Arnošta z Pardubic. Ke kronikářské práci přistoupil na popud biskupa Ja-

na, aby navázal na starší zápisky vzniklé při katedrálním chrámu (letopisy české, dovedené do 1283) a pokračoval v nich až do současnosti. Práci se mu podařilo ukončit ještě před biskupovou smrtí (1342). V pozdější druhé redakci připojil záznamy o událostech 1343–53.

První redakce díla vychází především ze Zbraslavské kroniky, k níž se přimyká až po rok 1335, a to dosti úzce, jako její zkrácený výtah, jen místy doplněný údaji z Dalimila a z autorovy strany rozšířený o zprávy týkající se biskupa Jana a jeho rodu. Vypsání let 1336–42 je kronikářovou původní prací. Celá tato redakce je zaměřena k biskupově oslavě. V druhé redakci se F. přidržel Zbraslavské kroniky až po rok 1338 (kde tento jeho pramen končí) a připojené vlastní pokračování soustředil kolem osobnosti markraběte a později krále Karla, jemuž dílo věnoval. Třebaže současně zredukoval oslavné zmínky o biskupovi, liší se koncepce i účel novější části od zaměření původního, uplatněného v části starší. F. kronika je časově první sepsání o době Karlově. Podává svědectví o autorově vzdělání, o jeho smyslu pro koncepci vytvářeného díla (třebaže proměna koncepce v druhé redakci nebyla jednotě díla na prospěch), také však o jeho nevelkém nadání jako historika: vyprávěné události jsou podávány zvnějška, s malým porozuměním pro jejich smysl a souvislosti, takže kronika nedosahuje literární ani pramenné hodnoty díla Petra Žitavského.

EDICE: Kronika F. P., FRB 4 (1884, ed. J. Emler). — *Ukázky*: in Čtení o Karlu IV. a jeho době (1958, přel. F. Heřmanský). ■

LITERATURA: J. Emler in FRB 4 (1884); Z. Fiala in Čtení o Karlu IV. a jeho době (1958); J. Zachová: Die Chronik des Franz von Prag (1974).

ep

Frantova práva

1518

Prozaická satira, formulující neoficiální lidový vztah k světu.

Skladba podává ve formě regulí pijanského a šelmovského bratrstva univerzální satirický pohled na dobovou společnost. Je komponována jako parodie cechovních předpisů s rozmarnými epickými vložkami, které parodují opět kazatelská exempla. Zpracovává motivy z tradice německé „bláznovské“ literatury i přímé látkové podněty (zejména z anonymního latinského *Monopolia philosophorum*, 1478–79, a z knihy H. Bebeli *Libri facetiarum*, 1509), osobitě je přetváří v ústrojný celek a začleňuje se do humanistické tradice erasmovské satiry. Ironickým vychvalováním a doporučováním všeho, co odporovalo dobovému pojetí dobrých mravů, míří FP proti konvenční morálce, propagované vládnoucími vrstvami a křesťanskými mravokárci. Staví proti ní lidový ideál pozemských životních hodnot jako výraz zdravého sebevědomí prostého člověka, který zbavuje závaznosti náboženské představy o ceně a smyslu lidského života.

Skladbu, spjatou s Plzní a okolím řadou místních narážek i zmínek o konkrétních osobách (historická postava je i fiktivní autor „práv“, plzeňský lékař Jan Franta), vydal tamní literát a tiskař J. Mantuan Fencl, který se na ní pravděpodobně autorsky podílel. Jako osobitá syntéza lidového smýšlení a renesančního vztahu k světu jsou FP prvním projevem české renesanční prózy. Měla v 16. stol. značný ohlas v českých zemích i v Polsku, byla asi víc-krát vydána, motivy z ní se objevují v literární i folklórní tradici.

EDICE: Frantova práva, text prvotisku norimberského z r. 1518 (1904, ed. Č. Zíbrt); in *Kratochvilné rozprávky renesanční* (1952, jen epické rozprávky, ed. A. Grund); in *Frantové a grobiáni* (1959, ed. J. Kolár); in *Frantova práva a jiné kratochvíle* (1977, ed. J. Kolár). ■

LITERATURA: O. Hujer: F. p., LF 1904; F. Spina: Die alttschechische Schelmenzunft F. p. (1909); A. Novák: Franz Spina, Beiträge zu den deutsch-slawischen Literaturbeziehungen 1, Die alttschechische Schelmenzunft F. p., LF 1909; Č. Zíbrt: Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých (1910) + *Rozprávka o třech ženách z F. p. v skladbě ovčáka Jiřího Volného*, ČL 1911; B. Václavek in *Historie utěšené a kratochvilné* (1941, 2. vyd. 1950); J. Magnuszewski: *Frantowe prawa w literaturze czeskiej i polskiej*, sb. *Z polskich studiów slawistycznych* 2 (Varšava 1958); Č. Studna: *Původ staročeské rozprávky o uhlířově posuňkové disputaci ve F. p.*, LF 1961; M. Šváb in sb. *Dějiny Plzně 1* (Plzeň 1965) + *Ozvk F. p. na Slo-*

vensku koncem 18. století, SVPŠ Plzeň 6, 1966; J. Kolár: Lidová smíchová kultura v koncepci sovětského vědce, ČLit 1967; J. Magnuszewski in Frantowe prawa (Varšava 1968); J. Kolár: K počátkům české renesanční prózy, ČLit 1969; J. Hejnic: Šimon Fagellus a F. p., LF 1978.

jk

Leo Freimuth

* 25. 12. 1877 *Sedlice* u Blatné

† 1942 koncentrační tábor *Osvětim*

Básník, příslušník skupiny revolučních literátů kolem S. K. Neumanna a Nového kultu.

Pocházel z českožidovské rodiny sedlického kupce Karla F. V rodišti vychodil českou pěti-třídní školu; 1889—92 (následovalo roční přerušování pro nemoc) a 1893—96 studoval na reálce v Písku. Po vysvědčení se „zákonnými mravy“ za vzdorné chování přešel na soukromý ústav Ústřední matice školské v Čes. Budějovicích, kde 1897 maturoval. Od t. r. studoval na české technice v Praze chemii. Když ve spojitosti s hilsneriádou došlo i v Sedlici k protizidovským násilnostem, prodal otec obchod a 1900 odešel s rodinou na český sever, kde se stal úředníkem cukrovaru v Úpořinách u Teplic. L. F. se v téže době stal pravidelným návštěvníkem (1903—04 i obyvatelem) Neumannovy „olšanské vily“ a přítelem F. Gellnera, J. Macha, F. Šrámka a K. Tomana, od ledna 1903 se také podílel na činnosti spolku mladých literátů Syrinx. Účastnil se i anarchistického hnutí (na letáku vydaném 1904 pražskými anarchisty je jeho jméno mezi navrhovateli založení České anarchistické federace). Účast na životě bohémy a literární zájmy prodloužily jeho studia až do 1906, kdy F. absolvoval s titulem inženýra chemie. Působil pak jako chemik, později provozní ředitel ve sklárně v Oloví u Falknova (Sokolova), ve 20. letech se stal ředitelem cukrovaru v Neštěmicích u Ústí n. L.; 1926 podnikl obchodní cestu do SSSR. Po záboru severočeského pohraničí v říjnu 1938 žil F. v Praze a zabýval se výrobou a pro-

dejem lékárnických přípravků. 12. 2. 1942 byl s manželkou Olgou a dcerou Mariannou odeslán transportem „X 791“ do Terezína a odtud 13. 6. 1942 transportem „AAi“ neznámo kam; podle mínění příbuzných skončila jejich cesta v Osvětimi. Přežil pouze syn Leo, který se zúčastnil zahraničního odboje jako letec ve Velké Británii. F. a jeho rodinu připomíná symbolický náhrobek na židovském hřbitově v Teplicích.

F. debutoval v Neumannově Novém kultu na podzim 1900 básní tak ostře namířenou proti světským i církevním vládcům, že ji Neumann z obavy před zásahem cenzora označil jménem H. Heina (F. autorství uvedl teprve v obsahu ročníku). Heinovi (kterého též překládal) a především F. Gellnerovi byl F. blízký nejen významy, nýbrž i fakturou svých veršů. Na literární činnost rezignoval po dokončení vysokoškolských studií.

PŘÍSPĚVKY in: Letáky pro zpěváky (1902—04); Moderní revue (1900); Moderní život (1902—03); Nový kult (1900—04); Práce (1906); Rudé květy (1901); Sborník protiklerikálních veršů (1923); Svítání (1905); Šibeničky (1906); Volná tribuna (1904); Ženský obzor (1905). ■ **KNÍŽNĚ.** *Překlad:* Jindřich Heine (antologie, 1904, s jinými). ■

LITERATURA: S. K. Neumann in *Vzpomínky* (1931); E. z Lešehradu in *Básnické životy* (1935); in Karel Toman, *člověk a básník* (1947, ed. M. Novotný); K. Resler: L. F., kamarád svobody (rukopis, 1959); B. Svozil in F. Gellner: *Radosti života* (1974); P. Koukal: *Revolující básník*, *Revue Teplice* 1977, č. 12.

pk

Jiří Frejka

* 6. 4. 1904 *Útěchovice* u Pelhřimova

† 27. 10. 1952 *Praha*

Režisér, divadelní teoretik a kritik, upravovatel klasických divadelních textů, prozaik; představitel meziválečné divadelní avantgardy.

Pocházel ze staré myslivecké rodiny usazené v Útěchovicích. Obecnou školu vychodil

v blízkých Vyklanticích, gymnázium vystudoval v Praze (mat. 1923); zde se již účastnil činnosti studentského amatérského divadla. Po maturitě studoval na pražské filoz. fakultě historii a estetiku (poslouchal přednášky Z. Nejedlého, V. Tilleho, O. Zicha), po roce přešel na dramatické oddělení konzervatoře, avšak studium nedokončil. S J. Schettinou a M. Jarešem založil 1923 Scénu adeptů, volné sdružení posluchačů konzervatoře (vedl zde svoji komedii *Kithairon*) a potom působil jako režisér Zkušební scény na Žižkově. 1925 založil s J. Honzlem Osvobozené divadlo jako sekci Devětsilu a do 1927 v něm zastával funkci předsedy a spoluedoucího. Pro neshody s Honzlem odešel a se skupinou herců (včetně E. F. Buriana) založil divadlo Dada, amatérskou scénu, jež začínala v Měšťanské besedě a pokračovala v divadle Na slupi; zde mj. uvedl Cocteauovo přepracování Sofoklova Krále Oidipa. Po roce se divadlo profesionalizovalo a bylo přejmenováno na Moderní studio, jehož byl F. uměleckým šéfem i koncesionářem. 1929, kdy studio zaniklo, režíroval F. pohostinsky ve Stavovském divadle Achardovu komedii Marcelina, o rok později byl angažován do činohry ND, zprvu jako Hilarův asistent (zároveň byl pomocným korepetitorem činohry, archivářem i administrativním pracovníkem), později jako samostatný režisér. Ve 20. a 30. letech podnikl několik zahraničních cest: 1927 do Bauhausu v Desavě, 1928 do Magdeburku na mezinárodní divadelní výstavu a do Paříže, 1935 se účastnil zájezdu na divadelní festival v Moskvě, kde zhlédl inscenace Mejercholdovy, Vachtangovovo divadlo i představení Státního židovského divadla. V době svého patnáctiletého působení v ND realizoval F. na 50 inscenací (mj. Nezval: Milenci z kiosku; Šalda: Zástupové; Aristofanés: Ptáci; Vančura: Jezero Ukereve; v době ohrožení fašismem a za okupace např. Lope de Vega: Fuente Ovejuna; Plautus: Lišák Pseudolus; Tyl: Strakonický dudák), a to hlavně s výtvarníky F. Tröstrem, B. Feuersteinem a J. Trnkou. V srpnu 1944 bylo ND zavřeno, po revoluci 1945 se sem F. vrátil, ale již v srpnu t. r. byl jmenován uměleckým ředitelem Městských divadel pražských; zde na scéně Vinohradského divadla režíroval 17 inscenací (např. Shakespeare: Makbeth; Gribojedov: Hoře z rozumu; Gorkij: Dostigajev a ti druzí; Shaw: Svátá Jana). Od 1946 působil zároveň jako děkan AMU. 1950 byl přeložen

do Divadla hl. města Prahy v Karlíně, kde se snažil s různorodým hereckým souborem vybudovat novou hudební komedii (inscenace Osvobozeného divadla Nebe na zemi; Nezval: Schovávaná na schodech; Tyl: Paní Marjánka, s hudbou V. Trojana, aj.). Zemřel sebevraždou, byl pohřben v Praze.

Ve svých teoretických pracích vycházel F. z divadelního názoru avantgardy, silně se inspiroval především Tairovem. V pojetí divadla kladl důraz zejména na „fantazii a svědomí“, neboť v divadle spatřoval nejen výraz lidské senzibility, nýbrž i spolutvůrce společenské mravnosti. Do teoretického uvažování o divadle a dramatu nezasáhl sice tak pronikavě jako J. Honzl a E. F. Burian, ve své režijní práci však důsledně prosazoval společné premisy: odmítal konzervativní tradicionalismus a hledal pro soudobé, odpatatizované pojetí života moderní výrazové prostředky; místo psychologizující mimiky kladl např. důraz na fantazijní prvky: groteskní stylizaci, taneční pohyb ap., a to nejen ve 20. letech, nýbrž i v době působení na ND. Obdobou F. požadavku, aby herec měl od postavy tvůrčí odstup, byl i jeho režisérský přístup k dramatickému textu: některé hry (např. z české klasiky) přímo pro své inscenace upravoval, specifickými inscenačními postupy rozvíjel nejdnou i významové možnosti textu (Fuente Ovejuna); inscenaci chápal jako svébytné umělecké dílo. — I svým prázám, ač mají autobiografický a vzpomínkový charakter, dával F. specificky stylizovaný tvar. Knížka *Outěchovice*, v níž si autor na počátku okupace intenzívně uvědomoval sepětí s domovem, scelila v jednotnou linii básnické výpovědi dokumentární záznam rodinné historie a líčení mysliveckého života, zasazené do rámce přírodních proměn (kalendária) a s nimi spjatých tradic, zvyků a mýtů venkova, s lyrickými intermezzy, evokujícími svět básníkových dětských představ a snů. Pojetím a přejatými pasážemi navázaly na tuto knihu *Myslivecké povídačky*, jež F. napsal jako rozhovory se svým synem.

ŠIFRY: FREJ-, FR-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Apollón (1923–24); Čes. osvěta (1935–36); Čes. svět (1928–29); Čin (1929–30); Div. zápisník (1945–46); Host (1925–28); Kytice (1948); Lid. noviny (od 1924); Listy (1933–35); Lit. noviny (od 1930); Lumír (1931–32); Listy pro umění a kritiku; Nár. osvobození (1927–38); Nová svoboda (od

1929); Panoráma (1934); Pásmo. (1924–26); Právo lidu (1936); Proletkult (1922–24); Přítomnost (1928–32); Reflektor (1926); Rozmach (1926); Rozpravy Aventina (od 1926); Rudé právo (1926); Řád (1941); Signál (1928–29); Slovo a slovesnost (1937); Studentský časopis (od 1922); Světozor (1929–32); Tvorba (1925–26); Venkov (1941); Země (1921–22); Zlatá Praha (1922); Žijeme (1931). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle*: Člověk, který se stal hercem (1929); Živé divadlo (1936); O divadlo vskutku národní (1939); Deník Jarmily Horákové (podle deníku, záznamů a korespondence J. H., 1940); Outěchovice (P 1942); Smích a divadelní maska (1942); Jevištní řeč a verš tragédie (1944); Železná doba divadla (1945); posmrtně: Myslivecké povídky (1964, ed. J. Träger). — *Překlady*: J. Cocteau: Svatběčané na Eiffelce (1926, s M. Hlávkou). — *Úpravy*: V. K. Klicpera: Zlý jelen (1943); J. K. Tyl: Strakonický dudák (1950). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Kithairon (1923); Dona Kichotka (1927, s E. F. Burianem, J. Drémanem, M. Hlávkou, V. Lacinou, H. Slípkou, J. Trojanem). — *Překlady*: N. Jevrejnov: Veselá smrt (1926, s V. Fischerovou); K. Schwitters: Stín (1927). — *Adaptace*: Aristofanés: Když ženy něco slaví (1926) + Ptáci (1934, s V. Lacinou); Molière: Cirkus Dandin (1926); W. Shakespeare: Romeo a Julie (1929). ■ REDIGOVAL *sborník*: Jarmile Horákové (1928). ■

LITERATURA: A. Dvořák: Trojice nejdůležitějších. J. Honzl, E. F. Burian, J. F. (1961); sb. J. F. K. nedožitým šedesátinám (1964, usp. J. Träger). ■ F. Branislav: ref. Kithairon, RP 20. 5. 1923; Klo. (J. K. Fagner): ref. adapt. Když ženy něco slaví, NO 12. 1. 1926; M. M. (Majerová): ref. adapt. Cirkus Dandin, RP 10. 2. 1926; ■ ref. Dona Kichotka: M. O. (Očadlík), NO 28. 12. 1927; M. Pujmanová, Tribuna 29. 12. 1927 ■; ■ ref. Člověk, který se stal hercem: B. V. (Václavek), Index 1929; kd. (E. Konrád), NO 4. 2. 1930 ■; B. (E. Bass): ref. adapt. Romeo a Julie, LidN 27. 2. 1929; H. Jelínek: ref. adapt. Ptáci, Lumír 1933/34; J. Träger: Dvojí osobnost režisérská (E. F. Burian a J. F.), LUK 1935; ■ ref. Živé divadlo: -vka (M. Hlávka), LitN 1935/36, č. 16; AMP. (A. M. Píša), PL 6. 6. 1936; -á- (J. Rybák), RP 14. 5. 1936 ■; ■ ref. O divadlo vskutku národní: kd. (E. Konrád), LidN 15. 11. 1939; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 1. 12. 1939 ■; ■ ref. Deník Jarmily Horákové: B. Mathesius, KM 1941; jd (J. Drda), LidN 18. 1. 1941; jšr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 1941/42, s. 131 ■; ■ ref. Smích a divadelní maska: p. (A. M. Píša), Nár. práce 15. 1. 1943; J. K. (Kopecký), LidN 2. 12. 1942 ■; F. Křelina: ref. Outěchovice, Řád 1942; J. Zach: ref. J. K. Tyl: Strakonický dudák, Řád 1943; tk (F. Trávníček), ref. Jevištní řeč a verš tragédie, LidN 26. 7. 1944; m.: Režisér J. F. zemřel, LitN 1952, č. 40; J. Hájek: J. F. a moderní česká divadelní tradice, Divadlo 1962; J. Träger: Vyprávěč v divadelníkoví, in J. F.: Myslivecké povídky (1964); E. Stehlíková: F. inscenace antických her,

Zprávy Jednoty klasických filologů 1973, č. 3; J. Hájek: J. F., in Letorosty (1974); L. Pešek in Tvář bez masky (1976); A. Maťašík: J. F., spoluzakladatel českého socialistického divadla, Slovenské divadlo 1977.

et, mn

Jaroslav Frey

* 22. 5. 1902 Znojmo

† 20. 3. 1983 Znojmo

Autor odborných prací o knihovnictví, prozaik pro mládež.

Jeho otec byl rolník. Obecnu školu a první třídu měšťanky vychodil F. ve Znojmě, od 1913 studoval v Brně, a to nejprve na klasickém gymnáziu (mat. 1921), pak na filoz. fakultě (1921–25), kde byl zároveň knihovníkem slovenského semináře. V Brně krátce učil na střední škole, 1926 byl praktikantem znojemské městské knihovny, potom knihovníkem v Hodoníně a v řadě dalších míst; současně studoval jednoletou knihovnickou školu a 1926 složil stát. knihovnickou zkoušku. 1933 byl majitelem a vydavatelem Časopisu pro psychologii a pedagogiku čtenáře. 1930–52 byl zaměstnán v Ústřední knihovně hl. m. Prahy, od 1948 jako ředitel. Poté byl knihovníkem ve Znojmě a 1953–56 instruktorem vojenských knihoven ministerstva nár. obrany. Od 1956 vedl pokusnou knihovnu v Hodonicích u Znojma a jiné vesnické knihovny, 1962 odešel do důchodu. Spolupracoval s Čs. rozhlasem.

Těžišťem F. literární činnosti jsou studie, příručky a vzpomínkové práce, ve kterých zobecnil vlastní zkušenosti z knihovnické praxe. Nejvíce pozornosti v nich věnoval práci se čtenářem, pro jehož potřebu mj. sestavoval literární místopisy různého typu; sám také zakládal a vedl čtenářské časopisy. Beletrii se F. snažil podepřít svou tezi (vyslovenou v knize *Boj o pohádku*) o škodlivosti lidových pohádek v jejich původní podobě. Ve výběrech

Ruské a české pohádky a Co bylo a co bude upravil texty tak, aby vynikly rozumové vlastnosti lidových hrdinů a třídní rozpory staré vesnice; ve *Vyprávění o velké válce* se pokusil vytvořit nový typ socialistické pohádky.

ŠIFRY: J. F., jf. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: *Časopis pro psychologii a pedagogiku čtenáře* (1933); *Čtenář* (od 1948); *Knihovna* (Hodonín, od 1926); *Knihovník*; *Knihy a čtenáři* (od 1937); *Pionýr* (od 1974); *Předvoj* (od 1927); *Rudé právo*; *Zeměd. noviny*. ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: *Ruské a české pohádky* (1946); *Co bylo a co bude* (pohádky, 1950); *Pohádka o dvou bratřích* (1950); *Vyprávění o velké válce* (PP pro ml., 1950). — *Ostatní práce*: *Psychologie čtenáře* (1929); *Čtenářský výzkum pražského dítěte* (1931); *Čtenářův průvodce knihovnou* (1932); *Základy československého knihovnictví* (1932); *Literární místopis Moravy a Slezska* (1933); *Malý průvodce literaturou pro ženy* (1933); *Výzkum četby průmyslového dorostu* (1933); *Úvod do výchovy čtenářů* (1936); *Literární místopis země České a Moravskoslezské* (1938); *Jak číst a co číst nejmenším dětem* (1941); *Boj o pohádku* (1942); *Česko-ruská knihovnická terminologie* (1947); *Jak číst českou literaturu* (1947); *Založte si vlastní knihovnu* (1947); *Plán historické četby* (1949); *Příručka pro studium literatury marxismu-leninismu* (1950); *Práce s dětským čtenářem* (1951); *Postavy a dějiště souboru spisů A. Jiráska* (1953); *Vesnická knihovna* (1959); *Knihovnická kronika* (1967) aj. — *Úpravy*: H. Dřevíkovský: *Kašpárek, Flik a Flok, veselí jsou celý rok* (1931) + *Kašpárek, velký kouzelník* (1931). ■ **REDIGOVAL časopisy**: *Knihovna* (Hodonín, 1926–30), *Časopis pro psychologii a pedagogiku čtenáře* (1933), *Knihy a čtenáři* (1937–48), *Čtenář* (1948–52). ■

LITERATURA: O. Králík: *Čtení, čtenářství a F. Psychologie čtenáře, Rozpravy Aventina 1929/30*; J. V. P. (Pleva): ref. *Základy čs. knihovnictví, Index 1932*; ■ ref. *Literární místopis země České a Moravskoslezské: vbk. (V. Běhounek), PL 11. 9. 1938*; J. Brambora, *Střední škola 1939* ■; ■ ref. *Boj o pohádku*: F. Kovárna, *KM 1942*; K. Polák, *Nár. práce 13. 11. 1942*; V. Pazourek, *LidN 3. 7. 1943* ■; Brk (F. Burjánek): ref. *Jak číst českou literaturu, Zeměd. noviny 11. 3. 1948*; Rkp (R. Kapounová): ref. *Co bylo a co bude, Štěpnice 1949/50*; KŽ, HF (F. V. Kříž, F. Holešovský): ref. *Pohádka o dvou bratřích, Komenský 1951/52*; J. Cejpek in J. F.: *Knihovnická kronika* (1967); L. Kratochvíl: 75 let J. F., *Zpravodaj Stát. knihovny ČSR 1977*.

ab

Václav Freyn

* 31. 8. 1877 *Záboř* (Záboří nad Labem)

† 11. 10. 1907 *Praha*

Prozaik, autor drobných lyrických próz, hlavně s milostnou tematikou.

Pocházel z rodiny ředitele cukrovaru. Střední školu studoval v Kolíně a v Pardubicích (mat. 1897); 1897 se zapsal na technice v Praze, po krátké době přešel na univerzitu. Po studii a jednoroční vojenské službě nastoupil 1903 jako středoškolský profesor v Náchodě. Učil však pouze do počátku 1905, kdy onemocněl tuberkulózou. Léčil se v různých lázních doma i v cizině (Žamberk, Görbersdorf, Menton), avšak bezvysledně, a po necelých dvou letech zemřel ve vinohradské nemocnici. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech v Praze.

Rozsahem nevelké F. dílo se skládá především z povídek, několika reportáží, divadelní hry *Rozhodnutí* a fragmentu románu *Josef Suk*. Tématem F. povídek jsou zejména erotické vztahy mezi muži a ženami, poznamenané vědomím nemožnosti skutečného milostného vyžití. F. prózy zřejmě ovlivnil i autorův zdravotní stav a předtucha brzké smrti. Pozitivním příslibem dalšího uměleckého vývoje byl román *Josef Suk* (objektivně líčící pocity mladého profesora na malém městě), který však zůstal torzem. Pozorovatelské schopnosti prozrazují fejetony, ať už z polských vesnic, nebo z italské a francouzské Riviéry.

PŘÍSPĚVKY in: *Čes. svět* (od 1907); *Lada* (od 1907); *Máj* (od 1902); *Nár. listy* (od 1902); *Zlatá Praha* (od 1906); *Zvon* (od 1907). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie* (posmrtně): *Za soumraků a nocí* (PP 1907); *Pozůstalé spisy* (PP 1911, usp. Q. Hodura). ■ **SCÉNICKY**. *Hra: Rozhodnutí* (Luhačovice 1908). ■

LITERATURA: A. Novák: ref. *Za soumraků a nocí, Přehled 1908*; Q. Hodura in V. F.: *Spisy pozůstalé* (1911); F. Sekanina: ref. *Pozůstalé spisy, Zvon 1910/11*; R. (V. Červinka): *Z literárního trhu, Zlatá Praha 1911*; K. Hikl: *Dvě vydání posmrtná, Přehled 1911*.

vf

Alberto Vojtěch Frič

* 8. 9. 1882 *Praha*† 4. 12. 1944 *Praha*

Etnograf, botanik, cestovatel; autor dobrodružných próz, politický publicista.

Vl. jm. Vojtěch F. Pocházel ze známé pražské rodiny (jeho strýcem byl básník a revolucionář J. V. Frič, otec advokát byl význačně společensky činný v Sokole). F. studoval na reálce, ale těsně před maturitou, v květnu 1900, odejel do Brazílie. Podnikl výpravu do vnitrozemské oblasti Mato Grosso, kde se setkal s prvními divokými Indiány. 1902 se vrátil do vlasti, avšak hned 1903–06 uskutečnil sběratelsky úspěšnou výpravu do Paraguaye, do oblasti řeky Pilcomayo, kterou jako první zmapoval. Do Jižní Ameriky (Argentina, Brazílie) znovu odjel ještě 1907, 1909 a 1912. Začátek první světové války jej zastihl v Praze; uzavřené hranice mu znemožnily uskutečnit další cesty; v této době se živil obchodem s českými výrobky (chmel apod.). Po válce byl pověřen diplomatickou misí v USA, pro neshody s tehdejším ministrem zahraničí E. Benešem byl odvolán. Svou obhajobou vyplňoval vlastní časopis *Očista*, který sám 1919–20 vydával, a řadu letáků. Poslední cesty do Ameriky uskutečnil 1923 (Mexiko), 1926 a 1927–29 (Argentina, Uruguay, Bolívie, Paraguay), kdy jel doplňovat svou unikátní sbírku kaktusů. Zemřel na tetanus. Řada F. sbírek je uložena v Náprstkově muzeu v Praze, dále v Londýně a v Leningradě.

F. cestopisné prózy s dobrodružným zaměřením vycházejí z jeho vlastních zážitků a zkušeností. Jednoduchou fabuli doplňuje řada etnografických, sociologických a botanických poznatků. Prózy se vyznačují humanistickou tendencí a otevřeně brání práva Indiánů, hájících svou svobodu proti bílým kolonizátorům. F. sbíral také indiánské pohádky a pověsti, napsal mnoho odborných studií o kaktusářství. Byl i autorem polemik proti nešvarům v politickém životě nově vzniklé republiky. Cenný etnografický materiál (indiánská mytologie) zůstal dosud nezpracován v rukopisech.

PŘÍSPĚVKY *in*: *Cesta* (1918); *Čes. svět* (1910); *Kaktusář*, odborný měsíčník pro pěstování kaktusů a šíření zájmu o ně (1930–32); *Kaktusy a sukulenty*

(příl. čas. *Život v přírodě*, 1925); *Kaktusy, sukulenty a jejich pěstění* (1923–24); *Pestrý týden*; *Reflektor* (1925); *Samostatnost* (1913–14); *Světozor* (1920); *Šibeničky* (1918); *Zlatá Praha* (1917–19). ■ *KNÍŽNĚ. Beletrie: Mezi Indiány* (P 1918); *Bylo, jest a bude* (pohádky, 1918); *Kalera Marsal* (P 1921); *Zákon pralesa* (pohádky, 1921); *Strýček Indián* (P pro ml., 1935); *Dlouhý lovec* (P pro ml., 1941); posmrtně: *Hadí ostrov* (P pro ml., 1947). — *Ostatní práce*: *Cihly. Přírodovědecká studie z dob cenzury* (1918); *Kaktech a jejich narkotických účincích* (1924); *Indiáni Jižní Ameriky* (1943). — *Čísla časopisu Očista*: *Proč jsem přestal býti protibolševikem* (1918–19); *Odrakouštěte svoje duše* (1919); *Pařížská delegace* (1919); *Pařížská kuchyně míru* (1919); *Machare, styďte se!* (1919); *Příteli Machare, vystřízlivěte* (1919); *Bolševictví* (1919); *Čeřenský kontra Beneš* (1920); *Český bolševismus. Kladenským* (1920); *Dr. Beneš lhal před senátem* (1920); *J'accuse* (1920); *Justiční vražda* (1920); *Konečně po pěti měsících nejistoty* (1920); *Koupené duše* (1920); *Krajané v cizině* (1920); *Tajná diplomacie* (1920); *Vyúčtovat!* (1920); *Vzpomínky na Paříž* (1920); *Jak pracují naše zahraniční úřady proti A. V. Fričovi v Brazílii* (1921) aj. — *Letáky*: *Skautům; Svým přátelům a pomocníkům aj.* ■ **USPOŘÁDAL**: *Kaktusy, sukulenty a jejich pěstění* (3 sv., 1923, s J. Seidlem). ■

BIBLIOGRAFIE: S. Krupka: *Bibliografie článků A. V. F.* (Olomouc 1962). ■ **LITERATURA**: A. Humplík: *A. V. F.* (1947); V. Deyl: *Lovec života* (1957); K. Crkal: *Lovec kaktusů* (1983). ■ **Cestovatel** V. F. žije, *LidN* 27. 5. 1910; F. Brábek: *Z mých vzpomínek, Topičův sborník 1919/20*; Č. Loukotka: *K úmrtí cestovatele A. V. F.*, *Sborník čs. společnosti zeměpisné 1945*; O. Nahodil: *O Dlouhém lovcí Karaí Putú*, in A. V. F.: *Dlouhý lovec* (1955); A. Branald: *Po stopách Dlouhého lovce*, in A. V. F.: *Strýček Indián* (1956); O. Nahodil in A. V. F.: *Indiáni Jižní Ameriky* (1957) + in A. V. F.: *Hadí ostrov* (1959); J. Kunský in *Čeští cestovatelé 2* (1961); an.: *Český cestovatel A. V. F.*, *Pionýr* 1961, č. 3.

sb

Celestýn Liposlav Frič

* 6. 4. 1856 *Rožmitál pod Třemšínem*† 20. 7. 1886 *Praha*

Žurnalista, popularizátor a překladatel, spolupracovník a dočasný redaktor četných časopisů.

Pocházel z úřednické rodiny. Studoval gymnázium v Jindřichově Hradci (mat. 1876) a filoz. fakultu v Praze. Od školních let si pracně vydělával na živobytí. Přispíval do mnoha listů korespondencemi, zprávami, literárními úvahami a překlady z ruštiny a polštiny, působil v literárních a kulturních spolcích (člen Umělecké besedy, 1880–84 jednatel Kruhu přátel čs. zahraničních spolků, člen výboru Matice divadelní, jednatel pohádkové komise spolku Slavia, spolupracovník Kola polského v Praze atd.).

K rozvoji literárního života své doby přispíval F. především jako autor literárních studií informačního rázu, založených převážně na pozitivistické srovnávací metodě (např. *Slavík v národní poezii slovanské*, Lev 1879; *Kůň v národní poezii slovanské*, Opavský týdeník 1880), dále jako autor příležitostných, většinou kompilačních monografií (B. Jablonský) a popularizačních prací z dějin české kultury, literatury a divadla. V své rozsáhlé překladatelské práci se F. zaměřil hlavně na polské a ruské autory (M. Bałucki, S. Dobrzański, Z. Krasinski, J. I. Kraszewski, E. Lubowski, E. Orzeszkowa, H. Sienkiewicz, K. Zalewski; N. V. Gogol, A. S. Gribojedov, G. M. Maximov, A. N. Ostrovskij, A. F. Pisemskij, A. V. Suchovo-Kobylin). Překlady provázela intenzivní informační a popularizační činnost v oblasti polské a ruské dramatické literatury. F. byl vynavačem slovanské vzájemnosti, navazoval osobní kontakt se slovanskými slovesnými tvůrci, s L. Sehnalem redigoval edici Slovan-ské divadlo (sbírka původních a přeložených her, vydávaná v Jičíně).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: El. Fr. Nebeský, El. Nebeský, Lip. Coel. Lipský, Lip. Frič Lipský (Světozor 1880); L. C. F. (Div. listy 1882), L. C. F.-č (Ruch 1881), P. P. ■ PŘÍSPĚVKY in: Budivoj (od 1879); Div. listy (od 1881); Čes. věcla (od 1879); Hlas; Jevišťe (od 1885); Koleda (od 1877); Kolínské listy; Lev (1879); Lit. listy (od 1880); Nár. listy (od 1881); Opavský týdeník (od 1880); Pokrok (od 1882); Ruch (od 1880); Urbánkův Věstník bibliografický (od 1880); Vlast; Zábavné listy (od 1880); Ženské listy (1881). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Boleslav Jablonský (1882); Z Prahy do Kostnice (cestopis, 1883). — *Překlady*: M. Bałucki: Za viny nespáchané (1880) + Pan Tomáš (1882) + Bílý mouřenín (1883, s A. Schwabem-Polabským) + Naděje vlasti (1885); J. I. Kraszewski: Ulana (b. d., 1881); H. Sienkiewicz: Či vinou? (1881) + Za chlebem (1883) + Ohněm a me-

čem (1901); Z. Krasinski: Povídky (b. d., 1882); E. Orzeszkowa: Ztracený (b. d., 1882) + Preludy (b. d., 1882). — *Ostatní práce*: První rektor české univerzity v Praze Wáclaw Wladivoj Tomek (1882); Stručné dějiny české univerzity v Praze (1882). ■ SCÉNIK-KY. *Překlady*: N. V. Gogol: Námluvy (1882); A. N. Ostrovskij: Jak se dělá kariéra (1883); G. M. Maximov: Po smrti k oltáři (1885). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Pravda (Čáslav, 1884), Vlast (čas. čs. zahraničních spolků, 1880–84), České besedy, pozd. Naše besedy (orgán ochotnických spolků, od 1885), Jevišťe (1885); *kalendář*: Bílá paní (Jindř. Hradec, 1881 a 1882); *sborník*: Slavín 2 a 3 (b. d., 1882 a 1886, 2. díl s F. J. Peřinou); *ediční řadu*: Slovan-ské divadlo (Jičín, od 1881, s L. Sehnalem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Almanach Matice divadelní (1881, s J. L. Turnovským); Vybrané spisy J. I. Kraszewského (1883–84). ■

LITERATURA: Mšk: ref. B. Jablonský, Světozor 1882; ch. (F. Chalupa); ref. První rektor..., Ruch 1882; ■ nekrology: F. Čenský, Osvěta 1886; Q., Ruch 1886; F. Ch. (Chalupa), Rozhledy literární 1886; an., Světozor 1886; an., Lit. listy 1886; an., NL 21. 7. 1886 ■.

kp

Jan Frič

* 10. 1. 1868 *Kamenný Újezd* u Rokycan
† 1. 2. 1944 *Praha*

Literární historik a kritik.

Pocházel z osady Kocanda, otec byl rolník. Gymnázium navštěvoval F. v Plzni, pak studoval češtinu a němčinu na filoz. fakultě v Praze (abs. 1897, doktorát 1900 prací *Skladba způsobů děje slovesného v Hartmannově Iweinu*). Už za studií byl soukromým vychovatelem v šlechtické rodině Mettalů, která žila střídavě ve Zdechovicích u Kladrub a v Praze. Zde se seznámil s čelnými staročeskými politiky, Riegrem, Zeithammerem aj. Jako středoškolský profesor působil krátký čas na různých školách (1904 v Kladně), pak 30 let vyučoval na 1. průmyslové škole na Starém Městě v Praze. Byl prvním manželem spisovatelky Maryny Fričové (sňatek 1917), s ní a s F. X. Svobodou vedl na Klárově literární salón. 1928–35 pů-

sobil jako odborný inspektor průmyslových škol. Potom odešel na odpočinek, který trávil v Praze. Pohřben byl v Praze-Bubenci.

Po prvním větším spisu (o středověké rytířské poezii, s ukázkami vlastních překladů) napsal F. několik popularizujících monografií o prozaicích z přelomu století (otištěny knižně i časopisecky). Nejobsáhlejší z nich, o A. Jiráskovi, s obsahy a rozbory jednotlivých děl, určil — stejně jako některé další své práce — především školským potřebám. K realistické próze, zvl. venkovské, se soustřeďují i F. kritiky, informativní články a větší studie. Obsažné *Dějiny literatury československé* doplnil přehledem cizích literatur a různých vědních oborů, jak humanitních, tak i technických.

PŘÍSPĚVKY in: *Cesta* (1927–29); *Čes. osvěta* (1923–24); *Čes. svět* (od 1928); *Čtvrtky*; *Lid. noviny*; *Lumír*; *Nár. listy*; *Nár. politika*; *Osvěta* (od 1920; 1921 studie A. Jirásek, mistr nálady historické); *Střední škola* (1922); *Venkov* (od 1930); *Zvěstování*; *Zvon* (1924–40). ■ **KNIŽNĚ.** *Práce o literatuře*: Walther z Vogelweide (1905); *Život a dílo Aloise Jirásky* (1921); K. V. Rais (1923); *Dějiny literatury československé pro vyšší průmyslové školy* (1927, rozšíř. vyd. 1930, 1938); *František Páta* (1936, s E. A. Hruškou). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** *Čítanka pro dvouleté a tříleté školy rodinné a ústavy příbuzné* (2 sv., 1923, s J. Kabelíkem). ■

LITERATURA: ■ ref. *Život a dílo A. Jirásky*: M. Novotný: *Z literární historie, Cesta 1920/21*; -och- (F. S. Procházka), *Zvon 1920/21*; J. H. (Hora), *RP 20. 3. 1921* ■; ■ ref. *Dějiny literatury československé*: V. Brtník, *Venkov 20. 10. 1927*; -och- (F. S. Procházka), *Zvon 1927/28* ■; an.: *V Praze zemřel ...*, *Naše věda 1944/45.*

ab

Josef Frič

* 8. 1. 1900 *Praha*

† 11. 1. 1973 *Praha*

Básník předjímající poetickým naivismem a oslavou chudoby některé tendence proletářské poezie a poetismu.

Vnuk básníka J. V. Friče a syn Josefa Friče, zakladatele ondřejovské hvězdárny (s bratrem Janem) a prvního závodu na výrobu měřicích přístrojů v Čechách. F. chodil do školy v Praze a po maturitě na gymnáziu pracoval jako dělník v Daňkově továrně na letecké motory a v Jedličkově ústavu při konstrukci protéz. Teprve pak ho zaměstnal otec ve svém podniku, kde postupně prošel řadou úseků; 1933 se stal společníkem firmy. Po otcově smrti (1945) vedl podnik sám, po znárodnění (1948) v něm setrval jako zaměstnanec až do odchodu do důchodu. Často trávil delší dobu (i celá léta) v nemocnicích a sanatoriích, kde si léčil tuberkulózu. 1919 byl rok ve Francii (Paříž), navštívil také Německo. 1920 patřil k zakládajícím členům Devětsilu a účastnil se jeho akcí. Udržoval přátelské styky zejména s jeho výtvarníky (malíři A. Wachsmannem, F. Muzikou a A. Hoffmeisterem, architektem J. Havlíčkem, sochařem B. Stefanem aj.).

Své spontánně vznikající verše i ojedinělé prózy z počátku 20. let F. publikoval jen sporadicky; teprve ve 30. letech vyšly přičiněním jeho přátel ve sbírce *Umělé květiny*. Ve F. poezii se mísí bezprostřední vitalistická reakce mladé generace na prožitou válku s citovým vztahem k prostým všedním věcem, jejichž prostřednictvím si básník zdůvěřňuje realitu a pokorně ji prožívá. Nejvíce však těží ze zprimitivnějšího výtvarného projevu malířů z raného Devětsilu, kteří obdivovali naivní umění a objevovali tvorbu celníka Rousseaua. F. básnický svět zaplňují příběhy trpících lidí zaskočených životem nebo ocitajících se tváří v tvář smrti, jež básník provází melancholicky soucitným pochopením a něhou (zvláště silně v reminiscencích na předčasně zemřelou matku). Ženské portréty, k nimž získával podněty jak v bohémském prostředí nočních lokálů, tak ve světě dětí, prostupuje často adorace chudoby. F. verše, rezignující na rozvitá obrazná pojmenování, jsou založeny na vnitřní dramatickosti příběhů, zobrazovaných

Josef Frič (1804–1876) viz in Josef Václav Frič

v hutné básnické zkratce, která svou eliptičností dramatickostí jen naznačuje a vytváří prudké významové přechody a překvapivá spojení (často i s pomocí transmutace citátů písní, modliteb apod.). F. přitom dosahuje značného rozpětí svého slovníku včetně tradičních poetismů, dovede uplatnit patos poetické řeči i lidovou hovorovou mluvu, někdy i s prvky obecné češtiny. Spolu s primitivními rýmy a asonancemi se tyto rysy staly hlavním zdrojem poetického účinku jeho veršů. Základní vlastnosti F. rané tvorby si podržují i verše druhé sbírky *Večerní světlo*, představující časově rozlehlý soubor předválečných, válečných i poválečných veršů; v nich se dále prohloubila reflexivní složka se životem vyrovnávaného zralého básníka a s ní i citlivost k lidským osudům, zesílily i citové vztahy k domovu.

PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1919); Červen (od 1919); Kmen (od 1922); Lumír (od 1918); Orfeus (1920); Republika (od 1919); Volné směry (1936). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Umělé květiny (BB 1937; 2. vyd. 1965, usp. J. Brabec, obs. i 1. vyd. sbírky *Večerní světlo*, verše tištěné jen časopisecky a verše dosud nepublikované); — posmrtně: Ubohá slova (BB z pozůstalosti, 1980, usp. V. Sokol). ■

LITERATURA: AMP (A. M. Píša): Z mladých let, PL 4. 6. 1937; Sl (J. Strnadel): Lyrická žeň J. F., Ranní noviny 10. 6. 1937; L. Kundera: Vyvolán bude jménem: J. F., Kult. tvorba 1964, č. 29; A. Hoffmeister in J. F.: Umělé květiny (1965); š. (J. Šimůnek): Milý a něžný básník, MF 4. 8. 1965; gs (O. Sus): Poezie naivní a spontánní, Rovnost 16. 8. 1965; Z. Pešat: Básník poetického naivismu, LitN 1965, č. 32; J. Mourková: Dva básnické návraty, Plamen 1965; jsv. (J. Svoboda): Tajný básník, Červený květ 1965; J. Urbánková: Dva nezařaditelní, Več. Praha 14. 1. 1966.

zp

Josef Václav Frič

* 5. 9. 1829 *Praha*
† 14. 10. 1890 *Praha*

Básník, prozaik a novinář, radikálně demokratický politik, účastník revoluce 1848, v emigraci po léta pracující pro českou samostatnost.

Jeho otcem byl národně uvědomělý advokát JUDr. Josef Frič (1804—1876), liberální politik, podílející se výrazně na českém kulturním dění (v Matici české, Měšťanské besedě, Muzeu aj.), spolutvůrce české právnické mluvy (ve 40. letech pořídil s K. J. Erbenem, A. Strobachem, K. Havlíkem, J. Neubauerem český překlad soudního řádu, od 1848 přednášel česky o soudním řízení na univerzitě). V jeho domácnosti se shromažďovala pokroková pražská předbřeznová inteligence. — J. V. F. po absolvování Akad. gymnázia (1846) utekl do ciziny: nejprve žil u herecké společnosti v Hamburku, pak mezi polskými emigranty v Londýně a Paříži (absolvoval výcvik v jejich vojenské škole). 1847 se vrátil do vlasti, začal studovat filozofii a podílel se na předrevolučním, později revolučním dění: vedle K. Sabiny a E. Arnolda byl předním představitelem české radikální demokracie. Se spolkem Repeal připravoval schůzi ve Svatováclavských lázních 11. 3. 1848, pracoval ve studentském výboru, vedl demonstraci, která měla vymoci podpis nejvyššího purkrabího na druhou petici císaři, byl členem druhého poselstva do Vídně. Za spolek Slavia se účastnil Slovanského sjezdu a za svatodušních bouří vynikl jako organizátor branného odporu na barikádách. Těsně před kapitulací Prahy odešel na venkov získávat vojenské posily, byl však již stíhán zatykačem jako jeden z vůdců revoluce. Uprchl do Vídně a odtud do Záhřebu k chorvatskému bánu Jelačićovi, do jehož vojska chtěl vstoupit, místo toho se však připojil ke Štúrovu slovenskému povstání. Byl vážně raněn, léčil se ve Vídni a v lednu 1849 se po amnestii vrátil do Prahy. Založil studentské sdružení Českomoravské bratrstvo, s nímž se téhož roku zúčastnil tzv. májového spiknutí. Po prozrazení chystaných akcí byl zatčen, spolu s K. Sladkovským a K. Sabinou vězněn dva roky na Hradčanech a odsouzen na 18 let do žaláře v Komárně. 1854 byl opět amnestován, vrátil se do Prahy, ale žil pod trvalým policejním dozorem. 1856 se oženil s A. Ullmanovou, po její smrti (1857) se koncem téhož roku oženil s A. Kavalírovou (literárně činná pod pseud. Anna Sázavská); v rodině se konaly první schůzky členů budoucí májové družiny. Fiktivně se F. stal obchodním společníkem bratra Karla, ve skutečnosti pracoval literárně a skrytě působil na veřejné kulturní dění. Vyvíjel v tomto směru značnou literárně organizační aktivitu: plánoval vydávání několika ča-

sopisů, almanachů a literárních příloh, snažil se aktivizovat Sbor pro postavení Národního divadla, jeho záměry však narážely na nepříznivé veřejné poměry. Jediným úspěšným činem zůstalo uspořádání almanachu Lada-Nióla (1854, vročení 1855), jímž chtěl F. prolomit stagnaci tehdejšího literárního života. 1858 byl F. znovu zatčen a internován v Déeeši v Sedmihradsku; 1859 požádal o povolení k vystěhování do zahraničí a žil pak 20 let v emigraci v Londýně, Paříži (zde založil 1864 spolek Dědicové), v Záhřebu (1873–77), Petrohradě (1877), Římě, Budapešti aj. Působil jako novinář, redaktor, dopisovatel i překladatel a všude se angažoval jako politický agitátor ve prospěch českých záležitostí; občas přitom propadal iluzím o možných spojencích (Bakunin, císař Napoleon III., kancléř Bismarck). V Londýně, kam se původně vydal za A. I. Gercehem, působil jako spoluredaktor časopisu Hermann, orgánu buržoazně demokratické frakce německé emigrace. Finančně ho z vlasti podporovali mj. jeho bratři Karel a Václav. Do Prahy se F. vrátil v říjnu 1879, jeho literární i veřejná činnost se však už setkávala s nepochopením. 1880 krátce působil jako dramaturg Prozatímního a budoucího Národního divadla, 1881 se stal bibliotekářem Národního divadla, ještě téhož roku však byl místa zbaven. Věnoval se pak divadelní kritice (prosazoval mj. díla L. Stroupežnického). Od 1880 byl členem výboru literárního odboru Umělecké besedy, pracoval v Matici divadelní a v řadě čtenářských a jiných spolků, kde také přednesl nespočet přednášek. V té době také většinou krátce redigoval několik časopisů, almanachů i edičních řad. Politicky se přiklonil k mladočechům, v jejichž činnosti zprvu shledával souvislost s ideály roku 1848, a kandidoval za ně ve volbách do zemského sněmu; těsně před smrtí vystřízlivěl i z těchto iluzí.

F. literární tvorba je mnohostranná: psal subjektivní i politickou lyriku, epiku, dramata, povídky i paměti; je i autorem překladů, zejm. francouzských komedií (zasílal je z Paříže P. Švandovi ze Semčic a pomáhal jimi překonávat vliv německé frašky na české divadlo). S F. beletristickým dílem úzce souvisí korespondence a deníky, v nichž se vedle dobových událostí odráží i růst autorovy osobnosti a jež se stávají i svědectvím o F. přátelských vztazích k B. Němcové, K. Sabinovi, J. Holečkovi, J. Arbesovi aj. První F. básně (z 1846–47; ně-

kteře byly později publikovány v cyklu *Rozpravy duše*) jsou většinou záznamem vzrušených myšlenek a emocí reakčními poměry tísněného mladého člověka, který zaujal v rámci dobového titanismu protestní stanovisko rozervance drceného rozporem mezi sny a životní realitou; prolínají se v nich disharmonické stavy neurčitě se steskou, zoufalství a erotického zklamání se vzpourou proti bohu, osudu a přírodě, touha po výjimečných činech s touhou po smrti, pocit hrdosti s pocitem skleslosti. Mlhavé buřičské gesto se vyhranilo vlivem revoluce 1848, v níž se F. projevil jak bojovými činy, tak aktuální agitační poezií s novou poetikou: některé její ideově estetické komponenty (umělec má povzbuzovat aktivitu národa a dát se zcela do jeho služeb, přimknout se k potřebám současnosti a podporovat pokrokové zájmy národního celku) vložil F. do novely *Život sváteční* v almanachu Lada-Nióla i do příspěvků v almanachu Máj. Přechodem k tomuto typu poezie se stala lyrickoepická báseň *Upír* (1849), která spojuje základní byronskou osnovu (zřetelně ovlivněnou Mickiewiczem a Lermontovem) neorganicky se závěrem o srážce starého a nového světa, oslavujícím čínorodé revoluční nadšení a vyjadřujícím víru ve vítězství svobody. Osvobozování se od titanismu se projevuje i v cyklu třinácti konfesijských básní *Rezignace* (vznikl počátkem 50. let ve vězení), překonávajících pocitu výlučnosti představou pevného cíle v práci pro vlast. Revoluční boj za svobodu národa se od této chvíle uplatňuje jako ústřední a formující motiv F. veršů. 1861 začal otiskovat ve svém ženevském časopise *Čech útočné protihabsburské verše Ptsně z bašty*, jež patří k nejnámějším částem jeho díla (později rozšířeny o část *Rezignací*, knižně vyšly jako celek 1898 v *Odkazu J. V. F.*, uspořádaném synem J. J. Fričem a J. Vrchlickým). Básnický subjekt se v nich stylizuje do podoby osamělého bojovníka národněosvobozeneckého zápasu. Vlasteneckou a politickou lyriku sbírky charakterizuje zaujatý subjektivní výraz a vášnivý patos, s nímž burcuje k boji za národní svobodu, vyzývá k obětem, připomíná slavnou minulost národa, útočí proti nepřátelům i zrádcům a předpovídá blížící se zúčtování s utiskovateli; boj za národní práva přitom už ojedinele splývá s bojem sociálním. Silná rétoričnost F. výrazu se projevuje všeobecností pojmenování, motivů i obrazů, častým užitím kontrastů

a paralel; vzrušenou intonací a silnou emocionálnitou. Okolnosti vzniku F. veršů (emigrace) vedly k jejich mimořádné smělosti a otevřenosti, zároveň však i k jejich jisté výlučnosti. Neobrážely soudobou českou realitu (navazovaly spíš na tradice roku 1848 s jeho revolučním patosem); nenašly proto odezvu u májovců a ocenila je až následující generace ruchovců a lumírovců. F. povídková tvorba (*Povídky a fantazie*) nedosahuje významu jeho poezie. Obsahuje dějově bohaté pověsti se strašidelnými prvky (*Duchomorna*), historické či pseudohistorické obrazy (*Česká Ester*) i pokusy o tendenční společenskou novelu ze současnosti, v níž F. mnohdy uplatnil realistické prvky (*Všední život*) a všiml si i konkrétních sociálních příčin rozervanosti (*Osud rozervance*, *Bílá růže*). F. napsal i řadu dramát. Pro jeho první romantickou truchlohu *Kochan Ratiborský* je příznačná nepřesvědčivá motivace, přílišný patos, fantastičnost a kupení rytířských a strašidelných prvků. Drama *Václav IV.*, napsané 1848 (bylo s úspěchem provozováno, ale tiskem nevyšlo), přizpůsobuje — stejně jako pozdější F. hry — historickou látku soudobým politickým idejím: král Václav opírá svou vládu o lid a umíraje předává svůj meč Žižkovi, hrdiviny hry jsou studenti a pražská chudina. Událostí bylo i uvedení hry *Taras Bulba* (na motivy Gogolovy) v polovině 50. let. Dramaticky nejzdařilejším dílem zůstal *Ivan Mazepa*, hra reagující na aktuální otázky taktiky národního zápasu. F. byl i autorem libreta k zpěvohře F. Z. Skuherského *Vladimír, bohův zvolenec* (látka z počátků křesťanství v Bulharsku) a napsal podle Máchova Máje libreto *Lesův pán* pro V. Suka (opera uvedena 1900 v Charkově a 1903 v Praze). Všechny F. dramatické pokusy zpracovávají motivy z českých a slovanských dějin a ideový radikalismus i strhující časová aktualizace v nich supluje literární úroveň; větší divácké odezvě vadil zastaralý jazyk, zvláště veršovaných her. — Nejživější složkou F. literárního odkazu jsou jeho *Paměti*. Přesto, že značně staví do popředí autorovu vlastní osobnost, staly se cenným pramenem poznání hlavně pro předbřežnou dobu, pro revoluční léta 1848—49 a pro 50. léta. Ač vznikaly už ze značného časového odstupe, jenž v nich mnohé zkreslil, působí dodnes jako významné svědectví o dobové atmosféře, o českém literárním i politickém vývoji i o jednotlivých postavách národního

obrození, jejichž portréty F. kreslí s bystrými postřehy a mnohdy i z nového zorného úhlu.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Hron, Hron, Hynek, Jan Hron, J. Brodský, Jeden ze starých bojovníků božích, J. Opočenský, Josef Gartner, J. Str. Hynek, J. Stratimír Hynek, Martin Brodský, M. Brodský, Mostecký, Rozerviát Malkontent (čas. Rachejtle), Starý Čech, Tatranský; H. S., J. B., J. St., J. V. F., P. F., R. J., S., St., Š. St., ∞ (Nár. listy) aj. ■ PŘÍSPĚVKY in: Agramer Zeitung (Záhřeb, 1873—77); Almanach Matice divadelní (1881); Blaník (Berlín, 1868); Boleslavan (1864); Correspondence Tchèque (Berlín, 1869); Čas (1860—61); Časopis čes. studentstva (1889—90); Čech (Ženeva, 1861); Čes. Thalia (od 1888); Čes. včela (od 1840); Div. listy (1881); Epoche (1879); Hermann (Londýn, 1859); Hlas (od 1863); Hvězda (1863); Jevišťe (1885); Květy (red. Tyl, od 1845); Květy (red. Hálek, 1872); Květy (red. Čech, od 1889); sb. La Bohême historique, pittoresque et littéraire (Paříž 1867); alm. Lada-Nióla (1855); Lit. listy (1865); Lumír (red. Mikovec, od 1851); Lumír (red. Čech — Sládek, od 1873); alm. Máj (od 1858); alm. Minerva (1870); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (od 1865); Našinec (1878—79); Obrazy života (od 1859); Osvěta (od 1877); Podřipan (Roudnice, od 1872); Pokrok (od 1870); Politik (od 1868); Poutník (od 1846); Rachejtle (1854—55); Rodinná kronika (od 1863); Ruch (od 1880); Studentské listy (od 1881); Světozor (od 1871); Svoboda (od 1864); Šípy (1888); Švanda dudák (1883); Wanderer (Vídeň); Wiener Tagblatt (1878). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kochan Ratiborský (D 1847); Upír (B 1849); Výbor básní (Ženeva 1861); Libušin soud (D, Ženeva 1861); Ivan Mazepa (D 1865); Svatoopluk a Rostislav (D 1879, prem. 1857); *Povídky a fantazie* (1. 1879, 2. 1880); *Různé básně* (1880, obs. též verše z Výboru básní); *Paní Sandová v Brandýse aneb Jen žádnu frašku, pane Kopecký!* (D 1881); *Pobělohorci* (D 1885); *Nová píseň o hrozném zfalšování starých památek objeveném skrze hvězdy českých vysokých škol pražských roku tohoto* (1886); *Paměti 1—2* (4 sv., 1886—87); — posmrtně: *Lesův pán* (libreto k zpěvohře V. Suka podle Máchova Máje, 1903, prem. 1900); *Paměti 3* (1963, ed. K. Cvejn). — *Pfecklady*: G. G. Byron: *Nevěsta z Abydu* (1854) + *Manfred* (1882); H. T. Schmid: *Břetislav Bezejmenný* (1857, i prem. s tit. Břetislav, samozvaneč český aneb *Zápas o knížecí korunu*); Z. Krasínski: *Iridion* (1863); E. Pailleron: *Líbánky na kahanku* (1869); E. Labiche, E. Martin: *Kdo s koho, ten s toho aneb Dobrodiní souží* (1882); V. Drumev: *Asjenův pád* (1883). — *Ostatní práce*: *Rub a líc té slovanské výpravy na Rus* (1867); *Buď jasno mezi námi!* (1868); *Mistr Jeroným Pražský, stálý soudruh, obránce i spolutrpitele našeho Mistra Jana z Husince, pravdy boží svědka a mučenníka svaté paměti* (1883). — *Výbory*: Odkaz J. V. F. (1898, usp. J. J. Frič a J. Vrchlic-

ký; obs. i cyklus Rozpravy duše); Fričova čítanka (1924, usp. F. Strejček); Písňe z bašty a jiné básně (1952, usp. K. Cvejn); Naši předchůdci (výbor z prózy, 1953, usp. K. Cvejn); J. V. F., básník a revolucionář (1953, usp. K. Kosík); in sb. Čeští radikální demokraté o literatuře (1954, usp. R. Grebeníčková). — *Souborná vydání*: Sebrané spisy veršem i prózou (nakl. J. Otto, 1879–80, 4 sv., usp. autor); Spisy (SNPL, 1956, jen sv. 1., Politické články z let 1847–64, usp. O. Šimáček a B. Šimáčková); Paměti (3 sv., 1957–63, ed. K. Cvejn). ■ SCÉNICKÝ. *Hry*: Václav IV. (1849); Taras Bulba (podle N. V. Gogola, 1857); Vladimír, bohův zvolenec (libreto k zpěvohře F. Z. Skuherského, 1863). — *Překlady*: A. V. Wilhelmi: Jeden z nás se musí oženit (1857); Ch. Birch-Pfeiffer: Dříblík, šotek z hor (1858); J. B. Rosier: Víra, naděje a láska (1861); J. A. F. Langlé: Richard Sheridan (1864); V. Sardou: Nepožádáš manželky bližního svého aneb Paragrafy na střeše (1865) + Staří mládenci (1865) + Spekulant a jeho rod (1866); A. Hennequin, A. Millaud: Tatínková ženuška (1880); A. Anno: Starý a mladý Kos (1880); E. Arter: Pikantní klepy (1880); E. Erckmann, A. Chatrian: Kmotr Friček (1881); — posmrtně: M. von Ernest: Jen po proudu! (1892). ■ KORESPONDENCE: V. Pittnerová: Upomínka na J. V. F. (A. Pittnerovi z 1883), Jiřtěnka 1891; V. D. (Dyk): Dva dopisy z roku 1860 (M. P. Pogodinovi a O. M. Boďanskému), Lumír 1922; E. Lešehrad: Několik památek na sociální pracovníky (M. A. Šimáčkovi z 1887), Akademia 1924/25; sb. Čeští radikální demokraté (M. P. Pogodinovi a A. I. Gercenovi z 1860; 1953, ed. K. Kosík); J. V. F. v dopisech a denících (různým adresátům, zejm. A. Kavalírové, otci, bratrům, J. V. Jahnovi, V. K. Šemberovi, J. Schieblovi, J. Grégovi z 1845–89; 1955, ed. K. Cvejn); J. Krulišová, J. Patejdllová-Janíčková: Korespondence J. V. F. s F. Novákem (z 1872–90), Sborník NM, ř. C, sv. 7 (1962); in V. Hálek: Dopisy 1849–1874 (V. Hálkovi z 1861; 1963, ed. F. Bařha). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Rachejtle (1854–55, s V. Č. Bendlem), Hermann (Londýn, 1859), Čech. La voix libre de Bohême (Ženeva, 1861), Blaník (Berlín, 1868), Correspondence Tchèque (Berlín, 1869), Agramer Zeitung (Záhřeb, 1873), Jevišťe (1885), Šípy (1888); *sborníky a almanachy*: Lada-Nióla (1855), La Bohême historique, pittoresque et littéraire (Paříž 1867, s L. Légerem), Almanach Matice divadelní k slavnému otevření Národního divadla (1881, s J. L. Turnovským); *knižnici*: Divadelní ochotník (1884–85). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Spisy J. P. Koubka (1854–59, s J. L. Vorlíčkem). ■

BIBLIOGRAFIE: O. Šimáček: Příspěvek k bibliografii J. V. F. (čas. přísp. z 60. let), Knihovna 1955; R. Khel, J. Jakšová: Knihovna J. V. F. (1965). ■ LITERATURA: sb. J. V. F. a demokratické proudy v české politice a kultuře (1956, obs. též J. Zumr: Čeští radikální demokraté a A. I. Gercen, B. Wirthová: Básnické dílo J. V. F., R. Grebeníčková: K literárním

názorům mladého J. V. F., E. Hermanová: J. V. F. a N. A. Někrasov); M. Šesták: Revoluční spolupráce E. Kvaternika s J. V. F. v letech 1863–64, Rozpravy ČSAV 1965; V. Žáček: J. V. F. (1979). ■ ref. Václav IV.: Sv. (V. Vávra), Národní noviny 6. 3. 1849; an., Pražské noviny 6. 3. 1849; F. Č.-ý (Čenský), Věla 1849 ■; -en-: Úvahy o české literatuře (ref. překl. Nevěsta z Abydu), Lumír 1854; R.: ref. Svatopluk a Rostislav, Pražské noviny 4. 12. 1857 + ref. překl. Dříblík, šotek z hor, Pražské noviny 3. 3. 1858; J. Neruda: ref. Výbor básní, Čas 13. 11. 1861 → Literatura 1 (1957); V. (V. Vlček): ref. Taras Bulba, Pozor 18. 11. 1861; an. (V. Hálek): ref. Výbor básní, NL 1. 2. 1862 + ref. Libušin soud, NL 16. 10. 1862; J. Neruda: ref. Libušin soud, Hlas 29. 8. 1862 + Ivan Mazepa, Lit. listy 27. 5. 1865, obojí → Literatura 1 (1957) + Album pařížské, NL 6. 11. 1867 → Literatura 2 (1961); E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČČM 1877 → Výbor z díla 2 (1956); ■ ref. Sebrané spisy: O. M. (Mokry), Květy 1880; J. Neruda, NL 17. 1. 1880 → Literatura 3 (1966) ■; J. Neruda: ref. Svatopluk a Rostislav, Osvěta 1880; y (V. Juda-Novotný): ref. Paní Sandová v Brandýse, NL 10. 8. 1880; J. Voborník: Česká dramatická literatura, Ruch 1880; F. Zákrejs: ref. překl. Asjenův pád, Osvěta 1883 + ref. Pobělohorci, Osvěta 1885; ■ ref. Paměti: J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1886; K. Tůma, Rozhledy literární 1886/87; F. Hořický, Hlas národa 6. 1. a 17. 7. 1888 ■; J. Neruda: J. V. F., Humorist. listy 22. 7. 1887 → Podobizny 3 (1954); J. Arbes: Bilance původní dramatické literatury české, Lit. listy 1889/90; ■ nekrology: J. Neruda, NL 19. 10. 1890 → Literatura 3 (1966); Šk (M. A. Šimáček), Světozor 1889/90 → Vzpomínky literární, divadelní a jiné 1 (1911); an., Lumír 1890; an., Zlatá Praha 1890; an., Zábavné listy 1891 ■; M. Zdiechovský in K. H. Mácha a byronismus český (1895); J. Vrchlický in Odkaz J. V. F. (1898); ■ ref. Odkaz J. V. F.: J. S. Machar, Naše doba 1898 → Knihy fejetonů 2 (1902) a V pole dne (1921); V. Dyk, Moderní revue 1898; K. Sezi-ma, Lit. listy 1898/99; -m, Čes. revue 1897/98; -a-, Světozor 1897/98 ■; an.: ref. Lesův pán, Přehled 1902/03; A. Heyduk: Jak byla rozeznána 1. družina májová, Zvon 1902/03 → Vzpomínky literární (1911); J. Vlček: Z počátků naší literatury moderní, Lumír 1907/08 → Několik kapitolek z dějin naší slovesnosti (1912, s tit. Obrodné slovesné snahy doby Fričovy) a Kapitoly z dějin české literatury (1952) a Z dějin české literatury (1960); J. Heidler: Kritika Paměti J. V. F., ČČH 1913; H. Trau: Slovo o hodnotě Paměti Fričových, Naše doba 1913 + Pokus F. o návrat do vlasti roku 1871, Naše doba 1914; M. (J. Máchal): Literární předsudek, Zvon 1915/16; F. Strejček: Milenky — múzy J. V. F., Topičův sborník 1923/24 + in Fričova čítanka (1924); J. Horák: F. dramata z dějin ukrajinských. 1. Ivan Mazepa, Slavia 1923/24, 2. Taras Bulba, LF 1930 → Z dějin literatur slovanských (1948); A. N. (Novák): Bojovník

z bašty, LidN 5. 9. 1929; R. Illový: Politické verše J. V. F., PL 28. 9. 1929; J. Karásek: Literární profil J. V. F., Lit. rozhledy 1929/30; F. X. Šalda in Několik myšlenek na téma básník a politika, SZáp 1933/34; R. Illový: Vliv Freiligrathův na českou poezii, Nová svoboda 8. 2. 1935; O. Zielecká: Rodokmen J. V. F. a Anny rozené Kavalírové, ČSPS 1937 a 1938; V. Čejchan: A. I. Gercen a J. V. F., Dějiny a přítomnost 1938; H. Traub: Fričov život, in Paměti J. V. F. (1939); bv (B. Václavek): 110 let od narození J. V. F., Mor. večerník 10. 9. 1939 → Literární studie a podobizny (1962); M. Novotný: J. V. F., in Přátelský kruh B. Němcové (1946) + Archiv básníka, revolucionáře a emigranta J. V. F., LitN 1946; F. Strojček: Radikál F., in Naši bojovníci pérem (1948); V. Žáček: J. V. F., in Hrdinové a věštcí českého národa (1948); B. Křemenák: Boleslav Limanowski a J. V. F., Slovesná věda 1950; R. Grebeníčková: Poznámka o vlivu A. I. Gercena v letech 60. a 70. u nás, Sovětská věda-Literatura 1952; K. Cvejn in J. V. F.: Písňe z bašty a jiné básně (1952) + in J. V. F.: Naši předchůdci (1953); A. Sivek: K stykům J. V. F. s polskou emigrací pařížskou, SLSb 1953; K. Kosík, R. Grebeníčková: J. V. F. a ruští revoluční demokraté, Praha-Moskva 1953; R. Grebeníčková in J. V. F., básník a revolucionář (1953) + in sb. Čeští radikální demokraté o literatuře (1954); M. Pohorský: Vývoj Fričovy politické poezie, ČLit 1954 → Portréty a problémy (1974); L. Klosová: J. V. F. a české divadlo, Divadlo 1954; V. Žáček: Ze styků české a německé revoluční emigrace v 19. století, SVŠP Olomouc, řada hist., sv. 1 (1954) + Česko-polská revoluční spolupráce v 60. letech 19. století, Česko-polský sborník vědeckých prací 1 (1955); J. Horák: Fričova Pravdivá píseň o tom, jak čert bábu vzal, ČL 1955; K. Cvejn in J. V. F. v dopisech a denících (1955) + in Paměti 1–3 (1957–63); J. Fučík in Pokolení před Petrem (1958); K. Kosík in Česká radikální demokracie (1958); V. Čejchan: Česko-ruské vztahy a styky v letech 1830–67, sb. Z bojů za svobodu a socialismus (1961); V. Žáček: Češi a Poláci v době lednového povstání polského r. 1863, ČCH 1963 + Radikální a revoluční demokraté „mladé“ polské emigrace let 60. a soudobé radikální tendence české politiky, Sborník NM 1963, ř. C, Lit. historie VIII, č. 4 + České diskuse o moskevské pouti Slovanů, sb. Příspěvky k dějinám česko-ruských kulturních styků 2 (1969) + J. V. F. v Záhřebu, Sborník NM 1971, ř. C, Lit. historie XVI, č. 1; R. Khel: J. V. F., Čtenář 1969; M. Šesták: Revoluční varianta řešení chorvatské a české otázky . . . , Sb. historický 19 (1972); O. Šimáček: Blaník, sb. Čes. bibliografie 10 (1973); Z. Urban: Neznámý J. V. F., Tvorba 1974, č. 37.

mř

Anna Fričová viz Anna Sázavská

Maryna Fričová

* 23. 11. 1896 Praha

† 27. 8. 1974 Sydney (Austrálie)

Prozaička a publicistka; autorka psychologicky zaměřených románů a povídek o osudech žen.

Roz. Tlustá (později přijala jméno Šimková podle dívčího jména své matky); její otec byl zaměstnancem pojišťovny. Navštěvovala nejprve vyšší dívčí, potom vyšší průmyslovou školu (obor chemie) v Praze, kde také maturovala. 1917 se provdala za literárního historika Jana Friče. Od počátku 20. let pracovala literárně, od 1928 redigovala literární část čas. Lada; s manželem a se svým důvěrným přítelem F. X. Svobodou vedla na Klárově literární salón. V polovině 30. let se podruhé provdala za Američana P. A. Faltina, zástupce firmy Goodyear Tyre & Rubber Co. pro Evropu. S ním žila ve Vídni, Bukurešti a Curychu; těsně před vypuknutím druhé světové války odjeli přes Střední východ a Asii do USA, kde se usadili v Akronu ve státě Ohio. Po válce žili v různých evropských městech, trvaleji v Curychu. Po mužově odchodu do penze (1951) se s ním F. odstěhovala za dcerou do Austrálie, nejprve do Melbourne, později do Sydney.

V románové i povídkové tvorbě se F. soustředila, ovlivněna zpočátku hlavně R. Svobodovou, k psychologickému portrétování romantického typu neklidných, nespokojených žen, obvykle mravně převyšujících své okolí. V prvotině *Skleněný vrch* zachytila vývoj herečky, která od původních romantických ideálů dospívá k realističtějšímu pohledu na své umělecké poslání. Na pozadí protikladu mezi malířskou bohémou a spořádaným měšťáctvem vytvořila F. v *Zemi Kainově* postavu stárnoucí ženy, která ani v muži, ani v hmotném blahobytu nenachází oporu proti strachu ze stárání a osamělosti. Do obdobné situace postavila autorka i mnohé hrdinky knih *Staré*